

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MARDİN GELENEKSEL KONUTLARINDA DEĞİŞİMİN MEKAN DİZİMİ
YÖNTEMİYLE İRDELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nurhilal ŞİMŞEK

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

HAZİRAN 2013

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MARDİN GELENEKSEL KONUTLARINDA DEĞİŞİMİN MEKAN DİZİMİ
YÖNTEMİYLE İRDELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Nurhilal ŞİMŞEK
502111149**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alper ÜNLÜ

HAZİRAN, 2013

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün **502111149** numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Nurhilal ŞİMŞEK**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**MARDİN GELENEKSEL KONUTLARINDA DEĞİŞİMİN MEKAN DİZİMİ YÖNTEMİYLE İRDELENMESİ**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Alper ÜNLÜ**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Yard. Doç. Dr. Yüksel DEMİR**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Füsun ALİOĞLU
Kadir Has Vakıf Üniversitesi

Teslim Tarihi : **03 Mayıs 2013**
Savunma Tarihi : **07 Haziran 2013**

Aileme ve Mardin'e,

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezimi akademik çevreyi uluslararası arenada temsil edebilecek düzeye taşıyan, tavsiye ettiği kaynaklarla ve bana çizdiği yol ile kendisiyle çalışmaktan onore olduğum Prof. Dr. Alper Ünlü'ye;

Tezimin farklı aşamalarında yardımcı olan Prof. Füsün Alioğlu ve Yard. Doç. Yüksel Demir hocalarıma;

Lisans eğitimimde oldukça emeği geçen sayın Prof. Dr. Mete Ünal'a;

Her aşamasında yanımda olan ve bir adım sonrasına geçmemi sağlayan annem Jale, babam Masum, ablalarım Nurbetül ve Ayşegül Şimşek'e;

Türkiye'nin dört bir ucundan destek vermek için gelen ve her daim yanımda olan tüm arkadaşlarıma;

Ve Mardin alan çalışmam sırasında emeğini, vaktini, tüm bildiklerini ve elindeki tüm datalarını sorgusuzca benimle paylaşan Mehmet Baran'a teşekkürlerimi sunarım.

Haziran 2013

Nurhilal Şimşek
Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
SUMMARY	xxi
1. GİRİŞ	1
1.1 Amaç	1
1.2 Kapsam ve Yöntem	2
2. GELENEKSEL MİMARİ ve DEĞİŞİM: KURAMSAL YAKLAŞIM.....	5
2.1 Geleneksel Mimari	5
2.1.1 Geleneksel mimaride kültürün çevreye yansımaları.....	9
2.1.2 Geleneksel mimaride davranışın çevreyle analizi.....	11
2.1.3 Geleneksel mimaride kültürün davranışla ilişkisi	13
2.2 Geleneksel Mimaride Değişim, Nedenleri ve Sonuçları	15
2.2.1 Kültürel, davranışsal ve çevresel kaynaklı değişim	17
2.2.2 Fonksiyonel ve fiziksel değişim.....	18
2.3 Bölüm Sonucu	19
3. MARDİN GELENEKSEL MİMARİSİ ve DEĞİŞİMİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
3.1 Mardin Geleneksel Konutları	22
3.1 Mardin geleneksel konut tasarımında etken faktörler.....	27
3.1.1.1 Coğrafi veriler	29
3.1.1.2 Kültürel veriler	37
3.1.1.3 Ekonomik veriler.....	41
3.1.1.4 Sosyolojik veriler	43
3.1.1.5 Kullanılan malzemeler	46
3.1.1.6 Mardin’e özgü planlama teknikleri ve mekanlar	50
3.2 Mardin yerel mimari konut oluşumu ve kullanımı	57
3.2.1 Mardin konutlarında tipoloji	58
3.2.2 Kullanıcı ve mekan ilişkisi.....	58
3.2.2.1 Mardin geleneksel konutunda kültürün çevreye yansımaları	59
3.2.2.2 Mardin geleneksel konutunda kültürün davranışla ilişkisi	60
3.2.2.3 Mardin geleneksel konutunda davranışın çevreyle analizi	61
3.3 Mardin konut mimarisinde değişim	62
3.3.1 Mardin yerel konutunda değişen mekanlar, sebep ve sonuçları	63
3.3.2 Fonksiyonel ve fiziksel değişim.....	64
3.3.3 Kültürel, davranışsal ve çevresel değişim.....	66
4. DEĞİŞİMİN SENTAKTİK ANALİZİ – ALAN ÇALIŞMASI.....	69
4.1. Alan Çalışmasının Amacı	69

4.2. Alan Çalışmasının Kapsamı	69
4.3. Alan Çalışmasının Yöntemi	70
4.4. Çalışma Alanındaki Konutların Mekan Dizimi ile İncelenmesi	71
4.4.1 Değişime uğramış konutlar	75
5. SONUCLAR	131
KAYNAKLAR.....	135
EKLER.....	143
ÖZGEÇMİŞ.....	147

KISALTMALAR

K.O.	: Kahve Ocağı
Y.B. / Y	: Yaşama Birimi
İ	: İşlik
M	: Mutfak
H	: Hol
T	: Teras
E	: Eyvan
B	: Banyo/Tuvalet

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Sosyal Dinamikler Tablosu	4
Çizelge 2.2 : Çevrenin Bileşenleri	7
Çizelge 2.3 : Eylem-Mekan İlişkilerinde İkilemler.....	10
Çizelge 2.4 : Kültür, Çevre ve Davranış Etkileşim Şeması	13
Çizelge 4.1 : Mardin Kentinde 3 Mahalledeki Konut Sayıları	69
Çizelge 4.2 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	74
Çizelge 4.3 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması	75
Çizelge 4.4 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması.....	25
Çizelge 4.5 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	76
Çizelge 4.6 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu	77
Çizelge 4.7 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	73
Çizelge 4.8 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması	74
Çizelge 4.9 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması.....	74
Çizelge 4.10 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	80
Çizelge 4.11 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu	80
Çizelge 4.12 : 3. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	82
Çizelge 4.13 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	82
Çizelge 4.14 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması	83
Çizelge 4.15 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması	84
Çizelge 4.16 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	84
Çizelge 4.17 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu	85
Çizelge 4.18 : Geçiş Açılan ve Hole Dönüştürülen Eyvan Mekanı	86
Çizelge 4.19 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	86
Çizelge 4.20 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması	87
Çizelge 4.21 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması	88
Çizelge 4.22 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	89
Çizelge 4.23 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu	90
Çizelge 4.24 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	91
Çizelge 4.25 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması	92
Çizelge 4.26 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması	94
Çizelge 4.27 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	94
Çizelge 4.28 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu	95
Çizelge 4.29 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	96
Çizelge 4.30 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması	97

Çizelge 4.31 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması.....	97
Çizelge 4.32 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	98
Çizelge 4.33 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu	99
Çizelge 4.34 : Konut İçin 1.Kat Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	101
Çizelge 4.35 : Konut İçin 2.Kat Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	101
Çizelge 4.36 : Konut Üzerinde Alınan 1. Kat Noktaların İşlev Şeması	102
Çizelge 4.37 : Konut Üzerinde Alınan 2. Kat Noktaların İşlev Şeması	102
Çizelge 4.38 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması.....	103
Çizelge 4.39 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması.....	103
Çizelge 4.40 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	103
Çizelge 4.41 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	104
Çizelge 4.42 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu	104
Çizelge 4.43 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	105
Çizelge 4.44 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması	106
Çizelge 4.45 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması.....	106
Çizelge 4.46 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	107
Çizelge 4.47 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu	107
Çizelge 4.48 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	108
Çizelge 4.49 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması	109
Çizelge 4.50 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması.....	109
Çizelge 4.51 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	110
Çizelge 4.52 : Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu.....	110
Çizelge 4.53 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	112
Çizelge 4.54 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması	112
Çizelge 4.55 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması.....	113
Çizelge 4.56 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	114
Çizelge 4.57 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu	114
Çizelge 4.58 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	114
Çizelge 4.59 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması	116
Çizelge 4.60 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması.....	117
Çizelge 4.61 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	117
Çizelge 4.62 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu	118
Çizelge 4.63 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri	119
Çizelge 4.64 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması	119
Çizelge 4.65 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması.....	120
Çizelge 4.66 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması	120
Çizelge 4.67 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu	121
Çizelge 4.68 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu	121
Çizelge 4.69 : Birimler İçin Ortalama Bütünleşme Tablosu	122
Çizelge 4.70 : Birimler İçin Ortalama Bağlantısallık Tablosu	122
Çizelge 4.71 : Birimler İçin Ortalama Derinlik Tablosu	122
Çizelge 4.72 : Alan Çalışmasındaki 12 Konut İçin Ortalama Değerler Tablosu.....	123

Çizelge 4.73 : Regresyon Analizi- 1989 ve 2013 Yılları İçin Bütünleşme Değerleri	124
Çizelge 4.74 : Regresyon Analizi- 1989 ve 2013 Yılları İçin Bağlantısallık Değerleri.....	124
Çizelge 4.75 : Regresyon Analizi- 1989 ve 2013 Yılları İçin Bağlantısallık Değerleri.....	125

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1 : Mardin Kenti ve İlçeleri	19
Şekil 3.2 : Mardin Mahalleleri	19
Şekil 3.3 : Roma İmparatorluğu'nda Doğu Sınırı.....	20
Şekil 3.4 : 19. yüzyılda Mardin	21
Şekil 3.5 : 19. yüzyılda Mardin	22
Şekil 3.6 : Mardin Kalesi Alttan Görünüm.....	22
Şekil 3.7 : Mardin Kentinin 2013 Hava Fotoğrafı	26
Şekil 3.8 : Kaleden Dağın Eteğinde Topografya Kullanımı.....	27
Şekil 3.9 : Gündüz Gerdanlık, Gece Mezarlık Panaromaları	28
Şekil 3.10 : Gabriel'in Çizimiyle Mardin Kesiti	29
Şekil 3.11 : Mardin Kent Dokusu, Kaleden Anayola	29
Şekil 3.12 : Yerleşimde Terasların Konumlanması.....	30
Şekil 3.13 : Yerleşimde Terasların Konumlanması.....	30
Şekil 3.14 : Savurkapı Mahallesi'nden Yeniyola Bakış	32
Şekil 3.15 : Meydanlaşma Örneği	33
Şekil 3.16 : Kentten Dar Sokak Örnekleri	33
Şekil 3.17 : Savurkapı Mahallesi'nden Bir Abbara Örneği	34
Şekil 3.18 : Yaşama Biriminde Sekialtı ve Sekiüstü	35
Şekil 3.19 : Hamidi Evi, Damda Taht Çözümü	37
Şekil 3.20 : Abdülkadir Paşa Konağı, Damda Taht Çözümü	37
Şekil 3.21 : Avludaki Kuyudan Örnek	38
Şekil 3.22 : Çatı Sularını Toplama	38
Şekil 3.23 : Mardin'de Teraslamalar	39
Şekil 3.24 : Kalker Taşını İşleme Anı	44
Şekil 3.25 : İşleme Örneği Ulu Cami Duvarı	45
Şekil 3.26 : İşleme Örneği	45
Şekil 3.27 : Sandık Duvar Kesiti	46
Şekil 3.28 : Konutta Niş ve Ahşap Kullanımı	47
Şekil 3.29 : Bir Pencere Dış Cephe Detayı.....	48
Şekil 3.30 : Konutlarda Uygulanmış Boş Küpler	49
Şekil 3.31 : Konut Birimleri Analizi	50
Şekil 3.32 : Kapatılmış Eyvan Örneği, Tatlıdede Evi	53
Şekil 3.33 : Yatma Eylemi İçin Gerekli Malzemelerin Depolandığı Niş	53
Şekil 3.34 : Cephe Damla Figürü.....	54
Şekil 3.35 : Eyvandan Odaya Giriş Kapısı Örneği	55
Şekil 3.36 : Hamidi Evi Kesiti	55
Şekil 3.37 : Konutlardaki modülasyon	56
Şekil 3.38 : Sağdaki Kapatılmış, Soldaki Birim Eklenmiş Eyvanlar	64
Şekil 4.1 : Rölövesi Alınan Konutlar.....	70
Şekil 4.2 : Mardin Tescilli Yapılar Şeması.....	71

Şekil 4.3 : Araştırma Kapsamındaki Konutların Şeması	72
Şekil 4.4 : 1 Numaralı Konutun Rölövesi ve Güncel Planı	73
Şekil 4.5 : 1. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	74
Şekil 4.6 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları	75
Şekil 4.7 : 2 Numaralı Konutun Rölövesi ve Güncel Planı	77
Şekil 4.8 : 2. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	78
Şekil 4.9 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları	78
Şekil 4.10 : Terastan Hol ve Yaşama Birimine Bakış	81
Şekil 4.11 : 3 Numaralı Konutun Rölövesi ve Güncel Planı	81
Şekil 4.12 : 3. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	82
Şekil 4.13 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları	84
Şekil 4.14 : 4 Numaralı Konutun Rölövesi ve Güncel Planı	85
Şekil 4.15 : 4. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	86
Şekil 4.16 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları	87
Şekil 4.17 : Terasa Eklenen Banyo Birimi	88
Şekil 4.18 : Birinci Kattan Girişe Bakış	89
Şekil 4.19 : Kapatılmış Eyvanın Terastan Görünümü	90
Şekil 4.20 : 5 Numaralı Konutun Rölövesi ve Güncel Planı	90
Şekil 4.21 : 5. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	91
Şekil 4.22 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları	92
Şekil 4.23 : Solda 1 Numaralı, Sağda 3 Numaralı Mekan Güncel Hali	93
Şekil 4.24 : Solda 2 Numaralı, Sağda 3 Numaralı Mekan Güncel Hali	93
Şekil 4.25 : Eklenen Tuvalet ve Banyo Birimleri	93
Şekil 4.26 : 6 Numaralı Konutun Rölövesi ve Güncel Planı	95
Şekil 4.27 : 6. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	96
Şekil 4.28 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları	97
Şekil 4.29 : 7 Numaralı Konutun 1. Kat Rölövesi ve Güncel Planı	99
Şekil 4.30 : 7 Numaralı Konutun 2. Kat Rölövesi ve Güncel Planı	99
Şekil 4.31 : 7. Konut 1. Katta Eklenen Mutfak, Tuvalet ve Banyo Birimleri	100
Şekil 4.32 : 7. Konut 1. Kat İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	100
Şekil 4.33 : 7. Konut 2. Kat İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	101
Şekil 4.34 : 1989 ve 2013 Yılı 1. Kat Planları Analiz Şemaları	102
Şekil 4.35 : 1989 ve 2013 Yılı 2. Kat Planları Analiz Şemaları	102
Şekil 4.36 : 8 Numaralı Konutun Rölövesi ve Güncel Planı	104
Şekil 4.37 : 8. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	105
Şekil 4.38 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları	105
Şekil 4.39 : 9 Numaralı Konutun Rölövesi ve Güncel Planı	108
Şekil 4.40 : 9. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	108
Şekil 4.41 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları	109
Şekil 4.42 : 10 Numaralı Konutun Rölövesi ve Güncel Planı	111
Şekil 4.43 : 10. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	111
Şekil 4.44 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları	112
Şekil 4.45 : 11 Numaralı Konutun Rölövesi ve Güncel Planı	115
Şekil 4.46 : 11. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	116
Şekil 4.47 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları	117
Şekil 4.48 : 12 Numaralı Konutun Rölövesi ve Güncel Planı	118
Şekil 4.49 : 12. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler	119
Şekil 4.50 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları	119

MARDİN GELENEKSEL KONUTLARINDA DEĞİŞİMİN MEKAN DİZİMİ YÖNTEMİYLE İRDELENMESİ

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Mardin geleneksel konutlarında, 1989 yılı ile 2013 yılları arasında, seçilmiş olan konutlar çerçevesinde fiziksel ve işlevsel değişimi incelemektir. Aradan geçen süreç, bir jenerasyon farkının göstergesidir. Bu da, 1989 yılında konut sahibinin çocuklarının 2013 yılında konut kullanıcısı olduğu demektir. Babadan oğla konut kullanımının aktarıldığı ataerkil yaşam biçimi, bazı değişikliklere uğrasa da, konut sahibi olma şekli, kültürel mevcut halini korumaktadır.

Mardin geleneksel mimarisi, Türkiye sınırları içerisinde, türüne az rastlanır örnekler sergilemektedir. Bu durumun sebebi, hem Mardin'in coğrafik konumudur, hem de Mardin'in topografik yapısıdır. Bir dağın eteğine, tepedeki kaleden vadideki anayola kadar, doğu-batı sınırları arasında konuşlanmış olan konutlar dizisi, her parselde ayrı örneklemeler sunmaktadır. Bu kentte konut üretimi, artzamanlı bir süreçte, ihtiyaç ve imkan dahilinde eklemlenerek türemektedir. Konutlarda, alanın ve yönelmenin el verdiği noktada konutun avlusu, topografyanın da imkan verdiği noktada konutun girişinin belirlendiği bir tasarım süreci mevcuttur.

Mardin konutlarında bir tipolojinin varlığından söz edememekteyiz. Bu araştırma tezi dahilinde bu durumun sebepleri de incelenecektir. Konut planlamasında tipolojinin olmayışının sebeplerinin en başında, Mardin'in topografik yapısının özgünlüğü gelmektedir. Şu halde, konutlar birbirlerine, sınırları ve imkanları dahilinde oluşum ve büyüme göstermektedir.

Güncel halinde, kentte konut ekleyecek bir parsel bulunmadığı gibi, bir konutun yıkılması da söz konusu değildir. Giriş yapının içerisinden bir konutun çıkartılması, o konuta dayalı komşu konutlar ve ona yaslı üst kottaki yapılar etkilenecektir. Şu halde yüzyıl öncesinden tasarımı son noktasına ulaşmış olan bu kent, güncel kullanımda ancak konut içerisindeki değişimlere müsaade etmektedir.

Konut içerisindeki değişimler, modern ihtiyaçlara göre olmaktadır. Kullanıcı, konut alanında, dönemin ihtiyacına göre yeni birim eklemekte veya birimleri değiştirebilmektedir. Bu araştırma tezi ile birlikte, yapılan bu müdahalelerin neden ve sonuçları üzerinde durulmaktadır. Tüm bu değişimlerin mekan kullanıcısı üzerine etkileri ile mekan organizasyonundaki farklılıklar değerlendirilmektedir.

Araştırma tezinin ilk bölümünde, Mardin yerel mimarisi ve bu dokudaki değişim üzerine yapılmış olan çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır. Bu bölüm, tezin teorik taramanın girişi olmakla birlikte, çalışmanın gayesine ve çıkartılan sonuçların ne şekilde ve yolla elde edildiğine dair bilgi vermektedir.

Tezin ikinci bölümünde, yerel mimari ve değişim üzerine genel bir kavramsal tarama yapılmıştır. Kültürün, çevrenin ve davranışın insan üzerindeki etkisi ve tüm bunların, yaşanılan çevre üzerine yansması bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu sebepten, yerel

mimarinin nasıl oluştuğuna dair kavramsal bütün, davranış, çevre ve kültürel etkileşimler, alt başlıklar halinde incelenmiştir.

Geleneksel mimaride oluşum, etkileşen verileriyle ele alındıktan sonra, bu mimari tarzında değişime değinilmiştir. Değişim, mimari bir yapıda neden ihtiyaç duyulmaktadır ve sonuçları neler olmaktadır, sorularına kavramsal yaklaşmıştır. Mimari yapılarda değişim iki boyutta irdelenmiştir; kültürel, davranışsal, çevresel değişim ve fiziksel, fonksiyonel değişim.

Kültürel, davranışsal ve çevresel değişim, daha ziyade toplumsal ve soyut kavram boyutunda araştırılmış ve açıklanmıştır. Bu tür değişimlerin, somut yapıya etkimektedir. Fiziksel ve fonksiyonel değişimin ayrı açıklanmasının sebebi ise, konuttaki bir birimin, fonksiyon değişimine uğramasının sonucu bazen fiziksel olarak bozulma veya değişim olmakla birlikte, yalnızca işlev değişikliği de olmaktadır.

Dünya üzerinde genel geçer kurallar ve kaideler bütününün ele alınmasının ardından, bu teorik bağlam, Mardin kenti üzerine yansıtılmış ve üçüncü bölümde Mardin'deki yerel mimari, oluşumu, kullanımı ve değişimi irdelenmiştir. Mardin geleneksel konutlar üzerinde etki eden veriler ayrı alt başlıklar halinde açıklanmıştır. Verilere takiben, Mardin konutlarında neden bir tipolojinin mevcut olmadığı açıklanmış ve örnek konutlarla ele alınmıştır.

Genel bakıştan, Mardin konutlarında değişen birimler ve bu değişimin neden ve sonuçlarına değinilmiştir. Bir önceki bölümde olduğu gibi, değişim iki ayrı alt başlıkta işlenmiş ve büyük çerçeveden, değişen mekanlar üzerine bazı sonuçlara varılmaya çalışılmıştır. Bu alt başlıklar, dördüncü bölümdeki alan çalışmasında örneklenecek olan konut değişimlerine giriş niteliğindedir.

Araştırma tezinin dördüncü bölümü, alan çalışmasına ayrılmıştır. Mardin kenti merkez bölgesinin sınırları içerisinde yer alan tüm tescilli konutlar listelenmiştir. Kullanılacak olan bilimsel yöntem ve ispatlar için, ilk yerleşmelerin görüldüğü üç mahalle ele alınmıştır. Şar, Latifiye ve Necmettin mahalleri sınırlarında yer alan, 1989 yılındaki verilerine ulaşılabilen (1989 yılında yayımlanan Füsün Alioğlu'nun doktora tezi) ve halihazırda tescilli olan konutlar listelenmiştir. Ardından bu konutların gözlem yöntemiyle, değişime uğramış olup olmadıkları tespit edilmiştir. Değişime uğramamış konutlar, eski ve yeni planlarıyla karşılaştırılmış ve durumları ortaya konulmuştur.

1989 ve 2013 yılları arasında değişim gözlemlenen konutlar üzerine alan çalışması başlatılmıştır. Yöntem olarak, araştırma ve gözlemlerin ardından, konutlar üzerinde veri elde edilmesi işlemi için, mekan dizimi yöntemi kullanılmıştır. Bu bilimsel yöntem, mekan organizasyonu ile kullanım yoğunlukları arasında frekans ölçümü yapabilmemizi sağlar. Bir konutun eski hali ile birimlerin değiştirilmesinin ardından konut ve kullanıcı kullanımı üzerine etkisi, bu bilimsel yöntem ile haritalanmıştır.

Sonuç olarak, en başında sorulan, değişimin sonuçları üzerine bir tartışma yapılmıştır. Bu tartışmanın ışığında, özellikle kapatılan, bölümlenen ve işlevi değiştirilen birimlerin mekan genelinde etkisi olduğu ortaya dökülmüştür. Modern çağın getirisi olarak görülen içe kapalı konut ihtiyacı ve arzusu, Mardin kent dokusuna, hiç var olmamış bir olgu getirmiştir. Bu durum ile, konut içerisine alınan tuvalet ve mutfak birimleri, kapılar ardında kalan mekanlar, eşgörüş alanlarını daralttığı gibi, konutlarda ulaşılması zor mekanlar oluşturmuştur.

Yalnızca mekan bazında kalmayıp, bölümlenerek ayrı kullanıcılara tahsis edilen konutların, bütünlük bozumundan, eski kullanım haliyle ana düğüm noktası olan eyvan/terasın konumunu yaşama birimine bıraktığı da gözlemlenmiş ve mekan dizimi haritalamalarıyla ispat edilmiştir.

Bu analiz haritaları ve grafik çözümlemeleri, Syntax2d programından alınmıştır. Aynı programdan alınan bağlantısallık, derinlik ve bütünleşme değerlerinin değişimi yorumlanmıştır. Bu değerler, SPSS istatistik programına aktarılmıştır. Bu yazılımdan çıkartılan tablolar ile, 1989 ve 2013 yılları arasında, değişime uğramış bu 12 konutun nicel verileri yorumlanmıştır.

Sonuç olarak, araştırma tezinin en son bölümünde, her konuttan ayrı ayrı elde edilen sonuçlar ışığında genel bir yorumlamaya gidilmiştir. Bu tartışma ve sonuç bölümünde, geleneksel mimarinin oluşumu ve değişimi, alan çalışması yapılmış olan bu konutlar üzerinden yeniden değerlendirilmiştir. Bu değişimlerin mekan organizasyonu ve kullanıcı üzerine etkileri maddeler halinde bulgular ve değerlendirme bölümünde sunulmaktadır.

A STUDY OF EXAMINING TRANSFORMATION OF MARDIN VERNACULAR ARCHITECTURE BY SPACE SYNTAX

SUMMARY

The aim of this dissertation is to examine physical and functional changes in the frame of selected houses in Mardin vernacular dwellings between 1989 and 2013. The intervening process indicatives of a generation gap. That means, who is users of the houses in 2013 that he is the son of who had the house in 1989. In this city, there is paternalistic life style which comes from father to son.

Mardin vernacular architecture exposes unique samples in the boundary of Turkey. The reason of this statement derives from the geographic location of Mardin and Mardin topographic structure. Dwellings were settled on the piedmont, from the castle on the top to the highway, between east and west direction. Every single settlement has shown different kind of sample due to their plots. In this city, designing a house is idiachronic and in the light of the users needs and opportunities. Yards are settled when altitude is proper to design and entries are adjusted when topografy is enable. These are the first rules of designing a house in the city of Mardin.

There is not a certain existing typology in Mardin vernacular architecture. In this research study, this topic and its causes also are examined. The main reason of the lack of any typology is Mardin's special topographical structure. In that case, the houses to each other grow their extent permitted by the facilities within the boundaries of the formation.

There is not any empty plot to settle a new house in the current condition. Furthermore, it is not possible to demolish a house in all this settlement. Demolishing a house in this pattern effects to other houses which are neighbor to it. In this case, designing this city is completed centuries ago and this situation lets just changing within the boundaries of the houses.

Tranformations in housing are causes according to modern needs. The user, in a residential area, adding a new unit or units may change according to the needs of the period. With this research thesis, focuses on the causes and consequences of these interventions. All of these changes are evaluated differences in the organization of the users effects on space.

In the first part of this research thesis, the aim, the comprehension and the methodology of this study are mentioned. This study consists of the vernacular architecture of the city of Mardin and its changes. This part focused on a theoretical research of the subject.

The second part of this research thesis, evaluates a general cognitive browsing about vernacular architecture and its changing. Culture, and its impact on the environment and the behavior of people were handled as a whole. For this reason, the whole concept of how the local architecture, behavioral, environmental and cultural interactions were investigated in sub-titles.

Traditional architecture formation, interacting with the data are discussed. Furthermore the changes mentioned in this architectural style. Change is needed and what consequences result is an architectural structure, approached the conceptual

questions. Changes in architectural structures were examined under two subjects; cultural, behavioral, environmental change and the physical, functional changes.

Cultural, behavioral, and environmental change, but rather the size of the social and abstract concepts explored and explained. These changes effect in the concrete structure acts. The reason of separating disclosure of changes in the physical and functional, a unit in the main dwelling, the function changes results physical or funtional.

After handling the whole of bases to be dealt on the generally accepted rules of the World, this theoretical concept, was reflected on the city of Mardin. So then in the third part, Mardin vernacular architecture, formation and change of use are discussed. . The data on the effect of traditional houses of Mardin is described in a separate sub-headings. In addition, why there is not a typology in the houses in Mardin is explained and examples are discussed.

Overall look, changing units and houses in Mardin causes and effects of this change are mentioned. As in the previous section, the title of change was separated in two process and in the big frame getting some conclusions on the changing interest was tried. This sub-headings, the fourth chapter is an introduction to the study of changes in the housing to be sampled.

The third part of the research thesis is devoted for the fieldwork. All registered houses of the city of Mardin which were located within the boundaries, were listed. Three neighborhood, which have the first settlements, were chosen for the scientific method and proves. Füsün Alioğlu's doktorate thesis was published in 1989 and consisted of these houses. Registered houses which are located in Şar, Latifiye and Necmettin districts were picked up. Afterwards, with the method of observation houses, these houses were observed whether they have been changed. Houses, which have not any changes in the building, were compared with their old and new sections and proved their situations.

Therefore, the fieldwork was started with observing the houses which are changed between the years 1989 and 2013. In order to acquire the parameters, following the method of searching and observing, the scientific method of space syntax was used. This scientific method is used for getting frequencies between space organisation and the intensity of usage of the place. The affect on users and usages, dwellings' old and the condition of it after changing was mapped by this method.

Eventually, there is a discussion section about the question about the results of changing, which was asked at the beginning. In the light of this section, it is proved that there is an effect of spaces, which are especially closed, seperated or functional changed, on the houses. The needs and desire of having an introverted house, are the returns of modern era. This situations make differences on the pattern of the city of Mardin. This condition make different situations, for instance some places which were not located on an easy route of usage and this results that places are not able to seen by the other ones any more.

As conclusion, there are some houses which were seperated for diffetent users. In this study, some places were examined comparing with the others because in old usage the iwan/terrace might be the most striking place despite of changing. All these situations were observed, mapped and proved by using the method of space syntax.

These analyse maps and graphs had been taken by using Syntax2d program. The values of connectivity, mean depth and integration, which are taken by using the same program, have been commented. These values, were trasfered to SPSS statistic program. That chosen 12 dwellings, which are transported from 1989 to 2013, were interpreted with the tables which are handled by using this program.

At least, in this research thesis, there is general interpreting about those 12 dwellings. In this discussion section, designing and changing of vernacular architecture were evaluated and commented on the case study. The effects of these changes on the organization of space and the user part of the evaluation findings and are itemized.

1. GİRİŞ

Geleneksel konut mimarisi kapsamındaki konutlar günümüz Türkiye’inde kullanıma dayalı amaç değişikliğine maruz kalmıştır. İnşa edildikleri zamanın izlerini ve kültürlerini barındıran bu konut topluluklarında yaşam, artık zorunlu yaşam çerçevesinde değerlendirilmektedir. Diğer bağlamda ise, turistik amaçla ziyaret edilen ‘müze kentlere’ dönüşmüş olan konut topluluklarında, boyutsal ve tasarımsal olarak el verişi konutlar otellere, restoranlara veya müzelere dönüştürülmüştür.

Yukarıda bahsedilen durum, Türkiye’nin hemen her geleneksel yerleşiminin içine girdiği bir süreçtir. Gerek Safranbolu, gerek Beypazarı, gerek Amasya ve gerekse Mardin evlerinde de durum aynıdır. Yerli halkın dışarıya göç etmesinin sebepleri ekonomik ve sosyolojik bağlamda değerlendirilebilir. Bu göçlerin sonucunu ise, güncel kullanımlarında gözlemleyebilmekteyiz.

Mardin, Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde bulunan, Suriye’ye sınırı olan kentimizdir. Mezopotamya’nın uzun süre başkentliğini sürdürdüğü, çok sayıda eser ve iz bıraktığı bir bölgedir. Elimize ulaşan yazılı kaynaklar, yalnızca geç döneme ait olmakla birlikte, yaşayanların kökenleri ve izleri klasik, hatta erken dönemlere kadar uzanmaktadır. Böylesine uzun bir süreçte yerleşimin ve yaşamın vuku bulduğu bu kent, araştırma bölgesi olarak seçilmiştir.

Çevre kent ve ülkelerin mimarisinde etkilenildiği, asıl mimarlarının Süryanilerden oluştuğu bilinen bilgiler arasındadır. Anadolu’nun ilk yerleşim yerlerinden biri olan bu kentin konutlarında, klasik Türk Evi plan ve tasarım şemalarını bu kentte görmeme sebeplerimiz, tez kapsamında incelenmiştir.

1.1 Amaç

Yerel mimarinin biraz hedef tutulduğu biraz da maruz kaldığı modernizm olarak adlandırılan bu çağın getirileri ve götürüleri olmuştur. Yerel mimarideki yerleşim birimlerinin, bölgenin iklimsel ve kültürel tüm gereksinimleri göz önünde bulundurularak inşa edilmesi, bu yapıtların ömürlerinin oldukça uzun olabilmesini

sağlamaktadır. Her çağın yeni getiri ve ihtiyaçları ise, halihazırda ayakta duran birimlerin değişimi ile sonuçlanmıştır.

Türkiye'nin her bölgesinde, yöresel mimari kendine özgü ayrı bir yapı tarzı mevcuttur. Kullanıcıların maddi gelir sağladıkları iş ve uğraşları ve kültürel ve davranışsal boyutun da çevreyi etkilediği aşıkardır. Kullanıcıların değişmesi, isteklerin değişmesi demektir. İsteklerin ve ihtiyaçların değişmesinin sonucu ise, kullandıkları konutların ve yerleşim çevrelerin değiştirilmesidir.

Bu araştırma tezinin asıl amacı, Mardin geleneksel mimarisinin kullanıcılarının sebep olduğu değişimlerinin, mekan ve kullanım üzerine etkilerinin incelenmesidir. Günlük veya dönemlik ihtiyaçlar ile bu sınırlardaki evlerin içinde veya dışında yapılmış/planlanan değişiklikler, mimari açıdan farklı etkiler yaratmaktadır. Teknolojinin bu kentteki etkileri, diğer bölgelere kıyasla oldukça azdır denilebilir. Bu durumun sebebi ekonomiktir. Gelir seviyeleri Türkiye ortalamasına göre alt-orta olan bu ailelerde, yaşadıkları konutlarda genellikle günlük ihtiyaçlar düşünülmektedir.

Unesco koruma listesine girmesi için Mardin'de son yıllarda, akademisyenler, dernekler ve belediye tarafından hummalı bir çalışma söz konusudur. Bu çalışmalar sürdürülürken, görev alanların konutlar üzerinde gerek rolöve, gerek fotoğraflama ve kayıt işlemleri esnasında birimlere giriş yapılması gerekmiştir. Yaklaşık yedi yıldır bu çalışmalara hedef olan kentin yerli halkı da, bu durumun farkında ve bazıları rahatsız olmaktadır. Bu rahatsızlıkların bazıları da, Mardin sınırları içerisinde yeni inşa edilen Yenişehir bölgesine göçlerde de etkili olmuştur.

Tezin başlangıç düşüncesi ise, göçlerden geriye kalan ve 'zorunlu yaşam' çerçevesindeki yerli halkın sahip oldukları konutlarda, hala bir önceki jenerasyonun kültürel, davranışsal ve çevresel bağlamın etkilerini sürdürdüğü düşüncesidir. Diğer değiştirilen ve dönüştürülen kentlerden ziyade, bu araştırma alanındaki konutların değişimlerinin birimsel ve çoğu zaman geri dönüşümlü olduğu ve mevsimsel farklılıklarda, mevsimsel yaşam kurallarının getirilerinin hala konut dahilinde uygulandığı savunulmuştur.

1.2 Kapsam ve Yöntem

Alan çalışması olarak çok etnikli ve oldukça eski bir yerleşim olan Mardin bölgesinin seçilmesinin ardından, bu alan ve konuyla alakalı, akademik alanda

basılmış tüm tezler incelenmiştir. Bu alanda daha önce araştırma, inceleme veya iyileştirme çalıştırmasında bulunan kişilerle görüşülmüştür. Mardin araştırma bölgesine üç defa teknik gezi yapılmış ve bu geziler esnasında tüm akrabalarla tez bağlamında görüşülmüştür. Eski kültür müdürü Mehmet Baran'ın tüm arşivinden faydalanılmış, kendisi ile alan ve konutlar gezilmiştir.

Mimari ihtiyaç bağlamında daha net fikirlere sahip olabilmek adına, eskiden konak olan, şu anda otel ve restoran olarak kullanılan her otel ziyaret edilmiş, her restoranda bulunulmuş ve başka işleve büründürülmüş diğer tüm yapılar, mimari gözle incelenmiş ve dönüşüm sebeplerine ulaşılmıştır.

Tez kapsamında dönüşümün saf dışı bırakılmasına, yalnızca konutlar çerçevesinde değişimin incelenmesine karar verilmiştir. Bu değişim hususunun da, mekan dizimi yöntemiyle irdelenmesi ve incelenmesine kanaat getirilmiş, ardından bu konuyla ilgili sempozyum ve kitaplar taranmıştır.

Mardin'in kendine özgü yapım teknikleri ve yapı malzemesinin özelliklerine, tez kapsamına faydalı olacağı düşünüldüğü kadarı incelenmiş ve işlenmiştir. Bu maddelerin yanı sıra, konut oluşumuna yansıyan etkenler ayrı ayrı ele alınmış ve konutların fiziki yapı oluşumu incelenmiştir.

Araştırma yöntemi gereği, tez kapsamında değerlendirilecek bir ankete gidilmemekle birlikte, girilen tüm konutların kullanıcılarıyla ayrı ayrı konuşulmuş ve notlar alınmıştır. Konutların mahalleden veya etnik yapıdan kaynaklı farklı tipoloji veya gruba ayrılmaması sonucunda, üç mahalle kapsam dahiline alınmıştır. Bu mahallelerin Şar, Necmeddin ve Latifiye olarak seçilmesinin sebebi, ilk yerleşim izlerinin burada bulunması ve günümüzde yıkılmakta olan betonarme eklemelerin bu mahallelerde etkisinin az olmasıdır. Bu sebepten iki mahalleden toplam on iki konut belirlenmiş, bu konutların yirmi beş sene önceki çizimlerine Alioğlu (1989)'nun tezinden ulaşılmış ve güncel halleriyle kıyaslanmıştır. Bu kıyaslamanın çıkış noktası, bir jenerasyon farkının var olmasıdır. Neredeyse yitip gitmiş olan ataerkil aile yapısının, halen daha kalmış olan izi, konutların babadan oğla geçmesidir. Bu durumda gözlemlenecek değişimlerin, bir ardı nesille bağlantılı olacak olmasıdır.

2. GELENEKSEL MİMARİ ve DEĞİŞİM: KURAMSAL ve TEORİK YAKLAŞIM

Geleneksel mimari kategorizasyonu yapılırken, güncel inşa teknik ve malzemelerinden ayrı bir değerlendirmeye gidilmiştir. İnşa edilecek bir yapının ilk başlangıç evresi tasarımcı ile başlar. Geleneksel konutlarda bu evreye kullanıcı etkir. Araştırma tezinin bu bölümünde, bu geleneksel mimarinin oluşum evreleri ve etkileşim halinde olduğu hususlar incelenecektir. Zaman faktörünün oldukça etkin olduğu bu mimari grubunda, değişim kavramının varlığı üzerinde durulacak ve geleneksel mimaride değişim olgusunun mekan bağlamında sebepleri ve sonuçlarına değinilecektir.

2.1 Geleneksel Mimari

İnsanlık ihtiyaçlarını bir piramitte derleyen Maslow (1999)'a göre, beslenme, nefes alma ve uyuma eylemleri, piramitin en alt tabakasını oluşturmaktadır. Bunu, insanın kendini ve ailesini tehlikeden uzak tutma isteği takip eder ki bu da 'barınma' olgusudur.

İnsanı hayatta tutacak temel ihtiyaçlar, nefes alma, uyuma ve yeme-içme eylemlerinden sonra, insanların bu eylemleri gerçekleştireceği alanların arayışına girmesi ve bu düzeni kendisinin oluşturması durumu, farklı meslek gruplarınca farklı değerler görebilir. Mimar için, bu durum, kullanıcı ve yapı; bir felsefeci için evren ve varlık; bir emlak için ise müşteri ve satış unsuru olarak atfedilebilir. Bakışlar ne kadar farklı da olsa, amaçlarda bir olan konut kavramı, barınma esasını taşır. Barınma öncelik olarak sığınma ve dış etkenlerden korunma şeklinde sınıflandırılabilir. Güvenlik ve ısısal sığınmanın sağlandığı noktadan itibaren, konutta yaşam başlar ve yaşama şekline göre bu konutlar şekil alır.

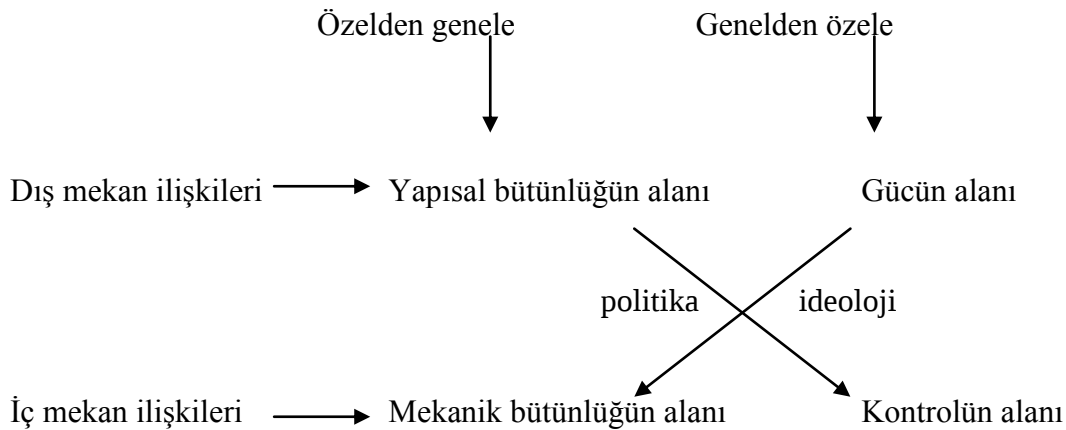
Bir bölgenin yaşayanlarının mı ona entegre olduğu yoksa yaşayanların mı bölgeyi şekillendiği konusuna, Hanson ve Hillier şu şekilde yorum getirmektedir; toplum, alan içinde var olmaktan çok daha fazlasını yapar. Öncelikle birbirleriyle ilişkide olan insanları o alan içerisinde düzenler. İkincisi alanları; yapılar, sınırlar, yollar,

bölgeler anlamında organize eder. Toplumun içindeki dinamikleriyle alan içerisinde nasıl bir düzene göre üretim yapıldığına dair bir teori üretilseydi, o toplumun ilk yerleşiminde hangi tür alansal girdiler olduğuna bakılarak başlanırdı (Hanson ve Hillier, 1984).

Lawrence, konuta; kişiden kişiye, sosyal toplum arasında, kültürler arasında ve zamanla farklılık gösteren bir olgudur, şeklinde bir tanım getirmektedir. Ev kavramı, bireyin aynı zaman ve yerde, diğer bireylerle ve toplumla arasındaki ilişkilere dayalı olmasıyla değerlendirilebilir. Bu anlamlı ilişkiler yalnızca fonksiyonel değildir. Günlük yaşamdan deneyimlenerek zaman içinde yaratılır ve devamlılığı sağlanır. Bu ilişkiler yedi unsur ile bağlantılıdır: aile, toplum, devlet, eğitim, iş, inanç ve rekreasyon (Lawrence, 1997).

Uraz ve Turgut ise konuta, kullanıcı ve yerleşke arasında dinamik bir tanımdır ve onun anlamı bu bağ arasında gelişir, şeklinde yaklaşmaktadır. Bunun sonucu olarak, konut bir yer tanımındansa, alan tanımı olan bir kavram olmaya başlar (Uraz ve Turgut, 1997). Konutun alanlar bütünü olmasından yola çıkılarak yapılan bu tanımın gölgesinde form ve fonksiyona rastlıyoruz. Hanson ve Hillier ise alanı, fonksiyonun olduğu her yerdeki sosyal birlikteliğin formudur, şeklinde detaylandırıyor. (Hanson ve Hillier, 1984)

Çizelge 2.1 : Sosyal Dinamikler Tablosu (Hanson ve Hillier, 1984).

Konutun fonksiyonel alanlardan oluştuğu fikri baz alındığında, belirli bir bölge içerisinde, aynı kültüre sahip bir topluluğun konutlarının da benzer, bazen de aynı özellikler göstermesi olağan bir durum olmaktadır. Bir konutu oluşturan mekanlar,

onların oluşturuluş amacındaki fonksiyonlar ve yapının tüm bu girdilerden sonra aldığı form, yalnızca ‘ihtiyaç’ kapsamında değerlendirilemez.

Her şeyden önce mekan toplumsal bir faaliyetin ürünüdür. Mekan şeyleri ve nesneleri içermez, her birinin kendi öznel anlamının yüklü olduğu bir nesne-varlık ilişkilerinin ürünlerini içerir (Özbek, 2010). Mekan, yapıda fonksiyon ve sosyal anlam arasındaki alansal ilişkiyi yaratır. Yapılardaki mekan düzenlenmesi, gerçek manada insanların arasındaki ilişkilerin düzenlenmesidir (Hanson ve Hillier, 1984). Bir yerleşmenin biçimsel özelliği o yerleşmenin sosyal yapısının bir göstergesidir (Rapoport, 1990).

Mimarların mekan için getirmiş oldukları bu teorik yaklaşımların ışığında, mekan hakkında varılacak hükümlerden ilki sosyal yapıyla olan ilişkisidir. Modern tarz ve modern çağın ihtiyacı olarak inşa edilen konutların hemen hiçbirinde rastlamayı ummadığımız bu durum, yerel mimarının omurgasını oluşturmaktadır. Toplum kimliği, kültürü, davranış şekilleri ve yaşama tarzı, inşa edilen konut dizisinde, malzeme kadar hayati önem taşımaktadır. Tüm bunlara ek olarak, konut tasarımında topografyanın, iklimin, yörenin, coğrafyanın ve yöresel ekonominin etkisi de yadsınamaz.

İnsanların bulundukları çevrede sosyalleşmesini, barınmanın hemen ardı ihtiyaç olarak belirten Maslow(1999), aynı raddeye mahremiyet olgusunu da yerleştirmiştir. Bu olgu, çok ince bir çizgi ile komşuluk bahsinden ayrılır ve tamamen kültürün belirlediği bir getiridir. Mahremiyet, sosyalleşmenin hemen ardı beliren bir olgudur.

İnsanların giyinmesi ve bedenini saklama dürtüsü, kendi bedeni üzerindeki hakimiyetinden kaynaklıdır ve mahremiyet duygusu bunu takip etmiştir. Konuttaki mahremiyet duygusu da bu durumdan çok da farklı değildir. Dışarıdan kendisini koruyan bir alanlar bütününe sahip olmak, o bütünü de dışarıya karşı koruma dürtülerini de getirdi.

İstenilen mahremiyetin tanımı ve derecesi o kültürdeki davranış kalıplarına ve bireyin kişilik ve isteklerine bağlıdır. Duvarların, sembolik veya gerçek ayırıcıların kullanımı ve mesafe, çevresel tasarımcının mahremiyete erişmek için, belli ölçülerde kullandığı mekanizmalardır (Lang, 1987).

Toplu ve paylaşılan yaşam biçiminde mahremiyet, kişisel mekanın çiğnendiği veya çiğnenmediği durumların bir andaki karışımıdır. Mahremiyet düzenlemelerinin çok düzeyli bir doğası vardır. Fiziksel çevre mahremiyetin gizli görünümüne göre planlanmıştır. İnsanlar diğerlerinin gizlenmiş mekanlarını ve yollarını son derece

özel ve mahrem olarak kabul ederler. İlkel topluluklarda olduğu gibi aile üyelerinin benzer yaşamlarına rağmen mekanlarda çevresel ayırım için uyguladıkları davranış biçimleri de ele alınabilir (Ünlü, 1988).

Geleneksel konutun her birimi, bu hususlar çerçevesinde şekil bulur. Birimlerin sahip olacakları her türlü malzeme, boyut, işlev ve objeler, yaşam tarzını belirler ve etki eder. İnşa edilen konuta kimin sahip olacağı kesinlikle tahmin edilemeyen modern konutların aksine, geleneksel mimaride inşası yapılmış olan konut dizisi, buraya kadar bahsedilen tüm girdileri barındırmaktadır.

Eyüce (2005), geleneksel mimarilerde yerleşme özelliklerinin, yapı biçimlenme özelliklerinin ve mekan düzenleme ilkelerinin, geleneksel kültürlerin zaman içinde oluşturdukları ve nesilden nesle aktardıkları gelenekler aracılığıyla oluştuğunu belirterek, geleneksel konut alanlarını geleneksel yapıların çevreleriyle beraber oluşturdukları ve yapıların bir araya gelme biçimleri ile karakter kazanan yerleşim bölgeleri olarak nitелеmektedir (Eyüce, 2005).

Rapoport (1977) ise, konutu oluşturan aktiviteleri dört bileşenle tanımlıyor;

- eylemin kendisi,
- onu yapma şekli ve yapıldığı yer,
- eylemin bir parçası olan başka aktiviteler,
- sembolik yönler ve aktivitelerin anlamı.

Burada Rapoport'un eylemden kastettiği, mekanları oluşturacak fonksiyonların tamamıdır. Mardin evlerinden spesifik bir örnek verirse, eylem olarak kadınların avluda yaptığı her türlü aktivite alınabilirdi. Kadınların daha çok evde iş gördüğü bu toplum kültüründe, erkeğin gün içinde çoğunlukla dışarıda oluşundan kaynaklı, kadınlara evin hudutları içerisinde bir özgürlük tanımı verilmiştir. Avlu birimi, ev işlerinin çoğunun görüldüğü alan olarak tanımlansa da, komşuluk ilişkilerinin, sosyalleşmenin, kadının dışarıda olma duygusunun ve geniş alan kullanımının da eylemin birer parçası olarak görülebileceğini söyleyebiliriz.

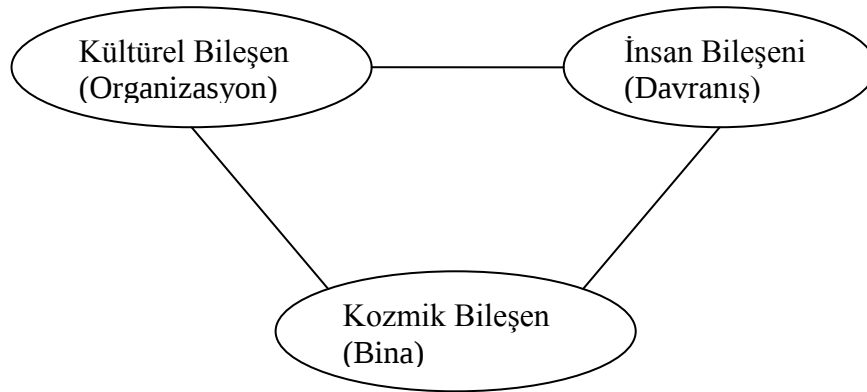
Low'un avlulu plan için yorumu; çok farklı sebeplerden tercih edilmiş olabilir, iklimsel olarak belirli rüzgarların hakim olunması sağlanabilir, şeklindedir. Ev halkının farklı aktivitelerine mahal verir, örneğin baklagillerin kurutulma işlemi gibi. Bazı merasimlere mahal verebilir. Ama en önemlisi, hayatlarının büyük bölümünü evde geçiren kadınların aktiviteleri için açık hava olanağı verir. Sıcak havalarda ve yaz aylarında, damda yatma imkanı tanır. Avlu çevresindeki pencere düzenleri

yalnızca iklimsel faydalara değil, aynı zamanda gizliliğe de imkan verir (Low, Chambers, Rapoport, 1989).

Altman (1986) geleneksel konut için, bir kültür, sosyolojik gelişme, zaman ve alan bütünlüğüdür, ifadesini kullanmaktadır. Bu hareket bütünlüğü, tam anlamıyla, ayrık unsurların birleşimi değil, bir unsurun diğer unsura bağlı olduğu ayrılmazların birleşimidir (Altman ve Rogoff, 1986). Bireyler, kültürlerinin desteklediği ve çevrelerine adapte bir kavramsal üslup geliştirir. Bu farkların arasındaki analizde davranışsal, kültürel ve çevresel değerlendirmeler en önemli adımdır (Berry, 1980). Berry (1980), yerel mimaride oluşumu sağlayan en önemli üç etken olarak kültür, çevre ve davranışı örneklemektedir (Berry, 1980). Bu üç unsura, Altman ve Rogoff'un 'ayrılmazlar' şeklinde yaklaşmaktadır. Geleneksel bir konutun her detayında bu veriler gizlidir. Nitekim bir kapının malzemesi, çevreyle ilgili bir seçim olarak görülebileceği gibi, kültüre bağlı bir tercih de olabilir.

Çakın (1988) ise çevre bileşenlerini kozmik faktörler, insan faktörleri ve kültürel faktörler olarak gruplandırmaktadır (Çizelge 2.2) (Çakın, 1988).

Çizelge 2.2 : Çevrenin Bileşenleri (Atık, 2011).

2.1.1 Geleneksel mimaride kültürün çevreye yansımaları

Geleneksel konutlara tuttuğumuz çağdaş mercek, konutların şekillenmesinin bilinçli de olsa bilinçdışı da olsa, kültür kaynaklı olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir. Kültürün gerekçeleri ve gerektirdikleri çevreye yansıdığı gibi, bu etkileşim her toplumda değişim göstermektedir. Sözlü iletilen gelenek görenek bağlamındaki kültürün yanı sıra, yerel mimarinin yeni nesiller üzerinde bıraktığı izlenimler ve

yaptırımlar ile kültür sözsüz de iletilebildiğini gösterir. Önce kültür çevreyi şekillendirir, ardı sıra çevre yeni nesillere aynı kültürü aşılar.

Kültürel arka planlar özellikle geleneksel dünyanın belirleyicisi olarak tasarım girdilerine önemli ölçüde etki eder. Toplumun farklı kültürel altyapıları yerleşim dizgelerinde kendi öznesini güçlendirerek mekan organizasyonunda önemli bir girdi olarak karşımıza çıkmaktadır (Özbek, 2010). Kültürün, amaçların vuku bulduğu inanç ve değerleri olan bir grup insan hakkında olduğu söylenebilir. Bu bir dünya görüşünü ve dünyaya bakış açısını şekillendirir. Dünya, yaşam şekli, manzara veya bir yerleşimin sistematiği olarak, kuralların kabulüdür (Altman, Rapoport ve Wohlwill, 1980).

Kültür, temel ihtiyaçların mekanda işlevlenmesinde önemli bir belirleyicidir. Örneğin uyuma, oturma, yıkanma ve yeme kültürel açıdan farklılaşabilen eylemlerdir. Mekan ve kullanımı aynı şekilde dinsel kurallar ile de belirlenmiştir (Ünlü, 1998). Uyuma, yıkanma, yeme ve oturma eylemleri, kültürden kültüre gösterdiği farklılıklar ile tasarlanması zorunlu kılınan çevreyi de haliyle farklı kılmaktadır. Bu durum yalnızca mobilya ya da nesneler için değil, mekan için de geçerlidir. Ünlü'nün dinsel kurallardan bahsi, özellikle farklı dinlere mensup kullanıcıların konutlarını karşılaştırdığımızda karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, mekanın yönlendirmesinden, mekan içerisinde ayakkabı kullanımına kadar geniş bir skalada yer alabilmektedir.

Yerleşimin kamusal alanı, konutun dış dünya ile kesiştiği noktanın arayüzüdür. Kamusal alan, öncelikle yaşayanların ve sonra yabancıların alanıdır (Hanson ve Hillier, 1984). Yaşayanların, yani asıl kullanıcıların sahiplendiği alan, öncelikle onların kültürüne bağlı olarak şekil almaktadır. Hanson ve Hillier'in değindiği konu ise, alanların yalnızca kullanıcıları değil, ikincil olarak yabancıları da yansıttığıdır.

Lawrence (1986) ve Lavin (1981)'in dediği gibi, kavramsal yaklaşımın üzerinde etkiler yalnızca iklimsel, coğrafik veya topografik değil, aynı zamanda kültürel, sosyo-demokratik ve sosyo-psikolojiktir. Çağdaş dünya da, kültür ve ekonomik gelişme düzeyi, yerleşmenin şekillerini etkilemektedir. Kültür, tasarlanmış çevrenin sosyal strüktürel, tarihsel ve kültürel etkileşimi olarak açıklanabilir. İnsanlar alansal ve mekansal düzenlemeleri kültürel yollarla, geçmişten, şimdiki zamandan ve gelecek öngörülerinden ipuçlarını kullanarak cevaplar (Low, Chambers ve Rapoport, 1989).

Kültürel değerlendirmeler ve bunların yapıya uygulanmasının sonucuyla çevre şekillenir ve gelecek nesle değerleri aktarır. Örneğin, İngiltere’de ağır ahşap kapıların kullanımı, sonraki jenerasyona İngiliz kültürünün en belirgin karakteri olan, mahremiyet duygusunu aşılamıştır (Altman, Rapoport ve Wohlwill, 1980). Burada değinilen husus, çevrenin sözsüz olarak bir sonraki nesle aktarmış olduğu kültür ve bu durumun çevreye yansımadır.

2.1.2 Geleneksel mimaride davranışın çevreyle analizi

Yaşadığımız evren bizim düşünmemizle, bizim kavramlarımızla ortaya çıkmış bir evrendir. Bu dünya bizim düşünmemizin bir ürünüdür. Bu nesneler dünyası bizden bağımsız bir şey değildir, bizim düşünmemizin etkinliği sonunda ortaya çıkmış bir şeydir. Bu nesneler dünyası bir görüngüler (fenomenler) dünyasıdır ve bu görüngüler dünyası iki yolla biçimlenir:

- 1- Düşünme edimi
- 2- Algılar.

Algıda verilmiş gerçekleri düşünmemizin bağlayıcı formları ile işleyince bu dünya ortaya çıkar. Bu düşünme edimi sonunda iki şey belirir: Bir yanda nesneler (objeler) dünyası, öte yanda düşünen kişi olan özne (süje). Kant, bu nesneler algılandıklarında değil, bunlar tam algılarının düşünüldüklerinde, bilinçli algılamada ortaya çıkar, diyor. Bizim karşımızda bir nesneler dünyası var ve kendimizi bu nesneler dünyası ile ilişkili biliriz (Akarsu, 1994). Akarsu burada Kant’ın objeler ve süjeler dünyasına değinmiştir. Aynı şekilde bir dünyanın ve iletişimin varlığından da Rapoport; çevre, nesnelerin nesnelerle, nesnelerin insanlarla, insanların insanlarla iletişimidir, şeklinde bahseder (Altman, Rapoport ve Wohlwill, 1980).

İnsanların insanlarla olan etkileşimi, insanların nesneyle ve nesnelerin nesnelerle bulunduğu iletişim, insan davranışlarını ve çevreyi belirler. Rapoport (2004), insan davranışlarının ve insanın çevresinin etkileşim halinde oluşunu, birbirleriyle hem tek taraflı yansıma hem de çift taraflı olarak aşağıdaki şekilde sembolize etmiştir:

Davranış <- Çevre

Davranış -> Çevre

Davranış <-> Çevre (Rapoport, 2004).

Davranış ve çevre ilişkisi, Kant’ın bahsettiği süje ve obje dünyası ile örtüşmektedir. İnsan ve nesne arasında oluşagelen her türlü etkileşim, çevrenin oluşumunu sağlar. İnsanların nesnelerle olan etkileşiminde, onları gruplandırma ve kategorize etmek

vardır. Hall, çevredeki fiziksel sınırları üç sınıfta, sabit, yarı sabit ve sabit olmayan şeklinde ayırmıştır. Bu sınırlar, bu şekliyle insan eylemlerini düzenler, onları durdurur ya da mekan içindeki zorunlulukları yaratırlar. Diğer bir deyişle, davranış kalıplarını tanımlar ya da çevrelerler ve onlarla bir anda oluşurlar. Bir ayırıcı, bir duvar ya da bir sofa, eylemlerin olduğu bir mekan ya da kalıbı tanımlar (Ünlü, 1998). Rapoport, Hall'ün bahsettiği üç grup elemanı şu şekilde örneklemeektedir: “Sabit elemanlar; altyapı, binalar, duvarlar; yarı sabit elemanlar; ağaçlar, ışıklar, mobilyalar; ve sabit olmayan elemanlar; insanlar ve eylemleri, davranışları ve araçlar ve hayvanlardır” (Rapoport, 2004).

Yaşanılan çevre, yaşayanların davranışlarından ipuçları verir ve bir tür sözsüz iletişimidir (Altman, Rapoport ve Wohlwill, 1980). Özbek ise, çevre ve davranış normlarında insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde öne çıkan mahremiyet kavramı ve bunun getirisi olan sosyal ilişkiler, mekanları insanları birleştiren ve ayıran birer arayüzlerdir, şeklinde yaklaşır (Özbek, 2010).

İnsanları birleştiren ve ayıran sosyal ilişki ve mahremiyet olgusu, insanın insanla ilişkisini ortaya serer. Barker (1985), aynı anda oluşan farklı davranışları içeren örüntüleri ele almaya çalışmıştır. Bu örüntüyü şu şekilde açıklamaya çalışmıştır:

- açık duyuşsal davranış
- problem çözme davranışı
- hareket ettirici eylem
- kişilerarası etkileşim
- nesnelerin şekillenebilmesidir.

Bu davranışların bütünleşmesi öznel bir fiziksel kalıp, bir ortamda (milieu) oluşan özel bir davranış örüntüsü şeklindedir (Ünlü, 1998). Davranış kalıpları, çizdikleri mekansal sınırları anlamak için önemlidir. Low (1989), eylem-mekan ilişkisini karşılaştırmalı kavramlarla sorgulamıştır. Gündüz-gece, bireysel-ortak eylemler ile mekan tipleri arasındaki ilişkiyi hücresel-açık plan farklılaşmasıyla ortaya koymuştur. Bu olgular da, insanların insanlarla olan etkileşiminin çevreyi şekillendirmesi hususudur (Low, 1989).

Çizelge 2.3 : Eylem-Mekan İlişkilerinde İkilemler (Cimşit, 2007).

<u>hücresel plan</u>	<u>gece kullanımı</u>	<u>bireysel eylemler</u>
açık plan	gündüz kullanımı	ortak eylemler

Çakın (1988) toplumsal yapının, insanlar arasındaki ilişki türlerini ve sosyal normları kapsadığını; kişinin içinde bulunduğu örgütsel ve kültürel yapıya ilişkin özelliklerden oluştuğunu belirtmektedir. Sosyal yapı ve çevreden kastedilen, bu noktada ‘toplum’dur. Sosyal ya da toplumsal yapı, bireyler ve toplumlar arası ilişkileri kapsamaktadır. Bireyler ait oldukları toplumun değer yargıları çerçevesinde, toplum içindeki görevlerini yerine getirirken birbirleriyle bir etkileşim içine girmekte ve sonuç olarak bir toplumsal sistemin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla burada sosyal yapı ve çevrenin öznesi insan; diğer bir ifadeyle “kullanıcı” olarak belirlenmiştir (Atik, 2011).

2.1.3 Geleneksel mimaride kültürün davranışla ilişkisi

Çakın’a göre (1988), sosyal bilimlerin gelişmesiyle, kültür, yaşam tarzı olarak ifade edilmiş ve davranış modellerini yansıtan bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Farklı kültürler sadece farklı yaşam tarzlarını değil, aynı zamanda farklı değerleri ve farklı dünya görüşünü yansıtmaktadır. Güvenç (2007) kültür tarihçilerinin, insanoğlunun hayatta kalma ve varlığını sürdürme savaşındaki başarısını kültürel bir varlık oluşuna; yaşayarak öğrendiklerini kültüründe saklayıp yeni kuşaklara aktarma yeteneği ile iletişim becerisine bağlı gördüklerini ifade etmektedir. Özyaba (1993) kültürü, bir toplumun ya da uygarlığın var oluşundan beri yaşadığı ve yaşayacağı değerler bütünü olmak üzere, sürekliliği olan ve insanların yaşam çevrelerindeki davranışsal eylemleri belirleyen bir süreç olarak değerlendirmekte; kültürün insan-doğa-mekan etkileşimini bütünleyen, insanın karmaşık ilişkilerini sistematize eden bir katalizör görevi gördüğünü belirtmektedir (Atik, 2011).

Güvenç’in belirttiği husus ise; “kültür, öğrenilir: kültür, içgüdüsel ve kalıtsal değil, her bireyin doğduktan sonraki yaşantısı içinde kazandığı alışkanlıklardır. Madem ki, kültür öğrenilen, eğitimle kazanılan bir şeydir öğrenmenin kurallarına, yasalarına ve ilkelerine uygun olmak zorundadır” (Güvenç, 2003). Öğrenilen kültürün davranışlara yansıdığı gerçeğine Rapoport, “yaşam şekli apriori değil, subjektif tanım şeklidir” şeklinde yaklaşmaktadır (Rapoport, 1977). Rapoport’un burada değindiği yaşam şeklinin apriori olmaması durumu, yaşam şekli dediği kültür, kimlik ve her türlü yaşayışı belirleyecek unsurun, aslında doğuştan insanın içerisinde var olan bir olgu olmamasıdır. Bu durumun tersi olarak araştırmacı, aposteriori öğrenime dahil ettiği yaşam stiline, insanın kendini bildikten sonra, zaman içerisinde ve çevre etkisiyle öğrenildiğini, sorgulandığını ve ardından kabullenildiğini savunur. Davranış ve

kültür bütünlüğünün aposteriori yapısından kaynaklı, her toplumun inanç, gelişim ve tarihinden ötürü davranış farklılıklarına rastlamak olağandır.

Hall, Amerikalı bir gencin sinirlendiğinde kendisini odasına kilitlemesine karşın, İngiliz bir gencin aynı durumda yalnızca kendisini ortamdan soyutlayarak bunu yaptığını yazar. Bu da öğretilen kültürün davranışa etkisidir (Hall, 1966). Rapoport bu yansımanın aynı zamanda vakit geçirilen alanlardan kaynaklı olarak, kültürün mekan farklılığına sebep olan davranış yansımasına da değinir. Latin Amerika gibi diğer gelişen ülkelerde, ev sadece uyumak ve eşya depolamak amacıyla kullanılır; günlük yaşamın çoğu ev dışında geçer (Rapoport, 1969).

Aiello ve Thompson, kültürden bahsederken bireyleri temas etmekten hoşlanan ve kaçınan diye gruplamıştır. İnsanların diğer insanlarla iletişim halindeyken bulundukları mesafelerine ve özellikle yabancılara karşı tavırlarına yansıdığından bahseder. Tüm bunlar kişisel alandan çıkan olgudur (Aiello ve Thompson, 1980).

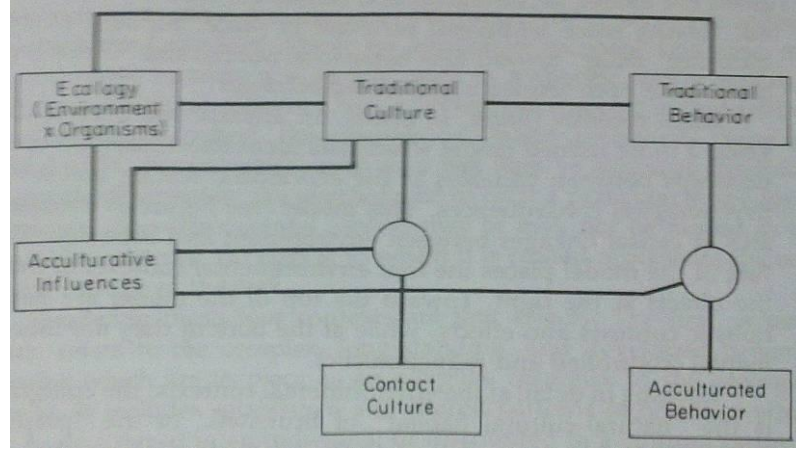
Hall yakınlaşma kuramının şekillenmesini dört grupta sınıflamıştır:

- çok yakın bölge
- kişisel bölge
- sosyal bölge
- kamusal bölgedir (Ünlü, 1998).

Kişisel bölgenin yakınlaşma kuramındaki ölçütleri tamamıyla kültüre, cinsiyete, topluma göre farklılık gösterirken, insanın diğer insanlarla iletişim kurarken izin verdikleri sınırlardan, yaşadıkları çevrenin tasarımı da şekillenir.

Kişisel mekan kavramı mekanın genel havasını değiştirir ve kavramlardaki yetersizlik sosyal açıdan düşük etkinlikteki mekanlara ya da sert mimari kalıplara (settings) neden olabilir. Bu kavramlar canlı mekanların tasarlanmasına yardım eder ve mimari kalıplardaki sosyal etkileşimi cesaretlendirir (Ünlü, 1998). Kişisel mekanın davranıştan (behavior) etkilendiği, (Çizelge 2.4) davranışın kültürden geldiği (culture) ve bu unsurların çevreyi (environment) oluşturduğu ve tüm bunlara ek olarak, çevrenin davranış ve kültür üzerindeki etkisi kabul edilen bir döngünün varlığı ispat edilmiş olmaktadır.

Çizelge 2.4 : Kültür, Çevre ve Davranış Etkileşim Şeması (Berry, 1980).

2.2 Geleneksel Mimaride Değişim, Nedenleri ve Sonuçları

Fiziksel objelerin sonu vardır. Bu bağlamda, yapılar göründükleri gibi değildir. Bu objeler, fiziksel insan yapısı olarak görünürler ve aynı mantığın türünü takip ederler. Fakat bu tamamen yanıltıcıdır. Yapılar amaç yüklüdür fakat onlar yalnızca obje değildirler. Aynı zamanda nesnelerin arasında alanın dönüşümüdür. Bir yapının cinsi, genel olarak genotipik değişimlerinin karakteridir. Onun ayırt edilebilir olmasını, düzenini ve sentaktik ölçümlerinin parametreleştirilmesi sağlar. Yapının ayırt edilebilir özellikleri, yapının genişleme ve sınırlı kalma özelliklerinin neye göre ve ne için olduğu araştırılarak bulunabilir (Hanson ve Hillier, 1984).

Değişim kavramı sözlük anlamında bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünü olarak açıklanmaktadır. Değişimin bir zaman dilimine bağlı olması onun bir süreci olduğunu göstermektedir. Bu süreç değişim kavramının karakterini belirlemektedir. Günümüzde de değişimi kavramak, geleceği bilmek, denetlemek ve kontrol etmek için önemli bir unsur olmuştur. Var olanın özünü taşımak, iletme ve geliştirmek de değişimin değerini göstermektedir (Turgut, 2010).

Konutlar sosyal grup ve yerleşmeler arasındaki ilişkiyi gösterir. Bunun yanında, yapının tüm ayrıntılarını oluşturur. Zaman içinde planlarının aynı kalıp kalmadığını düşündüğümüz yerleşimler bir döngü içerisinde iç düzenin kompozisyonunun evrim geçirdiğini görürüz. Çoğu kültürde yerleşimler dinamik görünümü, büyümeyi, bölümlenmeyi ve yeniden düzenlenmeyi esas alır (Hanson, 1998).

Bu koşullar altında, 'uyum' konutun iç organizasyonu ve yaşayanlarının sosyal ilişkisi arasında kesin bir harita sunar. Konut değişimlerinin kompozisyonu gibi,

odaların kullanımı değişebilir, ya da odalar eklenebilir ya da tamamıyla yıkılabilir (Hanson, 1998).

Ev kavramı, zaman içinde değişime uğrar. Bu değişimler iki ana başlıkta toplanır. Birincisi, insanların hayat döngüleri süresince, konutlarıyla arasındaki değer ve görüş farklılıklarını ortaya koyar. İkincisi, zaman boyunca konut örüntüsüne etki eden, toplum ve aile kavramındaki değişimleri içerir. Konut örüntüsündeki bu ikinci değişim, gelişmekte olan ve değişimin sosyal ve alansal kapsamda birbirini takip eden bölgelerde daha fazla hayati öneme sahiptir (Uraz ve Turgut, 1997).

Konutlarda değişim ve dönüşüm kullanıcı ihtiyaç müdahilindedir. İhtiyaçlar zamanın getirileridir. Zamanla değişim ile yüzleşmeyecek herhangi bir yapı türüne rastlayamayız ki sebebi, zamanın yapıyı insan eli değmese de değiştirdiği gerçeğidir. Terk edilmiş bir konuttaki zamansal değişim, insan eli değişimiyle ayrı kategoride tutulmalıdır. Jenkins ve Forsyth kullanım dahili yapılar için; “bir bina aktif ve yaratıcılığa açık olduğu müddetçe, değişime de o denli açıktır.” teorisinde bulunmaktadır (Jenkins ve Forsyth, 2010). Bu önermede asıl yaklaşım, yine zaman ve getirdiği ihtiyaçlar alt başlıktır.

“Bununla birlikte bugün çok sayıda gelişmiş ülkede olduğu gibi, en önemli olgu kültürel devamlılık ve modernite ile gelen isteklerin arasındaki dengeyi kurmaktır. Plan tipolojisinin, normlar ve ölçüler gibi geleneksel yaşam çevresini oluşturan fiziksel görüntüyü koruyarak, devamlılığı sağlanamaz. Daha ziyade, plan, alan kullanım manası ve sembolik alıntılar göz önünde bulundurulmalıdır” (Uraz ve Turgut, 1997).

Uraz ve Turgut’un bahsettiği ‘denge’, değişimin ‘kabullenilebilirlik’ bağlamında en önemli kıstasıdır. Geleneksel bağlamda inşa edilmiş konutların karşılaştığı değişim, yıllara yayılmış, artzamanlı ve yaşam konforu adına yapılan değişikliklerdir. Bu değişimlerin, dönüşüm kadar büyük çapta olmamasının yegane sebebi, geleneksel konut inşalarının uzun vadeli ihtiyaç planlarının düşünülerek inşa edilmesidir.

İhtiyaçların doğması ve kültürel devamlılık bağlamında bu dengenin sağlanması savaşı sırasında konutlara yapılan değişim müdahaleleri ikiye ayrılır:

- kültürel, çevresel ve davranışsal kaynaklı değişim
- fonksiyonel ve fiziksel değişim

Fonksiyonel ve fiziksel değişimlerin, kültürel davranışsal ve çevresel değişimlerden kaynaklandığını varsaymak hata olmaz. Fakat tek çıkış noktası da o unsurlar değildir. Alt başlıklarda değişimin türleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.2.1 Kültürel, davranışsal ve çevresel kaynaklı değişim

Yerleşmeler, bir kültürel ve coğrafik bağlamda üretilir, yeniden kullanılır ve farklı kültürel gruplar tarafından değiştirilir. Her değişim belirli kültürel ihtiyaçlardan doğar ve değişimden sonra ortaya çıkan yeni model kendine ait özelliğine sahipken, orijinal model her zaman izlerini korur (Low, Chambers ve Rapoport, 1989).

Rapoport, kültür-çevre ilişkisi bağlamındaki konutların, (yerel mimari) diğer mimarlıktan farkını (modern mimari), kelimenin anlamıyla 'tasarlanmış' olmamasına bağlamaktadır. Sayısız insanın uzun zaman dilimleri boyunca verdikleri pek çok kişisel karar ve ihtiyaçtan doğduğuna değinir (Rapoport, 2004). Aiello ve Thompson da kültürü, bir jenerasyondan diğerine bilginin geçtiği sosyalleşme örüntülerinin ve geleneksel inançların ve standartların toplanması olarak belirtir (Aiello ve Thompson, 1980).

Yaşam tarzı ve eylemler kültürün bileşenleridir. Bu unsurların görünmeyen yanları, inşa edilmiş çevreyle ve tasarımla bağlarının kolayca kurulabilmesidir. Bu demektir ki anlamlar ve yaşam tarzları değiştikçe, mekanlar da değişir (Rapoport, 2004). Yaşam tarzını ve eylemleri, Rapoport'un tezin önceki bölümlerinde kültürle (ve haliyle davranış ve çevreyle) bağdaştırdığına değinilmiştir. Bir ortam, içinde süregelen (yani düzenli ve öngörülebilir) davranışların bulunduğu bir durumu tanımlayan bir muhitten oluşur. Bu muhitin sınırları, bunların nasıl işaretlendiği, buraya kimin girip çıkabildiği gibi şeyler kültürden kültüre değişir. Dolayısıyla ortamlar kültürel olarak değişkendir (Rapoport, 2004).

Bu noktayı Özbek, kültürün oluşumu ve değişiminde etkisi görülen diğer unsurlar da ön plana çıkmaktadır, şeklinde belirtir. İnsan oluşumunu bir bütün olarak ele aldığımızda, toplumun kırılma noktalarını belirleyen önemli sosyal ve ekonomik faktörlerin, mimari ve mekansal formları etkilediğini düşünebiliriz. Mekansal açıdan bakıldığında, toplumların değişmesi, yalnızca fiziksel tip bileşenlere bağlı değil, ayrıca kültür boyutu gibi mekan düzenleme derecesine de bağlıdır (Özbek, 2010).

Eresos'ta yapılan bir araştırma sonucu olarak, evlerdeki değişimlerin sosyal tabakalaşmanın, ekonominin ve politik otoritenin de içinde olduğu bir sosyal bağlamdan etkilendiği görülmüştür. Mimari değişimlerin genel olarak algının farklılaşması için yapıldığı görülmüştür. Eresos'taki mimari değişimlerin asıl olarak sosyal anlamın değişmesinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır (Low, Chambers ve Rapoport, 1989).

Bir toplumdaki kültürel üst yapı değişimleri, toplumsal değişmeye neden olurken kültürel alt yapı değişimleri ise yapısal değişime neden olmaktadır. Bunların birbirine etkileri ise kaçınılmazdır. Toplumsal değişimin mimariyle yakından ilgisinin sebebi fiziki mekâna yansımasıdır (Akıncı, 2000). Kültürel, çevresel ve davranışsal diyebileceğimiz kültürel altyapıda toplanan sosyal değişimlere, fonksiyonel ve fiziksel değişimler yansımaktadır.

2.2.2 Fonksiyonel ve fiziksel değişim

Çevrenin, insanlarla fiziksel öğelerin arasındaki alışverişin ve bağlantının olduğu, bir strüktürü vardır. Fiziksel çevredeki ilişkiler öncelikle alansaldır. Konutlar ve yerleşkeler *genre de vie* (yaşam tarzı)'nın fiziksel göstergesidir ve bu onların sembolik doğasını oluşturur. Çünkü yaşam izi her zaman evin ötesinde onu belli aşamaya büyütür ve evin formu içinde yaşayanların etkisiyle büyür (Rapoport, 1965).

Evin fiziksel karakteri, içindeki günlük aktiviteleri ve onların ortak adet ve gelenekleri genellikle sorgulamadan özümсенir. Konutlardaki bugüne ait deneyimlerimiz kültür malzemelerinin deposudur ve sosyal gelenekler bir önceki jenerasyondan alınmaktadır (Lawrence, 1987).

Evlerin fiziksel değişimlerinin sonucu, davranış şekline, evin sokakla ilişkisine, odaların birbiriyle olan ilişkisine ve kontrol edilebilirliğine yansır. İnsan ve yapı arasındaki etkileşimden kaynaklı bu durumlar fenomenolojinin yansımasıdır ve fonksiyonel örüntü, evin fiziksel formunun izlenimidir (Hanson, 1998).

Günümüzde geleneksel konut dokusunu kullanan nüfusun sosyal ve ekonomik yapısı bu alanların içinde yer aldığı bölge ve yerleşmeye göre değişiklik göstermekteyse de genel kullanıcıların, karşılaştıkları sorunlar şöyle sıralanabilir. Alt yapı yetersizliği, eskime ve kullanım zorlukları ile kişilerin yeni ve modern yapılarda yaşama isteğinden kaynaklanan nedenlerle, bu yapılarda ev sahibi oranı giderek azalmakta ve bunun sonucunda yapılar boş kalmakta ya da düşük gelirli kiracılar tarafından kullanılmakta ve yapının onarımı ve bakımına önem gösterilmemektedir (Madranve Özgönül, 2005).

Özbek (1998) sanayileşmeye koşut olarak gelişen modernizasyonla birlikte geleneksel yerleşim dokusu ile bu doku içindeki kullanıcı ilişkilerinin ve ihtiyaçlarının farklılaştığına; ister istemez modernizmin gerekli kıldığı, yaşam tarzını ve yapılanmaları bünyesine taşıdığına işaret etmektedir (Özbek, 1998).

Geleneksel Türk konutlarında, çok işlevli odanın yerini özelleşen mekanlar aldığı için, geleneksel evin odalarında ver olan gereksiz büyüklükler veya yetersizlikler işlevliliğini yitirmiştir (Başakman, 1993). Başakman'ın değindiği yetersizlikler (çağın ihtiyaçları) ve gereksiz büyüklükler (eskiden işlevli kullanım), geleneksel konut kullanıcısı tarafından dengelenerek değerlendirilmiş ve bu durumda da kullanıcı ihtiyacı çerçevesinde değişimler yaşanmıştır. Çok işlevli oda zihniyeti yok olunca, her odada bulunan yükler kalkmış; çekirdek aile tipinin yaygınlaşması sonucunda gusülhaneye gerek kalmamıştır. Böylece değişen banyo kültürü konut mekanına işlevsel olarak yansımıştır. Benzer şekilde mutfak kültürünün değişimi de konutlarda yerini bulmuştur; bahçe içinde yer alan mutfak konutun içine girmiştir (Atik, 2011). Eyüce de farklı bir konuya daha değinmiş ve teknolojinin getirdiği değişimden bahsetmiştir; “Giderek buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon ve daha sayısız ev araç-gereçleri de geleneksel konutun mekan düzenleme ilkeleri içinde yer almadığından dolayı, mutfak ve banyo gibi ıslak mekanların işlevsel düzeylerinin çağdaş beklentilerin gerisinde kalmaktadır” (Eyüce, 2005).

2.3 Bölüm Sonucu

Geleneksel mimarinin Türkiye çerçevesinde oluşumu incelenmiş, ardından bu tip oluşumda yaşanan değişimlerin türü, sebepleri ve sonuçlarına değinilmiştir. Geleneksel mimari denilince parantez içine alınması gereken türlü konut tipleri bulunmaktadır. ‘Türk evi’ başlığı çoğu zaman bu gruplandırmayı ifade etmeye yetmemektedir.

Yerel mimarinin oluşumu esnasında çevreye, kültüre ve toplum davranışlarına ne kadar bağlı olduğunun ele alınması, aslında yerel mimarinin toplumdaki topluma nasıl değiştiğini göstermektedir. Bu durum, tek ve genel bir başlık altına her hususun toplanamayacağını sonucuna vardırı. Oluşumdaki ve değişimdeki genellemelerin çoğu, konutların inşa edildiği çağın getirileri ve çağdaş ihtiyaçlar kapsamında incelenmiştir.

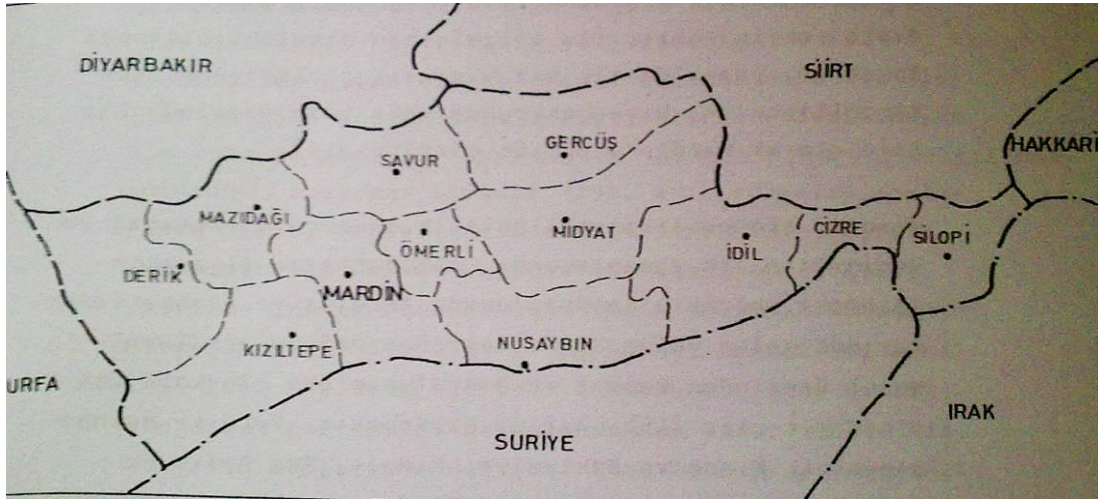
Türk geleneksel konut mimarisinde değişimin yaşandığı bel kemiği husus haremlik-selamlık hususuna dayandırılabilir. Kültür değişimi olarak atfedebileceğimiz bu hususun mimariye yansımaları, mekanların işlev değişikliği, bölümlenmesi, kimi zamanda işlevsizleştirilmesi olarak sonuçlanmıştır. Fonksiyonel ve fiziksel bu değişimlerin sonucunu kullanıcılar yaşarken davranış değişikliklerinde görmüştür. Bu

noktada da görüldüğü gibi, sosyal etkenler ile fiziksel etkenler ve aynı zamanda sosyal sonuçlar ve fiziksel sonuçlar, mimari çerçevesinde girift olarak yaşanılmaktadır.

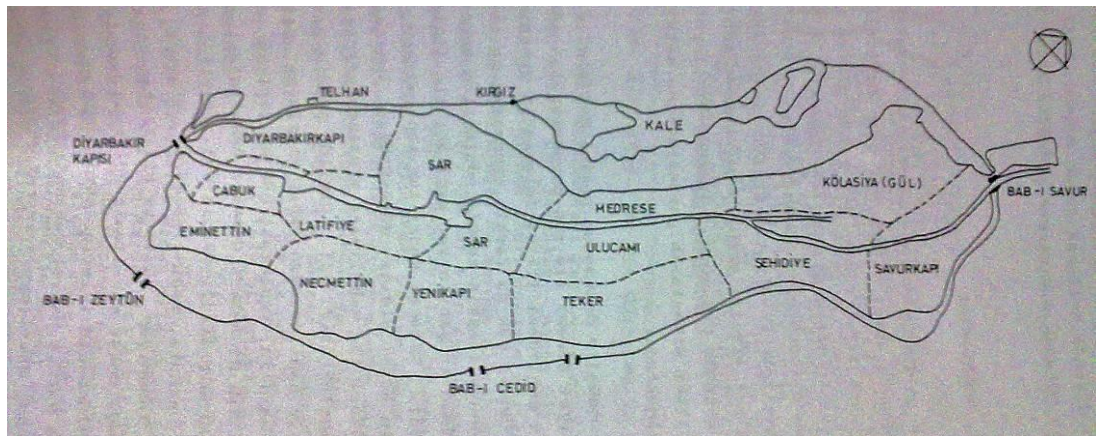
Yerel mimariyi bu genel bakış açısıyla inceledikten sonra, Mardin konutlarında aynı hususlar incelenecektir. Türk evi diye tiplendirilmiş olan planların ve modülasyonun Mardin’de karşılık bulmadığı, belli birkaç tipolojiye sığdırılmadan varlığını sürdüren Mardin konutlarında, oluşum ve değişimler irdelenecektir.

3. MARDİN GELENEKSEL MİMARİSİ ve DEĞİŞİMİ

Mardin, Türkiye sınırlarında, Suriye'ye sınır olan bir güneydoğu kentimizdir (Şekil 3.1 ve 3.2). Uzun yıllar boyunca Bağdat ve Basra'ya ulaşım aksında bulunmasıyla önem kazanmış ve Mezopotamya'ya başkentlik yapmıştır. Farklı birçok etnik kökenli yerlisinin bir arada yaşıyor olmasıyla ün kazanmış ve farklı dinlerin ibadethanelerinin iç içe olduğu bir kettir.

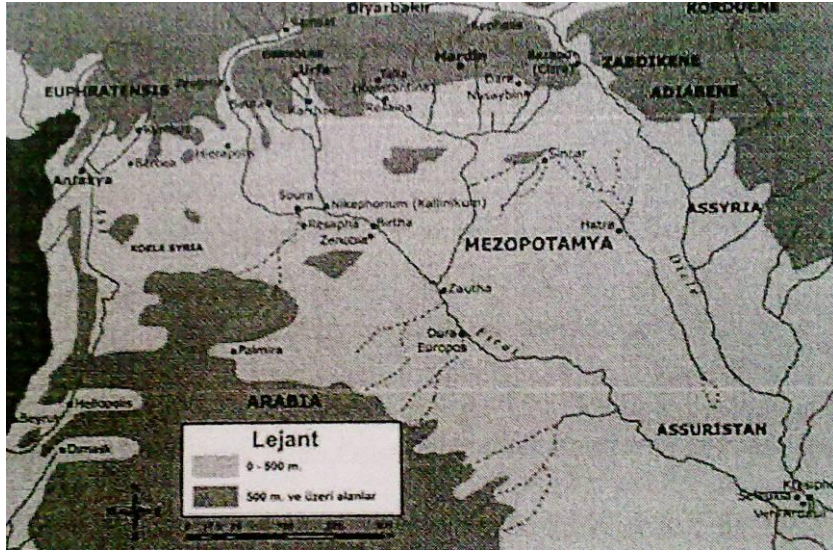
Şekil 3.1 : Mardin Kenti ve İlçeleri

Şekil 3.2 : Mardin Mahalleleri (Alioğlu, 1989)

3.1 Mardin Geleneksel Konutları

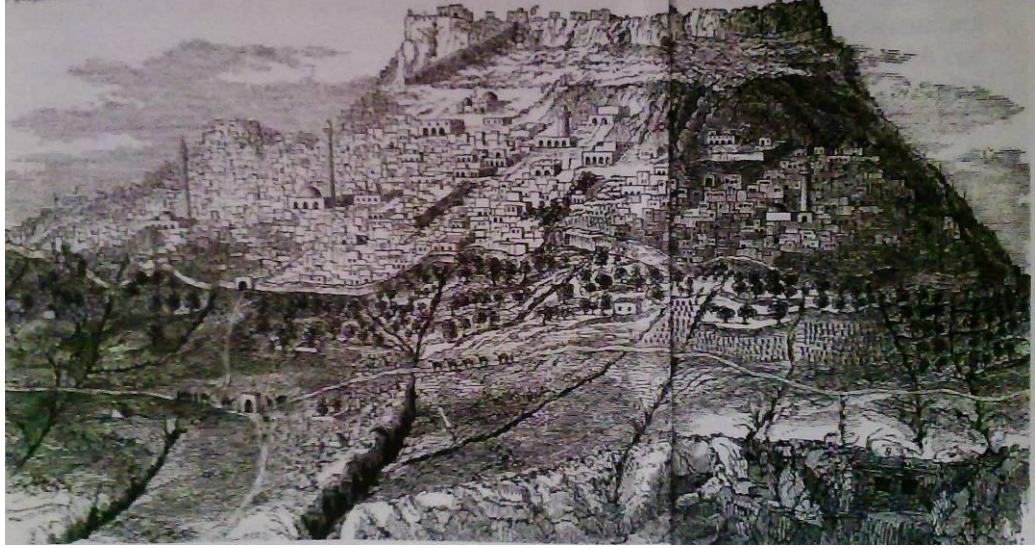
Mardin'e ait, bilinen ilk yazılı bilgi milattan sonra IV. yüzyıldandır. Bizans'ın putperest tarihçisi Ammianus Marcellinus'un Amid (Diyarbakır) ve Nisibis (Nusaybin)'i birbirine bağlayan yolun Maride (Mardin) ve Lorne kaleleri arasından geçtiğini belirten notu, şehirden söz eden ilk ifadedir. Bunun dışında Mardin'in IV. yüzyıldan önceki durumuna, ilişkilerine ait elimizdeki yegane şeyler söylencelerdir (Alioğlu, 1996).

Şekil 3.3 : Roma İmparatorluğu'nda Doğu Sınırı (Karagülle, 2009)

Mardin, insanlık tarihinde tarımın ve yerleşik hayatın başladığı Mezopotamya'nın kuzey sınırındır; İranlı Pers ve Sasanilerin temsil ettiği Doğu uygarlıkları ile Roma-Bizans'ın temsil ettiği Batı uygarlıklarının uzun yıllar temas ve mücadele ettiği bir sınır olmuştur. Doğu'nun büyük istilacı güçlerini (Moğollar ve Timur) görmüş ve Anadolu'daki ilk Türkmen hanedanlıklarından bir olan Artuklular'a yüzyıllarca başkentlik yapmıştır (Sarı, 2010).

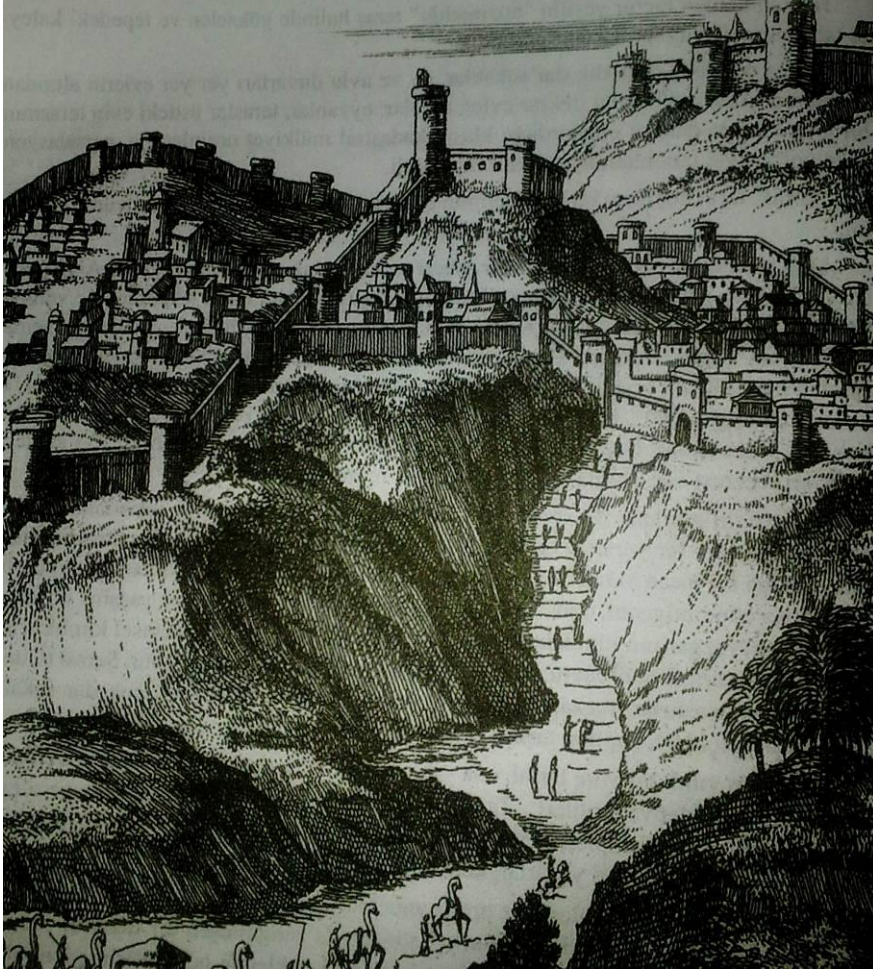
Artukoğulları'nın kente kazandırdığı güçlü kimlik, Anadolu'ya doğudan getirilen değerler için anlamlı bir uygulama ortamı sağlamış, bu durum kesintisiz varlığını sürdürmüştür. Gereksinim duydukça evlerin avlu çevresine katlar eklenerek yükseltilmesi, bir anlamda kentin dikine gelişmesini sağlayarak, yaratılan ortamın sürekliliğinin temel nedenlerinden biri olmuştur. Ortaçağ'da Anadolu'nun kazandığı yeni kimliği en çok koruyan kentlerden Mardin'in bu özelliğini sürdürmesi, çok yönlü önem taşımaktadır (Sözen, 1996).

Şekil 3.4 : 19. yüzyılda Mardin (Noyan,2008)

Artukoğulların’dan sonra Akkoyunlular ve Karakoyunlular egemenliği ellerine geçirirler. Mardin’in Osmanlı yönetimine girmesi XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşir. Şehir, ortaçağda edindiği önemi 19yy’a kadar oldukça korur. Bu yüzyıldan sonra ise, imparatorluğun içinde bulunduğu duruma paralel olarak, ivmesi giderek artan bir biçimde zayıflayarak gücünü yitirir. Bu, Mardin’i XX. yüzyılda, Türkiye Cumhuriyeti istatistiklerinde en geri kalmış şehirlerinden biri olma noktasına doğru getirir (Alioğlu, 1996).

Alioğlu’nun geri kalmışlık olarak betimlediği bu duruma Aydın, “Osmanlıların devraldığı Mardin kenti, askeri-idari açıdan bağlı olduğu Diyarbakır vilayetinin, yönetim merkezi olan Diyarbakır’dan (Amed) sonra nüfusça bölgenin en kalabalık ikinci kentiydi”, şeklindeki verileriyle yaklaşımaktadır. Zirvesinde, ele geçirilmesi oldukça zor olduğu değişik kaynaklarda belirtilen kalesiyle, çok uzaklardan kolayca fark edilen oldukça etkileyici, yüksek bir tepenin yamacında kurulmuş olan kentin dokuz mahallesi vardı. Bu mahalleler, dönemin yerel kaynaklarında ve halk arasında ‘beden’ olarak anılan bir sur ile çepeçevre kuşatılmıştı. Osmanlı öncesi dönemlerden beri, kalenin batı iç kısmında, sayıları 200 ile 300’lere ulaşan sayıda ev vardı (Aydın, 2001).

Şekil 3.5 : 19. yüzyılda Mardin (Noyan,2005)

Şekil 3.6 : Mardin Kalesi Alttan Görünüm (Şimşek, 2009)

Bu evlerin sayısı, yıkım ve yapımların dengesi ile günümüzde de korunmaktadır. Hane sahiplerinin mezhepleri, ırkları, dinleri hakkında ancak sayısal olarak bilgi verilebilmektedir. Mahalle bazında veya inşa tarzında ise, bu evler, ırka ya da dine

göre gruplandırılmamaktadır. Sarı, bu etnik köken farklılıklarına şu şekilde yaklaşmaktadır: “Mardin farklı birçok dine inanan insanların bir arada yaşadığı çok dinli bir kenttir. Farklı mezhepleri ile Müslümanlar ve Hristiyanlar, Yahudiler, Melek Tavus’a inanan Yezidiler, güneşe tapan Şemsiler. Bu farklı dinlerin büyük oranda belirleyici olduğu çok etnikli bir kenttir. Müslüman Araplar, Kürtler ve Türkler; Ortodoks Katolik ve Protestan Süryani, Ermeni ve Keldanizler; Yezidi Kürtler, Kafkas göçmeni Çeçenler bulunmaktadır” (Sarı, 2010). Kent bu etnik gruplara göre bölümlenmiştir. Ancak zamanla yaşanan değişim sonucunda gayri Müslim ve Müslüman Mardinli ailelerin büyük kentlere veya ülke dışına göçleriyle yerel nüfus önemli oranda azalmıştır (Noyan, 2008).

‘Mardin yerel nüfusu, yalnızca modernizmin getirdiği yeni kent oluşumlarına ihtiyaçtan kaynaklı göç ile azalmıştır’ şeklinde bir kanı, tamamıyla yanlış bir tümevarım olacaktır. Bu kentteki farklı mozaikten farklı etnik kökenlerin ‘barış içinde’ yaşadığı yılların varlığı doğru olduğu kadar, savaşımlardan, baskılardan ve sonucunda göçlerden etkilendiği de aşîkârdır.

Mardin’de inşa edilmiş konutların yapım tarihlerinin kesinliği olmamakla birlikte, yüzyıllara dayanan konakları da mevcuttur. İnşa edilmiş olan konutların tamamı, döneminin izlerini taşısa da, her bir yerleşim, Mardin geleneksel mimarisinin seçkin örneklerinden olmaktadır. Bu yerel mimari konut örneklerinde yaşam, yerel halk ile süregelmektedir.

Geleneksel mimari, geleneğin tanımlanma tarzından da anlaşılabilirliği gibi, hala yaşayan, kullanılan töresel alışkanlıklara göre üretilip tüketilen bir mimaridir. Özer’e göre ise geleneksel mimari, işlev olarak zaman aşımına uğramamış tarımsal düzenli yaşamı tariflemektedir (Özer, 1979). Eyüce (2005), bir antropolog gözü ile bakıldığında, geleneksel mimarilerin endüstrileşmiş ya da endüstrileşme öncesi toplumların, geleneksel toplumların mimarisi olduğunu belirtir. “Geleneksel toplumların, üretim ve tüketim ilişkileri başta olmak üzere tüm yaşam biçimlerini yönlendiren gelenekler, nesilden nesle aktarılan bilgi, beceri, görgü ve edinimler olarak tanımlanabilir” (Eyüce,2005). Eyüce, geleneksel toplumların ürettiği ‘geleneksel ürünlerin’ niteliklerinden söz ederken, göz önünde bulundurulması gereken ilk noktanın, bu ürünlerin üretim süreçlerinin de geleneksel olmasına dikkat çeker (Karagülle, 2009).

ICOMOS’un Ekim 1999’da Meksika’da yapılan 12. Genel Kurulunda kabul edilen tüzük geleneksel yapıyı;

- Toplumsal paylaşılan bir yapı geleneği,
- Çevreye uygun yöresel veya bölgesel bir kimlik,
- Üslup, biçim ve görünüş tutarlılığı veya geleneksel yapı türlerine bağlılık,
- Anonim olarak aktarılan geleneksel tasarım ve yapı ustalığı,
- İşlevsel, sosyal ve çevresel kısıtlamalara etkin olarak cevap verebilme,
- Geleneksel yapıım sistemlerinin ve zanaatlarının etkin uygulaması gibi ayırt edici özellikleriyle tanımlanmıştır. (Karagülle, 2009).

Geleneksel mimari olarak betimleyebileceğimiz tüm olgular, yukarıda belirtilmiştir. Yapım geleneği, kimlik, üslup, ustalık, işlevsellik ve ayırt edicilik, Mardin geleneksel konutlarını, geleneksel mimari olarak atfedebilmemizin gerekçelerini oluşturmaktadır. ‘Türk Evi’nden mimari açıdan ayrı tutulmasının gerekçeleri de yine bu verilerde yatmaktadır. Türk Evi’yle ilk bakışta ayrı tutulan bazı özelliklerinin yanı sıra, ortak özelliklerinin de mevcut olması tabidir. İklimsel, yöresel ve kültürel olarak çoğu Türk Evi’nden ayrı tutulabilen bu bölge mimarisinde, Yürekli’nin Türk Evi için belirttiği şu husus aynen geçerlidir; Türk Evi’nin bilinen ve tespit edilen özelliklerinin yapıların dışına nasıl yansıdığının belirlenerek, yapıların içine girmeden pek çok özelliğinin belgelenebilmesidir (Yürekli, 2005). Bina dışından yapılan okumalarda, yapının iç mekanının işlev ve boyutları hakkında bilgi sahibi olabilmemiz, her mekanın kendine özgü bir cephe kaygısı olduğu sonucuna vardırır. Alioğlu, cephedeki belirleyiciliği ve özelliği, ev planı ve iç mekan oluşumu kadar anıtsal olduğunu niteler. Aynı zamanda, bu konutların planlarında etkili olan formlar, Pers, Sasani, uygarlıklarından beri Ortadoğu’da Türk Anadolu’sunda cami, medrese, külliye, köşk ve saray gibi anıtsal yapılarda denenen biçimlerdir (Alioğlu, 1996). Mardin geleneksel mimari incelendiğinden gözümüze çarpan ilk olgu topografya olduğu kadar, yaşam ünitelerinin artzamanlı inşa edilmiş olduğu gerçeğidir. Bu artzamanlılık, konutları, ‘sınırlandırılmamış form’ grubuna dahil eder ve kullanıcı merkezli ve katılımcı odaklı olmasını sağlar.

Sınırlandırılmamış (open-ended) form, yerleşkenin inşa ve tasarımının ‘son hal’inin var olmaması durumudur. Alan kullanımı, teknik tesisat, şekillenme ve evin tamamlanması zaman içine yayılmış bir işlemdir ve gelişimi olan bir süreçtir. Sınırlandırılmamış bu form anlayışı, esas olarak, bir iskelet ve çatısı halinde teslim

edilen konut şeklindedir. Hücrelerin ve sirkülasyonun noktaları belirlidir ve bunların varlığı ihtiyaç dahilinde yapımı ve yıkımı gerçekleştirilir (Oakley, 1970). Oakley'in bu konudaki yaklaşımı, 'planlanmamış plan', 'tamamlanmamış konut', 'sınırları olmayan yerleşim' olgularına genel bir açıklama mahiyetindedir. Rapoport'un 'mimarsız tasarımlar' olarak gruplandığı bu yapım tekniği, tamamen süreç ve ihtiyaç odaklıdır (Rapoport, 2004).

Mardin, yukarıda belirtildiği üzere çok etnikli olmasından kaynaklı bazı mahalleler, köken farklılıklarına göre gruplanmış olduğu görülmektedir. Fakat bu durum, konutlarda mimari bakış açısından bir fark yaratmamaktadır. Noyan'ın belirttiğine göre, mahallelerin etnik yapıya göre bölünmüş olduğu bilinmektedir. Fakat sosyal yapıdaki bu renklilik, fiziksel olarak biçimlenmede ve bunun mimariye yansımada bir farklılık yaratmamıştır. Farklı etnik gruplar, anonimleşmiş normlarla, ortak bir mimari dilde birleşmişler (Noyan, 2008). İnşa eden ustaların, kullanıcının ya da sahibinin farklı olması durumu, Mardin'de konutların cephesine, planına ya da mekan konfigürasyonuna yansımamıştır. Şu halde, 'Şemsilerin evi', 'Hristiyanların konut cephesi' şeklinde olagelecek gruplandırmalar yanlış olacaktır.

Bu durum, kat planları incelendiğinde de geçerli olacaktır. Planlamanın bütünü ifade edebilecek formüller aramak da, sonuçsuz bir eylem olmaktadır. Bunun nedeni baştan belirli olmayan tasarımın, zaman içinde ortaya çıkma özelliğidir. Bu ise ilkeleri tespit edilmiş mekanların yan yana getirilerek tekrar edilmesiyle oluşmuş olan tasarımın formüle edilerek anlatılmasını imkansız kılmaktadır. Sonuçta her kat planında insanın çevre biçimlendirme kaygısı ile yaratılmış mekanların etkinliği tespit edilebilmektedir (Alioğlu, 1989). Önce, giriş katlarının yapıldığı ve bu aşamada tek katın bütün ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte düzenlenmiş olduğu mantığıyla bakarak plan tipleri belirlemeye çalışırsak; ancak yaşama bölümlerinin 'kare-tekli' modül, 'dikdörtgen- ikili modül', 'L' veya ters 'T' oluşuna göre bir sınıflandırma ortaya konulabilir (Seyhan, 1999). Yaşam bölümlerini bir tipolojiye oturtan Alioğlu'nun yaklaşımına ek olarak, konutlara giriş yapıldığında bulunan ilk mekana göre yapılacak tipolojik yaklaşım, ilerleyen bölümde incelenecektir.

3.1 Mardin geleneksel konut tasarımında etken faktörler

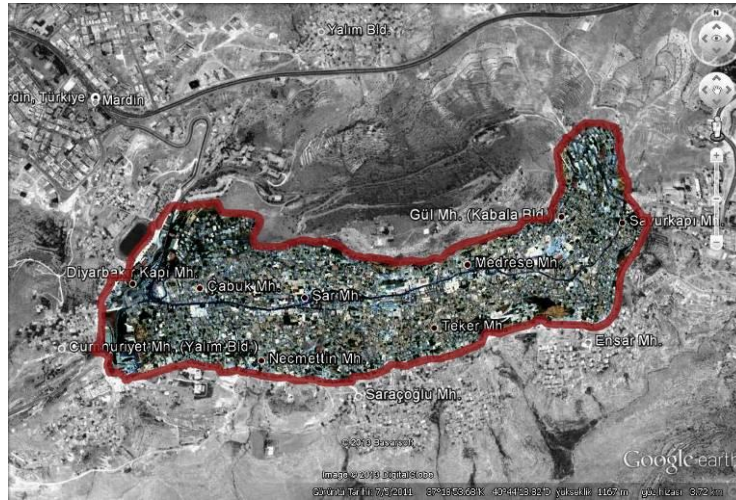
Mardin sivil mimari yönünden iki ayrı bölümden meydana gelmiştir. Bunlardan biri kale ve çevresi, diğeri de dış mahalle olarak isimlendirilen kale eteklerindeki asıl yerleşimdir. Birbirlerinden farklı özellikleri olan çeşitli toplulukların bir arada

yaşadığı Mardin’de tapu defterlerinden öğrenildiğine göre Sürgücüyan, Akkeçilü, Mişki, Dinabi, Şah Nasibi, Zoli, Duraçlu, Behramki, Bradi, Dehlevi gibi kısmen yerleşik, kısmen de göçebe aşiretler tarih boyunca şehir çevresine yerleşmişlerdir. Sonraki dönemlerde milli oymaklardan bazıları XVIII.yüzyıl başlarında Diyarbakır ve Mardin çevresine de yerleşmişlerdir (Url-1).

Mardin yerleşimi, konutları, kiliseleri, camileri ve her türlü yapısıyla, Mardin kalesinden başlayarak vadiye kadar uzanan dağın eteğinde, doğu-batı aksında sınırlı kalmıştır. Bu sınırlandırılmanın sebeplerini Altun, şu şekilde maddelemektedir;

- 1- Mardin şehri uzun seneler Kuzey Mezopotamya’nın merkezi idi. Fakat bu münbit mahsuldar topraklar I. Cihan Harbi’nden sonra Suriye toprakları içinde kalmıştır.
- 2- İçme ve kullanma suları günden güne azalmaktadır.
- 3- Demiryolunun Diyarbakır’a ulaşması ve doğuya doğru ilerlemesi ile Mardin’in bütün doğu bölgeleri için bir transit ve dağıtma merkezi olmasını kaybetmesidir.

Bu sebeplerden dolayı, Mardin şehrinin inkişaf sahası nispeten ufak tutulması düşünülmüştür. İnkişaf sahaları, şehrin doğu ve batı istikametindeki mevcut tatlı meyilli sırtlara alınmıştır (Altun, 1971). İnkişaf alanı, resimde belirtilen alan arasında sınırlı kalmıştır.

Şekil 3.7 : Mardin Kentinin 2013 Hava Fotoğrafı

Doğu-batı aksında mevcut olan yerleşimdeki yerel mimari konutlarını oluşturan faktörleri;

- Coğrafi
- Kültürel

- Ekonomik
- Sosyolojik
- Malzemeler
- Mardin'e özgü planlama teknikleri,

Şeklinde alt başlıklar halinde incelenecektir. Her madde ayrı ayrı konut tasarımı ve kullanımı üzerinde etkimektedir ve girift olarak birbirlerini de etkilemektedir.

3.1.1.1 Coğrafi veriler

Arap coğrafyacısı olan İbn Şeddad “Şehir, bir dağın tepesinde kurulmuştur. Şehrin evleri bir merdivenin basamakları şeklinde üst üste dizilmiştir. Sanki evler birbirinin üstünde duruyor. Çarşılar da böyledir. Yolları dar ve geçiş zor olduğundan insanlar tek tek geçebiliyor.” şeklinde ifadesi mevcuttur (Karagülle, 2009).

İbn Şeddad'ın Mardin hakkındaki yazılarından, Mardin konut dokusunun yüzyıllar öncesinden günümüz halini aldığını anlayabiliyoruz. Coğrafi verilerin konut tasarımındaki etkileri tartışılacağı zaman, iklim ve topografyanın son derece birlikte hareket ettiğini görmekteyiz. Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde iklim sıcak-kurudur. Bu iklim çeşidinin özelliği, yazın 40-45 dereceleri, kışları ise -10 dereceleri bulmasıdır. Buna ek olarak, kışları yağışlı ve rüzgarlı geçmektedir.

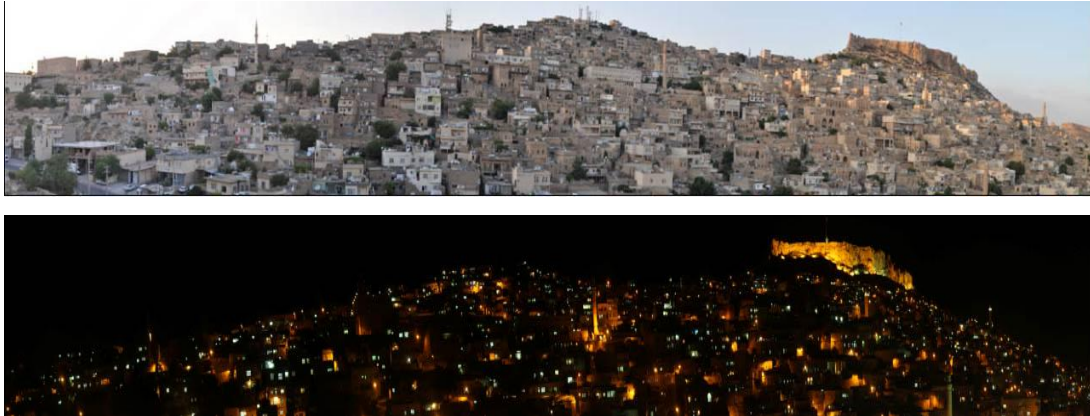
Şekil 3.8 : Kaleden Dağın Eteğinde Topografya Kullanımı (Şimşek, 2012)

İklim koşulları sert geçtiği bölgelerde, konut tasarılarının genellikle içine kapalı tarzın tercih edildiği göze çarpar. Komşu parselde yer alan yapılarla bütünleşik olması, dış cephe duvarlarını azaltacağından, doku yoğunlaşır ve sıklaşır. Dış rüzgarlarla birebir muhatap olacak duvar yüzeyinin azaltılması, ısı kayıplarını düşürmektedir. Yazın, yaşam konforu için fazla gelen güneşin etkisi, kışın ise rüzgarın ve yağışın etkisi bu doğal yolla en aza indirgenmiştir.

Tüm bunlara ek olarak, sıcak-kuru iklim koşullarına göre binaların ısı transferini en aza indirmek için kalın duvarlar ve orta büyüklükte kapı ve pencereler yapılmıştır. Yapıların iç mekanlarında hep kemer ve kubbe sistemi kullanılmıştır. Yapıların iç mekanlarında kullanılan kemer ve kubbe sisteminin aksine damları düz yapmak adeta kaçınılmaz bir zorunluluktur. Çünkü damlarda yazın yatmak, kışın da yağmur sularını evlerdeki su kuyularına aktarmak gerekmektedir (Tahincioğlu, 2011).

Mardin, konumlandığı dağın eteğinin güneye bakan yamacında inkişaf etmiştir. Kuzey yönünde, zirvede, Mardin kalesi konuşlandırılmıştır ve vadinin başlangıç noktasında ise anayol yer almaktadır. Yol ve kale arasında konut yerleşimi, dağın eteğiyle sınırlı olan bu kent için, doğu-batı sınırları da zahiri olarak belirlenmiştir. Bu sınırlar, iklimin ve topografyanın yaşam konforu için el vereceği en iyi şartlar göz edilerek sağlanmıştır.

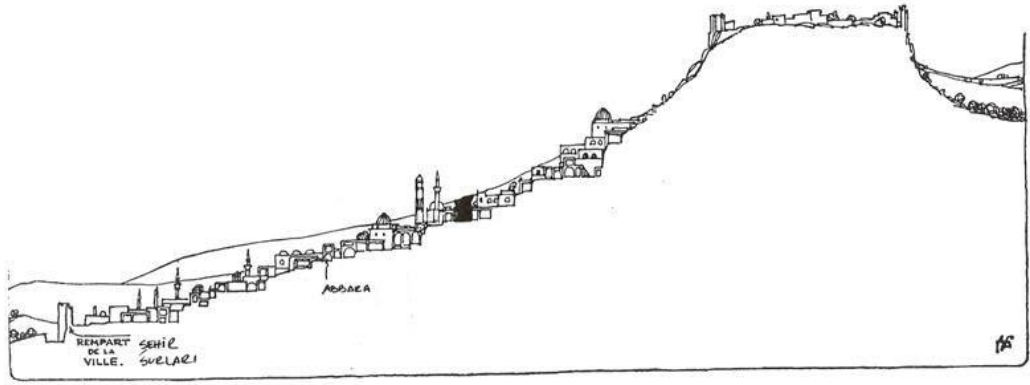
Konut yerleşmelerinde bir yükseltinin güneye bakan yamacında ve arazinin eğimini kullanarak konumlanmanın birçok kazanımları vardır. Böyle bir yerleşmede her konut eşit bir şekilde güney ve rüzgar gibi doğal kaynaklardan hiçbir engelleme olmaksızın yararlanabilmektedir. Daha yatay gelen kış güneşinde ve sabah-akşam saatlerinde eğimli bir arazide bulunan konutlar daha çok ve uzun süre güneş ışınlarından yararlanabilmektedir. Güneydeki bir yamaca yerleşmenin bir başka yararı ise konutun kış mevsiminde istenmeyen rüzgarlara karşı korunmasıdır. Yaz mevsiminde ise rahatlatıcı gece esintileri eğimli arazideki tüm konutlara ulaşırken düz araziden binalar birbirlerini perdelediklerinden esinti hissedilmemektedir (Karagülle, 2009).

Şekil 3.9 : Gündüz Gerdanlık, Gece Mezarlık Panaromaları (Mehmet Baran Arşivi)

Bu kentte yönelmenin ve rüzgar ve iklim etkisinin etkileşim halinde olduğu bir diğer husus olan topografya, dışarıdan bakıldığında Mardin'in yerel mimarisinin, 'gündüz mezarlık, gece gerdanlık' söyleminin oluşumunda başrolü oynamaktadır. Yerel

mimaride (vernacular architecture) genel olarak oluşmuş olan yatayda büyümeye müsait konut algısı burada aks değiştirmekte ve düşeyde bir gelişime el verir haldedir. Labirent, yatayda mevcudiyetine alıştığımız bir kavramken, Mardin konutlarındaki oluşum incelendiğinde, ‘düşey labirent’ etkisi gözden kaçmayacaktır. Tüm konutların eğim ve iklim gerekçeleriyle, tüm birimlerinin girift olmasının getirdiği bir diğer avantaj ise, sınırlı alan kullanımında, toprak altında mekan yaratılmasıdır.

Şekil 3.10 : Gabriel’in Çizimiyle Mardin Kesiti (Gabriel, 1940)

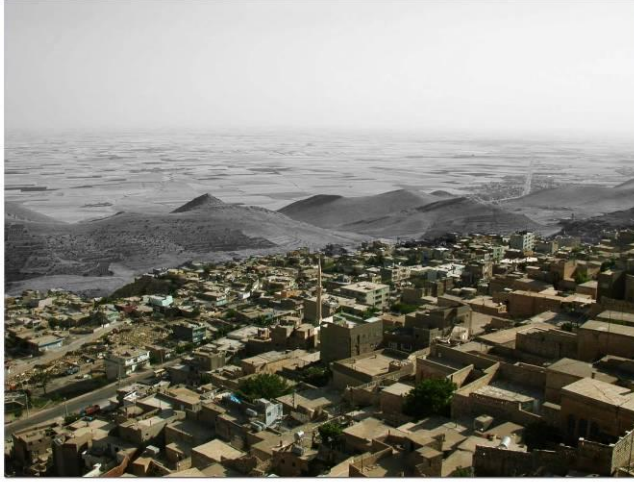

Şekil 3.11 : Mardin Kent Dokusu, Kaleden Anayola (Şimşek, 2009)

MARDIN GELENEKSEL MIMARI

TERASLARIN KONUSU

TERAS

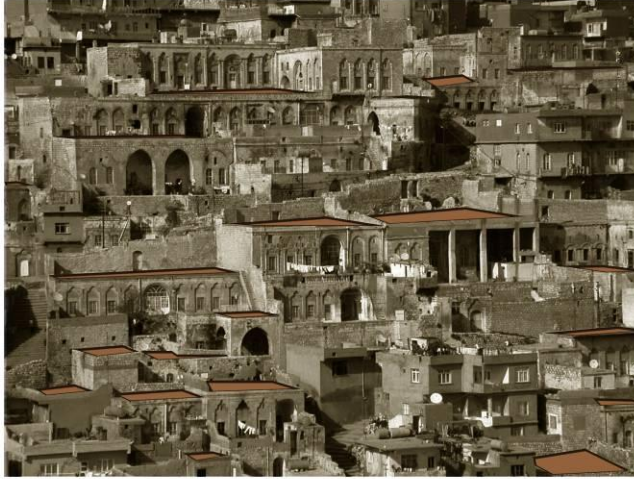

Şekil 3.12 : Yerleşimde Terasların Konumlanması

MARDIN GELENEKSEL MIMARI

TERASLARIN KONUSU

TERAS

Şekil 3.13 : Yerleşimde Terasların Konumlanması

Kütle tasarımı söz konusu olduğunda, konutların tamamında teraslamalar ile toprağa konumlanma görülmektedir. Bu konumlanmada, güneye yönelmeyle birlikte aslında Mardin ovasına yönelme de yer almaktadır. Avluların, kaleye doğru (kuzeye) yükselen rakımlarında, geri çekilmelere rastlanmaktadır. Bunun da sebebi, her konutun birbirinin önünde olmasına karşın, manzaranın kesilmemesi ve teras gibi mekanlara imkan vermesi ihtiyacıdır. Alioğlu, tüm bu geri kaçmalar ve teras oluşumlarının, Türk evinin odağı olan ‘cumba’ olgusuna ihtiyacı ortadan kaldırdığını belirtmektedir (Alioğlu, 2000). Bu eğim evin iki, üç, dört hatta beş katlı biçimlenmesini sağlamıştır. Bu çok katlı geleneksel evin tek yapım sürecinde gerçekleşmemiş olduğu, zaman içinde belirli mekanların birbirine eklenmesiyle tamamlandığı gözlenir. Eğer yatayda parsel sınırları ek bir yapılanmaya izin vermiyor ise, teraslamalarla toprağa oturan üst katlar oluşturulur. Evler, bazen doğal zemine müdahale ederek, bazen doğal zemini olduğu gibi kabule ederek, kendiliğinden var olan mağara gibi alanları da kullanarak, topografyanın eğimli olma özelliğini tasarımda etkinleştirmişlerdir. Geleneksel evlerin birçoğu böyle bir süreçten geçerek bugünkü çok katlı görünümüne ulaşmışlardır. Bu, öylesine belirgin bir durumdur ki, yüzyıllar boyunca geleneksel evin değişen öğelerine, boyutlarını ve benzemelerini giriş katından, üst katlara giden bir kronoloji içinde görmek mümkündür (Alioğlu, 1996).

Şekil 3.14 : Savurkapı Mahallesi’nden Yenyola Bakış (Şimşek, 2009)

Mardin konut oluşumlarındaki coğrafi etkilere alt başlık olacak konulardan birisi de, sokaklarıdır. Sokakların yapılaşması parsel oluşumunu ve parseller de konut sınırlarını belirlediğinden göz ardı edilemeyecek olan bir husustur. Mardin sokakları, insan ölçülerinin yanı sıra yörede kullanılan eşek, at, deve gibi binek hayvanlarının boyutları dikkate alınarak, dar yapılmıştır. Bununla beraber şehirdeki geniş sokaklar “ishak”, patika biimindekiler ise “zabok” olarak isimlendirilmiştir. Mardin sokakları yerleşim dokusuna bağlı olarak doğu-batı, kuzey-güney doğrultusundadır. şehrin doğu-batı yönündeki sokaklar, şehrin kurulduğu yamaca paralel olup, bunlar bazen eğimli, bazen de düz yollardır. Kuzey-güney doğrultusundaki sokaklar ise bunlara dik konumdadır ve zaman zaman da eğimden ötürü merdivenlere dönüşmüştür. Yüksek kalın duvarlar ile yapılardan ayrılan bu sokakların evlerle olan ilişkisi giriş kapıları, havalandırma pencereleri ve ıkımlarla sağlanmıştır. şehir yapılanmasında sokakların bazıları bir noktada keşişir ve küçük meydanlar oluştururlar (Url-2).

Kent dokusuna, uzaktan bakıldığında göze çarpmayan, konutların arasında, keşişim noktalarında, bazen konut yerleşimine müsait olmayacak kadar eğimli olan noktalarda bazen sokakların formundan kaynaklı olan meydanların, yerli halk için önemi büyüktür. Bu noktalarda bazen bir eşme, bazen bir ağaç, bazen ise; o çevredeki konut halkı tarafından yerleştirilmiş hareketli elemanlarla, meydanlar tanımılı hale gelmektedir. Çocukların oyun alanı olarak kullandıkları yegne mekanlara dönüşmekte ve şayet o bir eşmeyse, kadınların gün içerisinde oyalandıkları alanlar haline bürünmektedir.

şekil 3.15 : Meydanlaşma rneği (Zahir Saldıran Arşivi, 2012)

Şekil 3.16 : Kentten Dar Sokak Örnekleri (Şimşek, 2013)

Mardin sokaklarında, meydancıklarının yanı sıra, bu yöreye özgü bir oluşum olan ‘abbara’ mevcuttur. Abbara, evlerin düşey olarak birbirleriyle bütünleşik yapısı esnasında, sokaklar tarafından bölünen, bir bakıma kamusal bir bakıma özel olan alanlardır. Abbara, (Şekil 3.17) genel olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde “kabaltı” (kapı-altı ya da kab=oda anlamına gelir, yani odanın altı anlamında kullanılır) olarak bilinen geçişlerin Mardin’deki adıdır. Özellikle aynı ailenin farklı parselleri arasındaki geçişi sağlayan abbaralar, sokakları da birbirine bağlar. Şehirdeki bütün abbaralar ev sahibi ailenin ismiyle anılır. Girift şehir dokusunda önemli röper noktaları oluşturan abbaralar, aynı zamanda buluşma yerleridir. Eğime dik ya da paralel olarak konumlanabilen abbaralar genelde kabaca işlenmiş moloz taştan sivri, basık ya da yuvarlak kemerli olarak yapılır. Taşların arasında kullanılan kırık testi parçaları gibi malzemeler de doğal bir yalıtım sağlar. Abbaralar beşik ya da çapraz tonozlarla örtülüdür. (Mardin şehir rehberi cdsi) Yarı sokak olan bu oluşumlara, evlerin denk gelen noktalarında, bazen küçük boyutlu pencerelerin açıldığı da görülmektedir. Genellikle toprakaltı birimlere denk gelen abbara yanı mekanlar, depo, işlik gibi kullanılırken, bu pencerelerin havalandırma amacıyla yapıldığı aşikardır. Pencerelerin koni formu dikkat çekicidir. Abbaradan taraf bakılınca görülen pencere oldukça küçük çaptayken, oradaki birimin cephesinde pencere deliğinin çapı büyümektedir. Bu oluşum da iklimsel kaygılardan kaynaklanmaktadır.

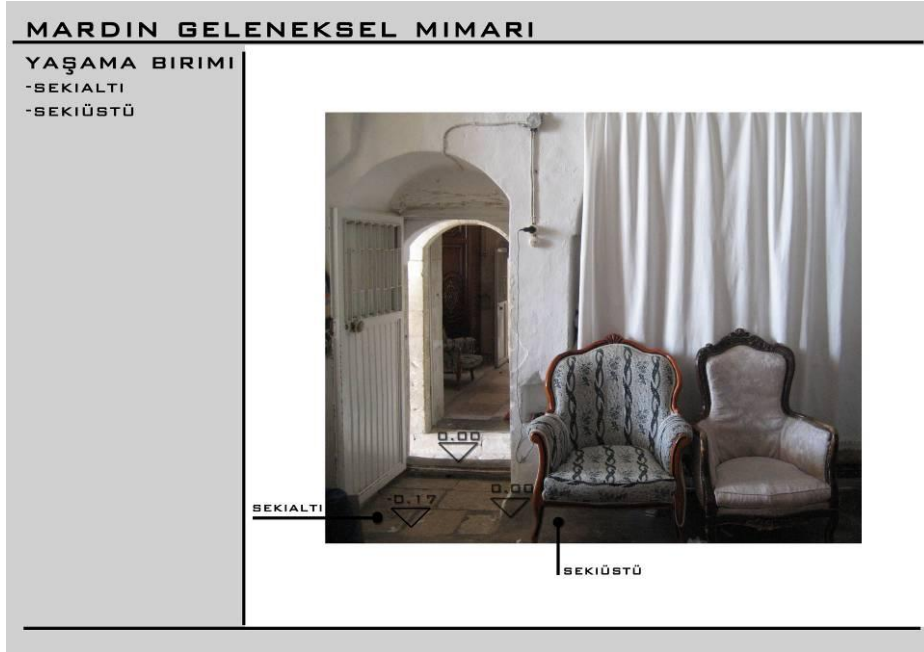

Şekil 3.17 : Savurkapı Mahallesi’nden Bir Abbara Örneği (Şimşek, 2009)

3.1.1.2 Kültürel veriler

Geleneksel mimaride oluşumlara kültürel verilerin de etkisinin varlığı, her yörenin yerel mimarisini daha da ayırt edici kılmıştır. Kültürel veriler, yöreye, dine, ahlaka ve kökene bağlıdır ve nesilden nesle aktarılır. Bu aktarım yaşanırken, nesillerin ihtiyaçları ve dönemin getirdiği gereksinimler değişimlere sebebiyet verebilmektedir. Bu değişimler, dönüşüm ile sonuçlanmamaktadır çünkü yaşanan zaman değişse de yaşanan yer aynı kalmaktadır.

Mardin konutlarında, alışılmış salon, oturma odası, yemek odası ve yatak odası ayrışımı mevcut olmamıştır. Bu olgu kültürel olarak kabul görmemiştir. Bunun aksi yönde, bir hücre mevcuttur ve her hücre ana, baba ve çocuktan oluşan bir ailenin kalabileceği biçimde donatılmıştır. “Geleneksel Anadolu Türk evinde görülen, küçük bir ailenin (çekirdek) yaşaması gerekli, tuvalet dışındaki yeme, uyuma, barınma gibi temel ihtiyaçlarının tümünün karşılayabileceği, adeta tek mekanlı bir ev niteliğindeki ‘oda’ mekanı, Mardin evlerinde de aynı önemi ve anlamıyla mevcuttur” (Seyhan, 1999). Bu odalar, sekialtı (ard-ıl beyt) ve sekiüstü olmak üzere iki bölümden oluşur. Sekialtı (ard-ıl bey, pabuçluk), girişte pabuçların çıkarıldığı yerdir (Alioğlu, 1996). İç mekanları oldukça zengin olan bu bölümlere giriş seki-altı diyebildiğimiz, pis su gideri olan bir kısımdan ‘sikke’ denilen bir basamakla sekiüstü kısımlarına geçilir (Seyhan, 1999).

Şekil 3.18 : Yaşama Biriminde Sekialtı ve Sekiüstü

Seki-altı ve üstü bölümlerinin var olmasının sebebi, seki-üstü bölümünde yemek yenmesi, oturulması ve aynı zamanda yatılmasından kaynaklıdır. Ayakkabıların çıkarıldığı seki-altı birimi ve temizliğin esas olduğu seki-üstü bölümlerindeki kültürel değişim, seki-altı yükseklik farkının, kapı eşiğine taşınmasıyla olmuştur.

Kültürel oluşumlardan bir diğeri de, bu yerleşim halkının konutlarını artzamanlı olarak, ihtiyaç müdahilinde inşa ediyor olmalarıdır. Ailenin büyümesi, erkek çocuğunun sayısına, konutun büyümesi ise, erkek çocuğun evlenmesine bağlıdır. Bu büyüme, o kullanıcın gereksinmesinden kaynaklı ve konutunun bulunduğu alanın imkanlarına bağlıdır.

Eskiden geniş ailelere hitap eden, onlar için inşa edilen ve her evde bir akraba topluluğunun yaşamasına elverişli olan konutların hücrelerinde, sabah ve akşam aktivite dönüşümlerine yardımcı olacak, hareketli elemanları depolamaya yarayacak nişler bulunmaktadır. Niş, her evin hücresinde, çok sayıda bulunmaktadır. Bu nişlere yatak, yorgan gibi yatma eylemi gereksinimleri koyulduğu gibi, sini, semaver gibi yemekle ilgili aktivite elemanları da koyulurdu. Bu nişlerdeki hemen hemen her eleman, geçmişten gelen alışkanlıklar çerçevesinde idi.

Konut birimlerinin dışına çıkılırsa, bu defa da evlerin damlarında bir kültürel etki görülmektedir. Güneydoğu bölgesinde yazın damlarda yatan halk, yatakların da serildiği, takriben 6 m. uzunluğunda, 4 m eninde ve 1 m yükseklikteki, kalın tahtalardan yapılmış karyolalarına ‘taht’ adını vermiştir (Tahincioğlu, 2011). Tahtlar, bu bölgede görülen yazın sıcak ikliminin getirdiği bir ihtiyaca cevap niteliğindedir. Evlerin farklı bölgeleri gün içerisinde gölgeli olmakla, aktiviteler gölgeyi kovalamak üzere yer değiştirmektedir. Akşamları ise, güneşin batmasıyla, yaz aylarında yemekler damlarda, veyahut teraslarda yenmekte, çaylar burada içilmekte ve yatana kadar oturuşan tahtlar, yatma vakti ile farklı elemanlarla döşenmektedir. Tıpkı kışın, hücrelerin seki-üstü biriminde geçerli olan işleyiş, yazın da taht üstünde tekerrür etmektedir.

Terasların veya damların yaz akşamlarında bu denli işlevli olmasından, konutlar arası mahremiyet olgusunun varlığı sorgulanmaktadır. Bu husus, yazın yapılan gözlemler ile cevap bulmuştur. Konutların her birinin kendine özgü taht alanı mevcuttur. Bu alanlar, komşu taht alanları ile en az etkileşim halinde olacağı noktalar olarak belirlenmiştir. Bazen de gergilerle ve tentelerle her terasa özgü çözümler de bulunmuştur.

Şekil 3.19 : Hamidi Evi, Damda Taht Çözümü (Şimşek, 2009)

Şekil 3.20 : Abdülkadir Paşa Konağı, Damda Taht Çözümü (Mehmet Baran Arşivi)

Damların ikinci önemli işlevi ise kışın yağan yağmur sularını genellikle evlerin avlusunda bulunan su kuyularına aktarmaktır. Damlar özel bir toprakla örtülüdür. Yağan yağmur ve karlarla damın toprağı şişer. Bu şişkinliği gidermek için taştan yapılmış bir silindire toprak yeniden bastırılarak çatının su akıtması önlenir (Tahincioğlu, 2011). Çatı suyunun kuyulara aktarılması, bu bölgede artezyen suyunun yok denecek kadar azlığına bir çözüm ve coğrafik bir zorlama olmakla, kültürel bir veri olarak da görülebilir.

Şekil 3.21 : Avludaki Kuyudan Örnek (Mehmet Baran Arşivi)

Şekil 3.22 : Çatı Sularını Toplama (Zahir Saldıran Arşivi, 2012)

3.1.1.3 Ekonomik veriler

1967 il yıllığı verilerine göre, Mardin'in en önemli gelir kaynağı tarım olarak belirlenmiştir. 60 haneden 39'unun tarım ile gelirlerini sağladığı, 1967 yıllarının verisidir. Tarımla uğraşan aile reisi olduğu, merkezde ortalama aile birey sayısının beş kişi olduğu ve yalnızca reis çalıştığından tüm gelirlerin reise bağlı olduğu araştırmalar sonucu olarak sunulmuştur (Yıllık, 1967). Günümüz koşullarında bir şehrin ekonomik gelirini yalnızca tek bir ihtisas alanına bağlamak yanlış olacaktır. Turizm, tarım, el sanatları, hayvancılık, bakır, kuşçuluk gibi bir çok alanda Mardin'de girişimler görülmektedir.

Tüm bu ekonomi faaliyetlerinden, çarşı kavramı üzerinde durulacaktır. Çünkü çarşı, turizmin kalbinin attığı, şehrin içerisinde dönen ekonomi faaliyetinin yapı halidir. Hane halkının gerek reisinin, gerek diğer bireylerinin, ekonomik açıdan özgürlükleri ve refah düzeyleri, hem yaşam stil ve standartlarını, hem de yaşam konforlarını belirler. Bu durum da konutlarına etkir. Mardin kent merkezinde var olan cadde, oluşum yılları ve çarşı aksının oluşumuna farklı araştırmacılardan farklı yaklaşımlar ve farklı yıl bildirimleri mevcuttur.

X. yüzyılda “büyük çarşılı” olarak tanımlanan şehirde, XVI. yüzyılda, çağın ticaret hayatının ihtisaslaşması ve bunun çarşı dokusuna yansımaları görülür (Alioğlu, 1996). Alioğlu, çarşı faaliyetlerinin hayata geçişini XVI. Yüzyıl olarak geri bir tarihe sarmasına karşın, Toksoy verilerini 1930'lardan sonrası şeklinde sunmuştur: “1890'larda kurulan belediyenin, 1930'lara kadar önemli bir icraatı olmamıştır.” Cumhuriyetin 15. yılında yayımlanan Mardin broşüründe, eski yeni kıyaslamasını yapan yazar, Cumhuriyet öncesi Mardin'ini ‘Büyük ve harap bir köye’ benzettikten sonra özetle: ‘Bu köyün ne araba geçecek bir yolu, ne suyu, ne ışığı, ne bir tek ağacı vardı. Çarşı küçüklü büyüklü mağara ve oyuklardan ibaretti. Yatılacak ne otel, ne karın doyurulacak bir lokanta. İki hanın altı hayvanlara, üstü insanlara tahsis edilmişti. Şehirde cadde yoktu. Pislikten kokudan geçilmeyen sokaklar geceleri 40-50 fenerle aydınlatılıyordu.’ tanımını yapmaktadır (Toksoy, 1938).

Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar sınırlarını koruyan Mardin'de ulaşım ağına ilk müdahale, Atatürk'ün şehre gelişi öncesinde yapılır. Kuzey-güney doğrultusunda şehir dokusunu ortalayan, doğu-batı doğrultusunda Anayol adlı büyük cadde açılır (Alioğlu, 1996). Alioğlu, ilk çarşı caddesi yıllarını Atatürk'ün gelişine bağlarken,

Noyan ise farklı bir verisiyle karşımıza çıkar: “Mardin’in görüntüsünü bütünüyle değiştiren cadde, ilk kez savaş sırasında genişletilerek açılmıştır. 1914-1915’te Almanlar demiryolu yapımı sırasında geldikleri şehre arabaları giremeyince, bazı evlerle birlikte bazı binaları yıktırdılar. Bunların en önemlileri Batriye ve diğer binalardır. (Batriye, Fransız dilini öğreten demektir. Latince’de Parti: Peder demektir.) Batriye’nin bir bölümünü yıkmak pahasına ana caddeyi genişleterek araba girebilecek duruma getirmişlerdir” (Noyan, 2008).

Toksoy’un bildiri yayınladığı broşürde ‘Cumhuriyet Belediyesi’ başlığı altında da on beş yılda yapılanları ise özetle şöyle sıralıyor: ‘1938’de 23 bin nüfusa sahip şehirde yeni cadde ve sokaklar açılarak parke ve kaldırımla döşenmiş; - o zamana göre modern dükkanların sıralandığı- Cumhuriyet Çarşısı kurulmuş. Cumhuriyetin 15. Yılında, jeneratörle çalışan elektrik fabrikası yapılarak 1 Haziran 1938’de kent elektriğe kavuşturulmuştur. Konforlu oteller, gazino ve lokantalar açılmıştır. Mezbaha, kasaplar çarşısı yapılmış. Hükümet Konağı önünden Diyarbakır Kapısı’na uzanan 15 metre genişliğinde parke döşeli 2 kilometrelik cadde de 1938’de açılmış. Umumi cadde üzerinde bir saat kulesi inşa edilmiş (Toksoy, 1938). İkinci cadde ise, 1960 yılında şehri sur dışından ve güneyden sararak Anayol’a bağlanan Yeniyol adlı caddedir (Alioğlu, 1996).

İki ana caddeden ve beraberinde süregelen çarşı aksından araştırmacılar bu şekilde bahsetmektedir. 1967 ve 1973 şehir yıllıkları ise, o dönemde dahi, çarşının ve imkanların ihtiyaçları karşılamadığını belirtmektedir. Nüfus ve ekonomi dalgalanmasının asli sebebi, farklı kökenlere sahip insanların, aynı topraklarda verdiği yaşam mücadelesi şeklinde özetlenebilir. Mardin şehrinin Türkiye’de bazı zanaatlarla yegane olmasını sağlayacak kesim, Süryanilerdi. Bu sanatçı kesimin ekonomik etkileri için Noyan: “Mardin’deki azınlıklar, Cumhuriyet döneminde göçü daha da arttırdılar, daha iyi bir yaşam için Amerika’ya, Lübnan’a ve İstanbul’a göç başlar. 1964’te patlak veren Kıbrıs bunalımı, 6-7 Eylül olaylarından sonra ülke genelinde Hristiyanlar üzerinde yoğunlaşan baskıların örtük biçimde artmasına sebep olmuştur. Mardin ve çevresinden batıya göçün nedenleri ekonomik ve etnik baskılar olarak tespit edilmiştir” yorumunda bulunmaktadır (Noyan, 2008).

3.1.1.4 Sosyolojik veriler

Bu araştırma tezi işleyişi boyunca, Mardin evlerinin bilinen Türk evlerinden farklı olduğu savunulmuştur. Bazı yönleriyle ise, örtüşmesinin kaçınılmaz olduğu da aşıkarak belirtilmiştir. İki farklı yörenin ve iklimin konutlarının ortak noktaları, genellikle sosyolojik verilerde kesişmektedir. Konut halkının tercih ve ihtiyaç dahilinde konut tasarımına yansıtacağı özelliklerden birisi, Mardin evlerinde avlu, Türk evlerinde sofa olarak adlandırılan birimlerdir. Bu birimler, yapım kaygısı hususunda birdir.

Sofa, bir evin iç mekanının odalar arası ilişkiyi sağlayan ve toplanmalara olanak veren ortak alandır. Odalara birer ev dersek, sofaya da sokak ya da meydan diyebiliriz. Bir ya da iki tarafı kapalı olabildiği gibi, ortada da olabilir. İşte Türk evini batı evinden ayıran en önemli özelliklerden biri de odaların sofaya açılmasıyla bu mekanın hareket merkezi görevini üstlenmesidir (Seyhan, 1999). Sofa'nın burada belirtilmiş görev ve işleyişi ile avlu biriminin görev ve işleyişinde bir fark yoktur. Avlu (katlara göre teras oluşumu halini alır), tüm bu verilerin yanı sıra, hane halkının komşu ve ziyaretçileriyle gireceği sosyalleşme aktivitesiyle de formunu ve boyutlarını bulmaktadır.

Şekil 3.23 : Mardin’de Teraslamalar (Şimşek, 2013)

Mardin konutlarında mekan konfigürasyonunun sağlanması da sosyal strüktür ile bir bütündür. Avlunun konumu gibi, odaların birbirleriyle ilişkisi ve boyutları da şeklini buradan aldığı gibi, odaların birbirlerini görüp görmeyeceği, arada bir eyvanın bulunması kararı da buraya bağlıdır.

Türk evleri için belirtilen hususlar ile Mardin evleri bu konuda da örtüşmektedir. Türk evinin oluşumu sosyal strüktürün karakteriyle yakından ilgilidir. Türk evi, birden fazla çekirdek aileden oluşan, her odanın aslında bir çekirdek aileye mesken olduğu, büyüyen ailelere özgü bir konut tipidir. Geleneksel Türk evinde alan organizasyonu, çok fonksiyonlu odaların yönelimine ve biçimlenmesine bağlıdır (Turgut, 1997). Turgut'un Türk evi hakkındaki bu çıkarımlarını, Mardin geleneksel konutları içinde söyleyebiliriz. Çok fonksiyonlu odalar, odalardaki fonksiyonlar ve bunların biçimlenmesi verileri, sosyolojik veriler ışığında vuku bulmaktadır. Bu sosyolojik verilerin Mardin üzerinde en büyük yansımaları da ataerkil aile yapısında ve bu yapının, mimariye etkisinde görmekteyiz. Bu aile ve etkileşimli mimari yapı da, Mardin toplumunun kimliğini oluşturmaktadır. Kimlik, bir yere ait olmanın, o yerin size ait olmasının en önemli göstergesidir.

Gruplar farklı şeyleri önemser, onları farklı hayatlarına alır ve farklı ilişkiye sokar. Her grup insan, diğerlerinden ayırt edilmesini sağlayacak, kolay vazgeçilmeyen ve bazen değişebilir temel unsurlardan oluşur (Altman, Rapoport, ve Wohlwill, 1980). Altman, Rapoport ve Wohlwill'in bahsettiği temel unsurlar, grubun kimliğidir. Kimlik, gelenek ve kültürden beslenir ve her grupta ayrı şekillenmesinin sebebi de budur. Bir toplumun kimliği, görsel, işitsel, davranışsal gibi farklı şekillerde olabilir ve gösterilebilir. Özel günlerin varlığı ve geçirilme şekli, dekorasyon, yeme alışkanlıkları gibi farklı birçok husus kimlik belirleyici unsurlardır ve inançlarla da şekillerini bulur.

VII. Yüzyılda İslam egemenliği ile ortaya çıkan Araplar şehir halkını oluşturmuştur. Mardin'de yüzyıllarca birlikte Yahudiler, Şemsiler (güneşe tapanlar veya güneşin çocukları) Hristiyanlar, Müslümanlar geleneksel mahalle oluşumunda etkili olmuş, kent bu etnik gruplara göre bölümlenmiştir. Ancak zamanla yaşanan değişim sonucunda gayri Müslim ve Müslüman Mardinli ailelerin büyük kentlere veya ülke dışına göçleriyle yerel nüfus önemli oranda azalmış olmakla birlikte kentin mozaikindeki renklilik devam etmektedir (Noyan, 2008). Noyan'ın belirttiği gibi, farklı etnik yapılar ve kökenlerin bir arada yaşamış ve yaşıyor olduğu bu kentte, kimlik olgusu haliyle çok geniş bir yelpazede yatmaktadır. Mardin kentindeki

mahallelerde her sınıf ve bölgeden insanlar, belirli kurallar ve etiketler çerçevesinde birlikte yaşamışlardır (Karagülle, 2009). Bu birlikte yaşam çerçevesinde hem kültürel oluşum, hem de kimlik birbiriyle etkileşim halinde olmuştur.

Grup kimliği, grup içindeki ortak imgeler ve bu imgelerin yapısal çevre ile uyumu sonucunda ortaya çıkar. Bu paylaşılan değer ve imgelerin akkültüratif etkiler sonucunda değişmesi kullanıcının yeni istek ve gereksinmelerine dayanan bir yapısal çevreyi ortaya çıkaracaktır. Değişen normlar, yeni değer ve imgelere uyum sağlamak için değişen davranış şekilleri, yapısal çevreden kullanıcın beklentilerini de farklı kılar (Ünlü, 1986).

Ünlü'nün burada değindiği, 'zaman' olgusunun kimlik üzerine etkisi, beklentiler ve ihtiyaçlar çerçevesinde oluşudur. Modern zamanın getirdiği imkanlar, çoğu zaman hayatı kolaylaştırmak adınadır. Yerel halk için, geleneksel konutta yaşamını sürdürdüğü haliyle, konutunda, yaşam şeklinde ve en önemlisi kimliğinde değişim yapmadan bu imkanları hayatlarına entegre etmeleri, tamamen bir denge hususudur. Bu dengenin bozulmasına en büyük etken çoğu zaman ekonomik nedenler sebep olmaktadır.

Geleneksel ev, ataerkil nitelikteki feodal ailenin, erkek çocuk üstüne kurulu büyüme geleneğine koştur olarak, yapısal ilaveler ile son durumuna gelmiştir. Uzun zaman giriş katlarının merkezi olma hali korunmuş, ancak, geç dönemlerde büyük bir ihtimalle, aile içi kopuşların ve daha başka nedenlerin etkisi ile üst katlara ek yapılan mutfak gibi servis mekanlarında gösterdiği gibi bu merkezi nitelik bozulmuştur. Bu, bir anlamda feodal ailenin, çekirdek aileye dönüşümünün mekana yansıması gibi ele alınabilecek bir olgudur (Alioğlu, 1989).

Alioğlu'nun değindiği çekirdek aileye dönüşünün en göze çarpan sebebi, ekonomidir. Çağdaş inşa edilmiş toplu konutlara hayatlarını taşımak yerine, geleneksel konutlarda yaşamlarını ifa ettiren yerel halkla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ışığında, feodalitenin yıkımı şu şekilde maddelenmiştir:

- Büyük aile olmanın getirdiği sıkıntılar (maddi, manevi),
- Akrabaların veya yeni evlenen gençlerin farklı yerlere taşınması ve bölünmeler,
- İlk inşa hali oldukça büyük olan konutların, yazın yıkanma, kışın ısıtma masraf ve uğraşından ötürü evlerin küçültülmesi,

- Konutun asıl sahibinin, çoğunlukla bir Süryani, artık Mardin’de yaşamayıp, konutunu bölerek kiraya vermesi ve tüm konut için ciddi meblağda kira talep etmesi.

Bu nedenler görüşme yapılan her evle çoğaltılabilir görülse de, elde edilecek verilerin temelleri aynı noktalara varacaktır. Ataerkil aile yapısındaki düzenin günümüzde neredeyse tümünden sarsılmış ve değişmiş olmasının sonuçları çoğu zaman dezavantaj olarak yerel halka dönmektedir. Çünkü, Mardin halkının en köklü kültürlerinden biri olan bu yapının yıkımının sonuçlarını yaşayan ilk nesil bu yıllarda yaşamaktadır ve hem maddi hem manevi etkileri görülmektedir.

3.1.1.5 Kullanılan malzemeler

Mardin kentinin kendine özgü bir rengi vardır. Bu renk, uzaktan tüm kente bakıldığında veyahut içerisinde dolaşıldığında her an fark edilir. Bu rengin malzemesi, bölgeye özel kalker taşıdır. Sarı-gri arası bir renge sahip olan bu taş, taş ocağından çıkarıldığı ilk zamanlarda, işlenmeye oldukça müsait, sabun kıvamında bir taştır. Zamanla ve havanın etkisiyle, bu taş katılaşır ve yapı malzemesi olarak kullanmaya hazır hale gelir. Malzemenin şu halindendir ki, evlerin cephesindeki taş üstü işlemleri oldukça ince işçilikle yapılabilmiştir (Şekil 3.24).

Şekil 3.24 : Kalker Taşını İşleme Anı (Mehmet Baran Arşivi)

Gece-gündüz sıcaklık farklılıkların çok fazla olduğu sıcak-kuru iklim bölgelerinde yer alan konutlarda, yeterli kalınlıkta taş, kerpiç ve çamur gibi yüksek ısı depolama kapasitesine sahip yapı malzemeleri, gecikmeli ısı kazanımından yararlanmak için kullanılmıştır (Karagülle, 2009). Mardin’in yumuşak açık-gri renkli kalkerleri bu kente karakter vermede önemli olmuşlardır. Binaların yapıldığı bu beyaz renkli kalker, güneşin ışınlarını yansıtarak bina içerisinin serin kalmasını temin ederler. Duvarların kalın oluşu, güneşin etkisini asgariye indirmektedir (Noyan, 2005).

Şekil 3.25 : İşleme Örneği Ulu Cami Duvarı (Tural, 2008)

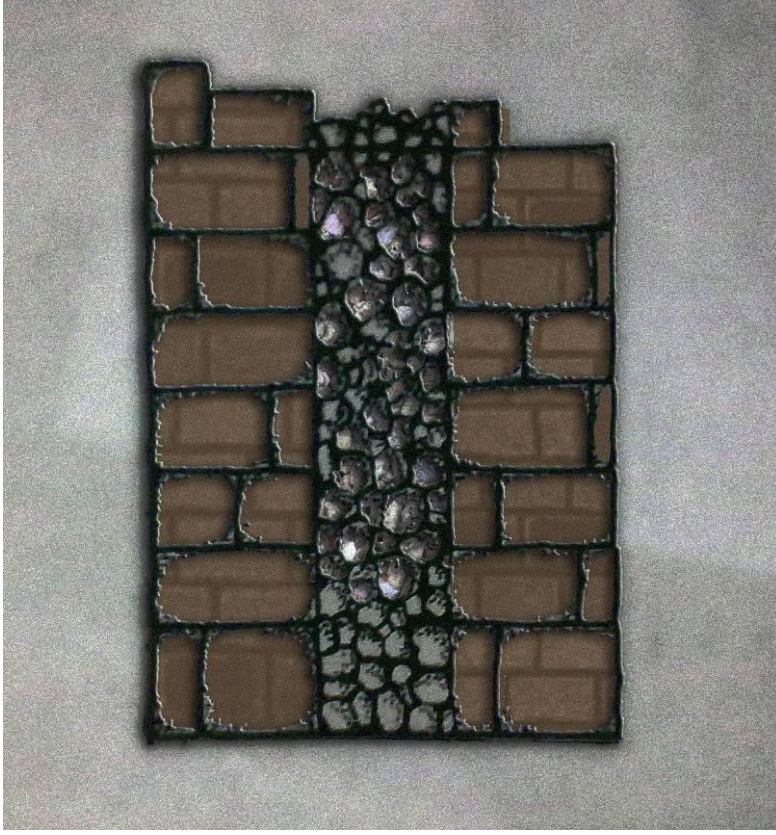
Şekil 3.26 : İşleme Örneği (Şimşek, 2013)

Taş duvarların kalınlığının, renginin ve örme tarzının iklimatik avantajlarının yanı sıra, bir konutun en az iki cepheden komşusu ile birleşik yapısı da bu izolasyonu sağlamaya yardımcı olmaktadır.

Mardin, gayet sağlam taşlardan inşa edilmiştir ve binaların ekserisi asır dide (eski) oldukları halde bugün tamamen yeni inşa edilmiş hissini vermektedir. Bu şekilde inşa edilen binalar şehirde yukardan aşağıya doğru amfi şeklinde, birbirlerine dayanarak inşa edilmişlerdir. Bu bakımdan kasabanın alt tarafından bir binanın yıkılmasıyla, o binaya istinat eden binaların da kendi kendilerine yıkıldıkları görülmektedir (Altun, 1971).

Geleneksel evlerde moloz ve sandık duvar tekniği ile duvarlar yapılmıştır. Moloz taş duvarlar genellikle yapının temel duvarlarında, giriş katında görünüme girmeyen bazı kısımlarda uygulanmıştır. Diğer bütün duvarlarda sandık duvar yapım tekniği

denen, iç ve dış yüzeyleri düzgün kesme taş, ortası moloz yaşı olarak inşa edilen duvar tipi kullanılmıştır (Alioğlu, 1989).

Şekil 3.27 : Sandık Duvar Kesiti

Sandık duvar örgü çeşidi, kalker taşı kullanımı ile ülkemizin hemen hemen uygulama sahasında yerini bulduğu yegane yöresi Mardin'dir. İki sıra kalker taşı arasında mıcır bazen de çakıllı toprak sıkıştırılarak yapılan bu duvar örme tekniğinin avantajları, ısı, ses ve su izolasyonudur. Duvarların inşasında yer yer bir metreyi bulan, ortalama 70 cm kalınlık tercih edilmiş ve yeterli görülmüştür. Zemini tamamen sert kayadan oluşan bu şehrin konutlarında duvar yüksekliği üç kat yüksekliğinde kesintisiz devam ettiği noktalar mevcuttur.

Ahşap, Mardin konutlarında yalnızca, bazen depo veyahut ahır olarak kullanılan bodrum mekanlarının damında kiriş görevi yerinde görülmektedir. Evlerin dış kapısının alın kısmının taş işçiliğine gösterilen özen, ahşap kalın dış kapıların üzerlerinde de görülmektedir. İç kapıların kesitleri nispeten ince ve işlemleri çok daha azdır. Bu malzeme, dolap ve niş kapaklarında ve de pencerelerde kullanılmaktadır. Ahşabın yapı malzemesi olarak tercih edilmemesinin sebepleri çok sayıdadır. Mardin'de yağışları emen bir zemin cinsi bulunduğu ve yazları kurak bir iklim görüldüğünden, ülkenin kuzey kesimindeki iklimine sahip olmadığından,

ormanlar ve yapı için kullanılacak ağaçlar yok denecek kadar azdır. Şu halde malzemenin var olan bölgelerden taşınması, maliyeti, işçiliği ve yapım zamanını artıracaktır. Kalker gibi halihazırdaki inşa malzemesinin yerine, bu iklim için kullanım açısından da elverişli olmayan bu malzemenin tercih edilmemesi doğaldır.

Şekil 3.28 : Konutta Niş ve Ahşap Kullanımı (Şimşek, 2009)

Konutlarda kullanılan ve bir bu yörede ayrı bir sanat olarak icra edilen malzeme ise demirdir. Özellikle avlu ve terasların korkuluk ve parapet kenarlarında, pencere önlerinde ve teras kenarlarında karşımıza çıkan ferforje sanatında son derece ince bir işçilik söz konusudur. Genellikle konut duvar rengine uyumlu olarak beyaz renginin kullanıldığı bu malzeme, yeni konut sahipleri tarafından son zamanlarda mavi renge boyandığı gözlenmiştir.

Şekil 3.29 : Bir Pencere Dış Cephe Detayı (Şimşek, 2012)

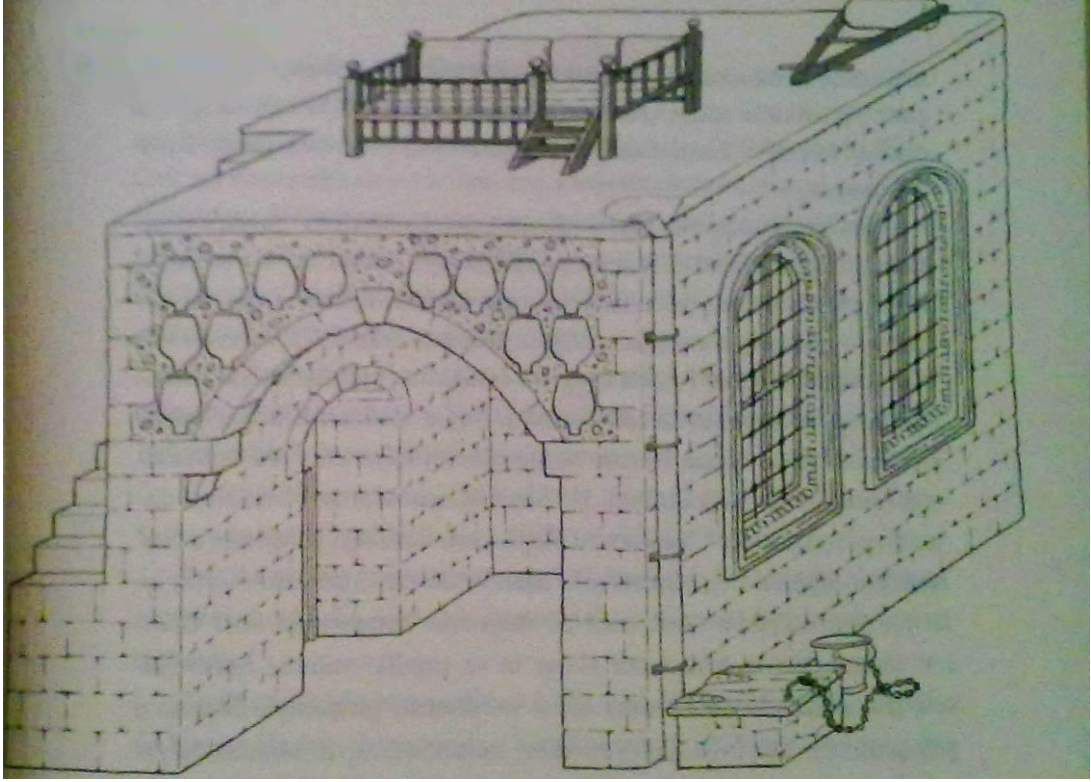
3.1.1.6 Mardin’e özgü planlama teknikleri ve mekanlar

Artukoğulları, 1108’de Mardin’de görüldükleri hemen ilk yıllardan itibaren, yoğun bir yapım eylemine girişmiştir. Bazıları Türk dönemi Anadolu mimarisinde örnek olabilecek yapı ve yapı gruplarının tasarlanması bu dönemde gerçekleşmiştir. Artukoğulları, yörenin öncül kültürlerinin katkıları ile oluşan, yöresel dönemin şehir dokusunu ve yapılarını ortaya çıkarmıştır (Göyünç, 1996).

Mardin’de Artukoğulları’ndan sonra yapısal faaliyette bulunan diğer Türk devletleri Akkoyunlular ve Osmanlılardır. Her iki dönemde de, Artukoğulları çağına edinilen yapım geleneği sürdürülmüştür. Dini ve sosyal amaçlı yapıların tasarlanmasına devam edilmiş, ancak önceki döneme yeni yorumlar getirme arayışı, yerini tekrara bırakmıştır. Geleneksel şehir sınırları içinde gelişim, yine bir önceki dönemde olduğu gibidir. Akkoyunlu ve Osmanlı egemenlikleri sırasındaki yapım eylemleri de belirgin bir biçimde sur dışına taşmamıştır (Göyünç, 1996).

Her yerleşme birimi, kendi içinde adeta küçük bir şato veya bir kale gibidir. Eski yapılarındaki fizyonomi; buranın hareketli tarihinin fiziki şartlarla ahenkleştirilmiş bir kompozisyonudur. Mardin’de hiçbir evin penceresi ötekinin penceresiyle yüz yüze gelmemektedir ancak hepsi, bir diğerinin duvarını görebilmektedir (Noyan, 2008). Moloz taş ve harç karışımından oluşan tonozların yapımında ahşap ve çamur kalıplar kullanılmıştır. Ahşap kalıp, tonozu belirleyen kemerler için oluşturulur. Bunların

arası çamur ile tonozun çeşidine göre biçimlendirilerek kalıp oluşturulur. Daha sonra da, üstüne moloz taş ve harçtan tonoz örgüsü yapılır (Alioğlu, 1989). Aynı zamanda kenarlarda döşeme yükünü azaltma, ısı ve ses izolasyonu sağlamak için döşemede kullanılan toprak dolgusunun arasına bu iş için özel olarak imal edilmiş boş küpler kullanılmıştır (Noyan, 2008).

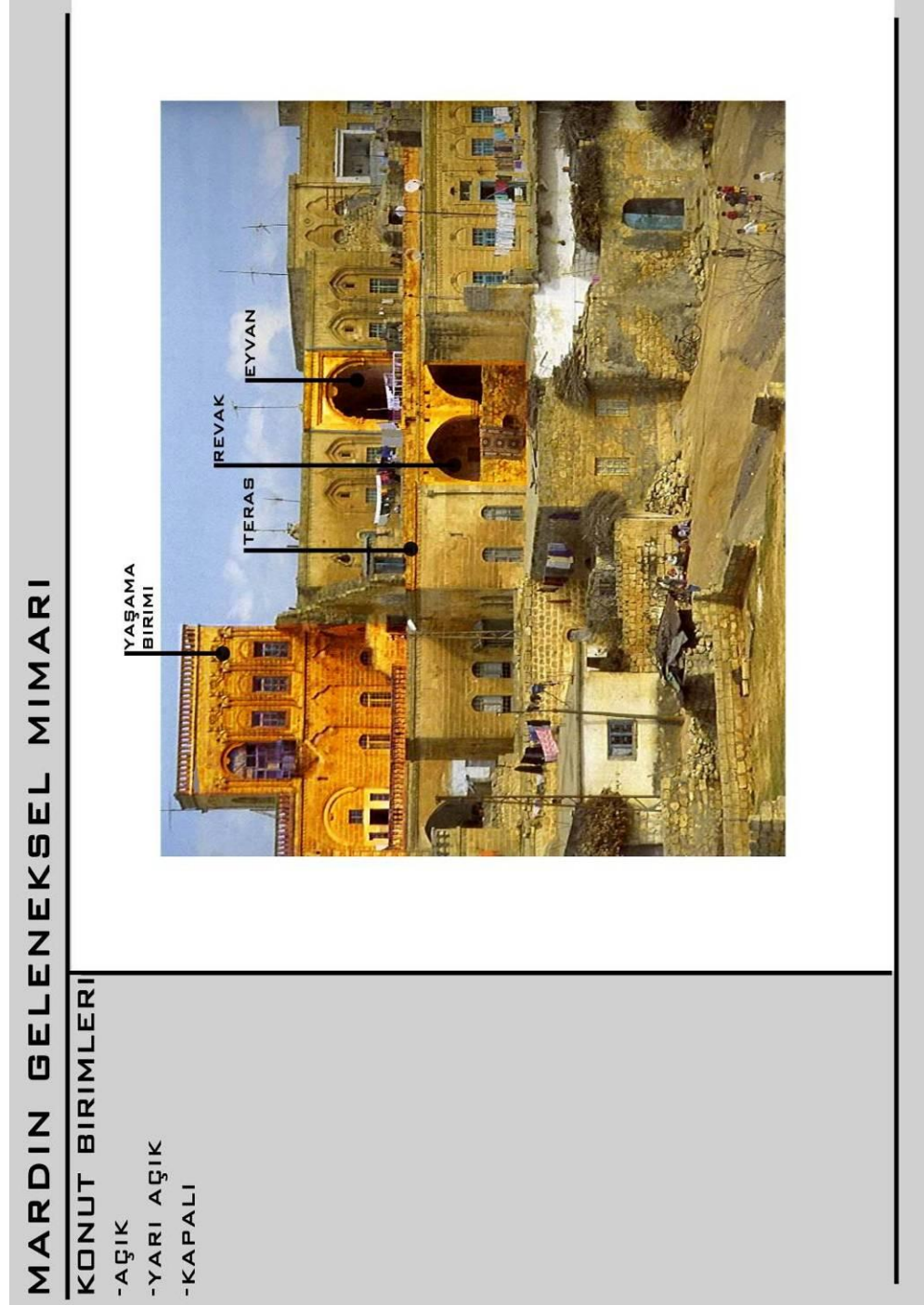

Şekil 3.30 : Konutlarda Uygulanmış Boş Küpler (Tahincioğlu, 2011)

Mardin'deki taş yapılarında dikkat çeken diğer özellik, yapılarıdaki temiz su ve pis su tertibatıdır. Yapıların genelinde bir veya birden fazla kuyu bulunmaktadır. Bu kuyular yağmur suların biriktirilmesinde depo görevi görmektedirler (Noyan, 2008). Kışları yağın kar, teraslardaki kar pencerelerinden (takıt'ıl selc) dışarı atılır. Yağmur ve kar suyu, çörtenlerden bir alt katın su kanalına aktarılır ve en alt kattaki sarnıçlarda kullanılmak üzere birikir (Mardin şehir rehberi).

Mardin evlerini kapalı, açık ve yarı açık mekanlar olarak irdelemek en doğru çözüm olarak görülmektedir. Kapalı ve yarı açık mekanların planlamada ilginç sonuçlara neden olan verilerden biri, onların boyutlarındaki standartlaşmanın izleridir. Bu bağlamda, bütün kapalı mekanların kare ya da kareye yakın bir modül veya tekrarından oluştuğu gözlenir (Alioğlu, 2000). Kare, sayı imgeciliği ile ilişkili görülür. Kökenleri, belki de eski Mezopotamya uygarlıklarında aranması gereken kare biçimli dünya imgesi, cihar bağda dünyadaki güçle, cami ve medrese tanrısal

güçle özdeşleşerek, dünyanın dört yönüne egemen olmayı anlatan bir simgeye kaynaklık eder (Günkut, 1985). Megaronun da kare olması, karenin anıtsallığının ve strüktür avantajının yanı sıra, kullanımdan kaynaklı da optimum ölçüleri de simgelemektedir. Kapalı, açık ya da yarı açık her mekanın, Mardin’de kolaylıkla ölçüsel olarak bir kare tabana oturtulabilmesi, mekanların bunlar üzerinden büyütülmesi de, bu duruma bir örnek olmaktadır.

Şekil 3.31 : Konut Birimleri Analizi

Bu konutlarda yapılan mekansal ayırmada, kapalı olarak, yaşama birimleri, mutfak, işlik, kiler, ahır örnek verilebilirken; yarı açıkta revak ve eyvan yer almaktadır (Şekil 3.31). Açık mekanlar ise, hemen hemen her evde rastlanılan teras, avlu ve damdan oluşmaktadır.

Avlu, bu yörede her evin bel kemiği veyahut omurgası gibi bir niteliğe sahiptir. Konut, önceden girişi ve oturduğu parsel sayesinde sınırları belirli olan avluya göre şekil almaktadır. Odaların, eyvanların ve diğer her birimin avluya açılacağı bir arayış söz konusudur. Avlular, gününün neredeyse tamamını ev hudutlarında geçiren hane kadınının, hemen her eylemine imkan verir. Özellikle kışlık yiyecek depolamak için gündüzden akşama kadar sergilenen eylemler - salça, pestil, turşu yapımı gibi – avlularda vuku bulmaktadır.

Bu tür iklim bölgeleri için en uygun çözüm olan avlulu konutlarda ideal hava dolaşımı dışarıya çok az ya da hiç olmayan açıklıkların tamamen avluya yönlendirilmesi ile sağlanmıştır. Özellikle sıcak ve kuru havanın çok daha fazla hissedildiği Mardin yöresinde avlular tamamen iç-orta avlulu plan şemasına dönüşmüştür. Böylece oluşturulan ekolojik-mikroklimatik ortam doğrudan iç mekana kanalize edilerek gerek bitkiler, gerekse su yüzeyleriyle avluda oluşan nemi alıp götürecek rüzgarlar önlenerek bu yöreler için çok değerli olan nemin avluda kalması sağlanmıştır (Seyhan, 1999).

Avlular aynı zamanda doğal bir bakış açısıyla ve evi dışardan yalıtma özelliği ile avlu bir mikro klima ayarlayıcısı/düzenleyicisi görevi yüklenmektedir. Söz konusu doğal belirlenimci savı destekleyen bir diğer oluşum da dışa kapalı avlulu evlerin birbirlerine yanaşarak, hatta bitişerek, adeta bir hücre yapı oluşturmalarıdır. Bu hücre yapının ortaya çıkardığı kent dokuları adeta içi boşluklu tek bir yapı görünümündedir. Bu tür bir yapılaşmada ısı kaybı ve kazancı, doğal olarak en aza indirgenmiş olmaktadır (Eyüce, 2005).

Anadolu'da birçok yerleşmede, geleneksel evlerin giriş katlarının kalın masif duvarlar ile sokaktan ayrıldığı, ancak üst katlarda dışarıyla görsel anlamda bir bağlantı kurulduğu bilinmektedir. Bu bağlantı üst odalarının bol pencereli tasarlanmasıyla ve karakteristik bir yapı ögesi olan çıkmalarla sağlanmıştır. Mardin evinde de giriş katları ile sokak arasında kalın, masif ve yüksek taş duvarlar vardır. Bunlar bölgenin toplumsal yapısına bağlı olarak savunma ve avludaki mahremiyeti koruma amacıyla yapılmışlardır (Alioğlu, 2000).

Avludaki mahremiyet, sokak ile kurduğu ilişkide geçerli olduğu kadar, güneş ile de geçerlidir. Yazın güneşin etkisinden kurtulacak ve gölgesini kullanacak olan hane halkı, yaz günlerinde aktivitelerini yapabilmek için gölgeyi kovalarlar ve günün hangi saatinde, avlunun hangi noktasında iş görecekları bellidir. Avlularda nadiren eyvanlardan ziyade, ortamın nem dengesini sağlamak maksadıyla su ögesi kullanıldığı görülmüştür.

Yarı açık mekanları belirleyen iki unsur da revak ve eyvandır. Eyvanlı ev, Güneydoğu Anadolu’da sık sık simetrik biçimlenmiş bir tümel yapı olarak karşımıza çıkar. Ancak, özellikle büyük ölçekli yerleşmelerde, eyvanlı evin bu özelliğini koruyamadığını da görüyoruz. Bunun nedeni, olasılıkla bölgedeki iç avlulu ev geleneğinde, tümel biçimlenme ilkesinin geçerli olmasıdır (Günkut, 1985).

Yürekli, Türk evlerindeki eyvanı şu şekilde betimlemektedir: “Türk evlerinde eyvan işlevsel olmayan (bazı örneklerde düşey sirkülasyon elemanı burada yer alabilir), buna karşılık plan şemasını netleştiren ve odanın volumetrik etkisini güçlendiren bir elemandır “(Yürekli, 2005).

Fakat aksi yönde, Mardin evlerinde eyvan yapım amacı ve kullanımı Alioğlu’nun belirttiği yöndedir: “Eyvanın iki kullanımı vardır. Bunlardan biri eyvanın su, havuz, avlu ile birlikte özellikle zemin katındaki kullanımınıdır. Bazı mekanların arasındadır, ama bir dağılım işlevinden öte oturma, dinlenme eylemi, eyvanın asıl yapılma amacıdır (Alioğlu, 2000).

Eyvanlar, yazın ve kışın, yeri geldiğinde avlu ve teraslardan daha çok kullanılan bölümler olmaktadır. Sebebi, yazın her daim gölge, kışınsa her daim rüzgardan korunaklı yapısıdır. Bazı konutlarda rastlanılan sel-sebilli havuzlar da, sıcak-kuru iklimin en çok ihtiyaç duyduğu nemi, ortamda tutmak için en kesin çözüm olmaktadır. Eyvan, odalar arası bağ sağladığı gibi, yeri geldiğinde bir yabancının konutta ilk karşılandığı, çağdaş konutta alışılan, antre işlevini görmektedir.

Kapalı mekanlar olarak gruplandırılan birimlerin başında odalar gelmektedir. Yaşam katının en önemli mekanı odalar, önceden belirlenmiş bir yapı kitlesi içinde yapılan bölmeler sonucu elde edilen birimler değildir. Odaların boyutları ve geometrik şekilleri bulunduğu kat planında diğer mekanlar tarafından belirlenmez. Zeminde ise, parsel boyut ve şekillerindeki çarpıklıklar veya topografyadaki eğim, birinci kattaki her biri yaşama birimi niteliğindeki odalara yansıtılmaz (Karagülle, 2009).

Şekil 3.32 : Kapatılmış Eyvan Örneği, Tatlıdede Evi (Mehmet Baran Arşivi)

Yaşama birimi olan odalar, gündüzleri ve geceleri farklı işlevlere mahal vermektedir. Yatma, yemek yeme, oturma ve misafir ağırlama aynı hücrede gerçekleşir. Bu hücrelerin duvarlarında, eylemler için gerekli olan hareketli mobilya ve malzemeler için farklı boylarda depolama üniteleri, yani nişler bulunur. Küçük olanlara taka denir ve mumluk görevi görür. Büyük boyutlu olanlara ise, beyt'ıl ifreşet denir ve içerilerine yatma eylemi için gerekli döşek ve yorgan gibi malzemeler depolanır. Böylece gündüz oturma gece yatma mekanına kolaylıkla dönüştürülebilir.

Şekil 3.33 : Yatma Eylemi İçin Gerekli Malzemelerin Depolandığı Niş (Mehmet Baran Arşivi)

Odalarda ova cephesinde, kameriye denilen tepe pencereleri, gündüzleri kapakları açılması halinde, oda içi sirkülasyonu sağlayan elemanlardır. Farklı figürlerde, damla, güneş bazen de hac şeklinde karşımıza çıkarlar. Bu figürler, bu evler inşa edildiği zamanlarda, hane halkının ırkını ya da dininin simgesi iken, şimdilerde ifadelerini yitirmiş durumdadır.

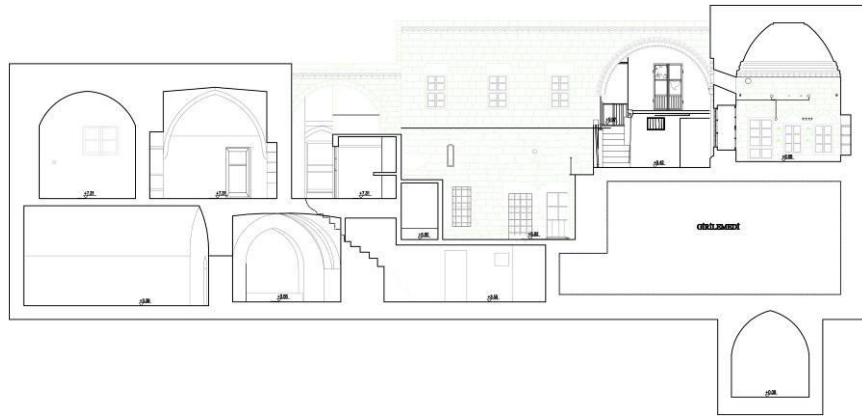
Şekil 3.34 : Cephede Damla Figürü (Şimşek, 2013)

Güneye, ovaya bakan ve “manzara” denilen başoda ev sahibinin varlığını ifşa eder. Odada sergilenen taş işçiliği ve daha çok büyük ailelerin başodalarında olan mihrap ailenin statüsünü gösterir. Bu odaların arkasında bazen “ışlık” (ıpğeyri) denen, daha çok kiler gibi kullanılan odalar olur. Misafirlere çay-kahve yapılan ve genelde başodaya kapısı olan kahve ocağı (kahvecâğı) ise Mardin evine özgü bir mekandır (Mardin şehir rehberi).

Şekil 3.35 : Eyvandan Odaya Giriş Kapısı Örneği (Şimşek, 2009)

Son olarak, kapalı mekanları oluşturan bir diğer birim ise, evin en alt katını oluşturan avlu katında kışlık yiyecekler depolandığı, evin gelirini sağlayan ticari ürünler (buğday, nohut, zeytin, dokuma, vs.) saklandığı ve daha büyük ailelerde binek hayvanların ahırıdır.

Şekil 3.36 : Hamidi Evi Kesiti (Şimşek, 2009)

3.2 Mardin yerel mimari konut oluşumu ve kullanımı

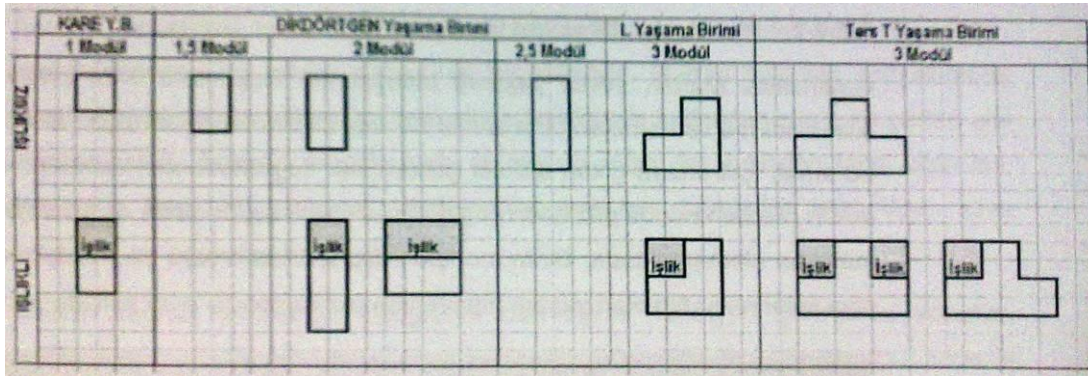
Mardin dokusunun en belirgin özelliği Anadolu'daki eski yerleşmelerin birçoğunun ve Türk Döneminin karakteristiği olan organik sokaklarıdır. Bütün yapı türlerinin şehir dokusu içindeki homojen dağılımlarına ve bir odak noktası yaratma çabalarının olmamasına uygun olarak, sokakların oluşmasında da bir kademelenme söz konusu değildir. Ancak sokakların oluşmasındaki bazı biçimlenmeler bir özelleşme olarak

görülmektedirler. Örneğin, bir ya da birkaç eve hizmet veren çıkmaz sokaklar, sokaktan evlere girişte yapılan sahanlıklar, sokakların bazen üstlerinde altta bir geçit bırakılarak (kabaltı) yapılanmalar gibi durumlar ortak kullanım alanları ile özel kullanım alanlarının önemli göstergelerindendir (Alioğlu, 1989).

3.2.1 Mardin konutlarında tipoloji

Mardin konutlarını, Türk evlerinde Sedat Hakkı Eldem'in veya Mine Kazmaoğlu, Uğur Tanyeli'nin yapmış oldukları gruplandırmaya tabi tutamamaktayız. Bu durumun sebebi, topografyaya bağımlı, özel çözümlerle inşa tekniğinin mevcut olmasıdır. Bu bölgenin yerel mimarisinde konut oluşumu, avlunun bir noktaya oturtulmasının ardından diğer birimlerin kendilerine yer bulması sağlanmıştır. Şu halde, konutlara girişler, merdivenler ve yaşam birimleri ve avlu/eyvan ilişkileri konuta özgün bir hal almaktadır.

Bu verilere ek olarak, Alioğlu (1989), Mardin konutlarının yaşam birimlerine göre bir sınıflandırmaya gitmiştir. Yaşam birimlerinin formlarını L, ters T ve dikdörtgen olarak üç sınıfa ayırmış ve bu sınıflandırmaya konutları yerleştirmiştir. Buna ek olarak, konutların birimlerden oluştuğunu ispatlamıştır. Her birimin belirli ölçüdeki birer kare modülden yola çıkılarak ve o modülün çoğaltılmasıyla elde edildiği sonucuna varmıştır.

Şekil 3.37 : Konutlardaki modülasyon (Alioğlu, 1989)

Bu alandaki konutların avlulu/avlusuz, eyvanlı/eyvansız veya eyvandan ulaşılan yaşama birimi sayısına göre bir tipolojiye oturtmak yersiz olacaktır.

3.2.2 Kullanıcı ve mekan ilişkisi

Kullanıcı ile tasarımcının aynı yöreden olması halinde, çıkan tasarımların tamamen ihtiyaca binaen unsurlar barındırması ve tasarımın ne fazla ne eksik bir halde olması

doğaldır. Mardin de bu duruma örnek verilebilecek kentlerden bir tanesidir. Yerel mimarisindeki her detay, yerel halkın kimliğine ve yaşam şekline dair ipuçları ve verileri taşımaktadır.

Bir bina tasarımında, alanının, iç düzenlemesinin ve malzemesinin tasarlandığı zamana dair özel bir anlamı vardır. Bunlar neredeyse tahmin edilmesi imkansız şeylerdir. Anlamdaki değişimler süresince, yapılar da programatik ihtiyaç ve alanın pragmatik seviyesine göre değişir (Findley, 2005). Findley'e göre, değişim, mimaride, dönemin taleplerine yetersiz kaldığı noktalarda yaşanmaktadır ve bu değişimler yine mekanın imkanları dahilinde yaşanmaktadır.

3.2.2.1 Mardin geleneksel konutunda kültürün çevreye yansımaları

Glikson'a göre, dünya, bir yaşam tarzı, bir bina stili, bir arazi veya yerleşme yaratmadaki sistematik ve tutarlı seçimleri sağlayan kuralların uygulanması ile biçimlenir. Bu anlamda kültür, çok geniş bir kavram olarak çevresel tasarım ile ilgilidir. İnsanın çevre ile kültürel ilişkisi iki yönlü olup, çevreyi değiştirme eylemleri sırasında karşı çevresel etkilere de maruz kalırlar (Tiftik, 1995). Bu etkiler sonucunda çevre ve insan kültürü şekil alır.

İnsanlar, kendileri için yaşam çevreleri oluştururken, bu çevrelerin öncelikle kendi kültürlerinin gerektirdikleri ve getirdikleri verilerden faydalanırlar. Bu durumun bilinçaltı veya bilinçli yapıldığı halleri mevcuttur. Her iki durumda da, toplumun önceki nesillerinden alıngeldiği gelenek ve görenek asıllı kültürel gereksinimler, çevreyi kendilerine ait kılmaktadır. Bu yansımalar, her toplumun kendisine özgüdür ve toplumu yansıtır.

Kültür var olduğundan beri, tasarlanmış çevre ihtiyaçların farklı anlatımlarına cevap verir ve yaşam tarzı ile uyumludur. Tasarım ve yaşam tarzı, farklı birçok alternatifin içinden yapılan tercihler dizisidir. Bu seçimler bazı ideal görüntüleri ve önbilgiyi yansıtır. Çevre de yaşam tarzı da kültürel şablonlarla şekil alırlar (Rapoport, 1980). Her toplumun kültürel şablonu, haliyle de yaşam tarzı kendine hastır ve bu durum tercihlerden kaynaklıdır. İnsanlar, kendi düzenlerini sağlamak için sahip oldukları kültüre bağlı yaşamayı tercih ederler.

Yaşam tarzı ve kültürün en önemli yansımaları konutlarda görülür. İnsanın sahip olageldiği aidiyet duygusu, mahremiyet duygusu ve geçirdiği zaman kıyasında, konutlar, insanoğlunun şekil vermek ve kendini ifade etmek için hususi mekanlardır. Konutlar, çevresel ve kültürel bağlamdan bu yüzden ayrılmaz bir bütündür.

Alisopp(1977), yerel mimarlığı, bir tasarım yolu olarak halk mimarlığındaki kriterlerin mimarlar tarafından kabul edilerek uygulanması, şeklinde tanımlamıştır. Halk geleneği ve yerleşmiş değerler modern bir bağlam içinde devam ettirilmektedir (Tiftik, 1995). Burada Alisopp'un değindiği modern bağlam, zamanın getirileridir ve yerel mimarlığı zaman girdisinden etkilenen bir çevre olarak nitelemektedir.

Değişimin yanında, kültürün çevre üzerinde değişikliğe mahal vermesini gerektiren bazı haller, zaman ile gerçekleşmektedir. Buna Mardin'deki feodal aile yapısının mekan bağlamında gerektirdiği değişimler örnek olarak verilebilir. "Geleneksel evi kullanan ataerkil/feodal aile özelliklerinin bu tür bir biçimlenmenin asıl etkeni olduğu açıktır. Dede, babaanne, baba, anne, erkek çocuklar, varsa onların karıları ve çocukları, bekar kız çocuklar ya da bazen boşanıp baba evine dönmüş kız çocuklar, ataerkil ailenin fertleridir. Ailede erkek çocuğun büyümesiyle ortaya çıkan büyüme, yeni mekanlara gereksinim duyduğunda, çözüm, mümkünse aynı katta mevcut yapılanmaya ilavelerle elde edilir" (Alioğlu, 1996). Yapılara bu kent dahilinde yapılan eklemeler, kültürün getirisinin mekana etkisinin zaman içinde gerçekleşme halidir. Bu kültürel bağlılığın, eski zamanlarda, hem düzen, hem planlama hem de maddi sebeplerden ötürü tercih edildiği düşünülebilir.

3.2.2.2 Mardin geleneksel konutunda kültürün davranışla ilişkisi

Hall'e göre insanlar arasında kültür grubundan kültür grubuna değişen fakat temelinde evrensel görünüşleri birbirine benzeyen dört uzaklık vardır. Bunlar;

- duyuşal verilerin fark edilme uzaklığı,
- kişisel uzaklık,
- sosyal uzaklık
- kitle uzaklığıdır.

Bu dört uzaklık içinde sosyal uzaklık ve kitle uzaklığı sokak örüntülerinde gittikçe artan mahremiyeti açıklayan nedenlerdir. Kitle uzaklığı gözlemler ve konuşmaların etkin olduğu uzaklık olarak düşünülebilir. Temelinde ailenin sokak ve diğer komşularla ilişkisi şeklinde ele alınabilir (Ünlü, 1986).

Mardin geleneksel konutlarında kültürün davranışla ilişkisi özellikle ve ilk olarak haremlik ve selam hususu ile örneklenmektedir. Nesilden nesle aktarılmış bir durum olan mekan kullanımında kadın-erkek ayrımı, inançtan kaynaklandığı gibi kültürel çerçevede de yolunu çizmiştir. Sosyal uzaklık ile kişisel uzaklığı kapsayan bu durumun davranışlara yansması da mahremiyet olgusunu oluşturmaktadır.

3.2.2.3 Mardin geleneksel konutunda davranışın çevreyle analizi

Rapoport, çevrenin ve insanın karşılıklı etkileşim halinde olduğunu savunur. İnsanın yaşayacağı çevreyi seçmedeki özgürlüğünden ve bunu bilinçaltından kaynaklı bir şekilde yapmadığından bahsederken, doğuştan var olan değil de (apriori), sonradan kazanılan (aposteriori) bir özellik olduğuna da değinir. Şu halde, çevrenin de insan üzerinde etkisi olduğunu savunur (Rapoport, 2004).

Hanson'a göre, ilk yerleşimlerden günümüze değin, yaşanan alanda yuvarlak formuna yakın ilişkilerde tasarımlar tercih edilmiştir. Bu durumun sebebini, yapı içerisindeki mekanların izole olma özelliğini yitirmesine ve şu halde, konut kullanıcısının her mekana hakim olmasına bağlar (Hanson, 1998). Rapoport'un değindiği çevre etkileşimi, bu noktada davranışların çevreyi etkilemesi şeklinde karşımıza çıkar.

Mardin yerel mimarisinde, davranışın çevreyle analizinde karşımıza çıkan en önemli bulgu, mekanlar ve onlara yüklenen anlamlarla ilgilidir. "İç donatısı ile feodal aile bütünü oluşturarak her bir ailenin gereksinimlerini karşılayacak biçimdeki odalar yaşama birimleri olarak adlandırılmıştır. Ana, baba ve çocuklardan ibaret en küçük ailenin, yemeğini ısıtabileceği, gerekirse pişirebileceği ocağı, kaplarını koyabileceği tereği, yatağını yorganını toplayıp kaldırabileceği yüklükleri ile tek başlarına ev olma niteliği kazanırlar" (Alioğlu, 1989).

Yaşama birimleri içerisinde bu toplumun alıştığı bir davranış serisi bulunmaktadır ve mevsimsel olarak değişen aktivite dizisi, her dönem kendini tekrar eden bir düzendedir. İklim gereği, sahip olduğu mekansal özelliklerin bazılarının davranışların üzerine etkisi de, çevrenin kullanımı sırasında ortaya çıkmaktadır. Yaşam konforunu sabit tutmak için çevre verileri kullanılmakta ve yeri geldiğinde çevre, bazı küçük çözümlerle değiştirilmektedir.

Bu konutların halkı güneş, sabahları evin doğudaki kısmına gelince, batıdaki kısımda otururlar. Öğleden sonra güneş batıdaki odaları ısıtacağından, doğudaki gölgede kalmış olan odaya göç ederler, bu suretle gölgeyi takip eden ev halkı,

güneşin etkisinden korunurlar. Mardinlilerin evin içerisindeki bu göçleri gece damın üstünde sona erer (Noyan, 2005).

Bu konut oluşumunda çevrenin davranış üzerindeki bir diğer etkisi de, yaz akşamları uyumak için bulunulan çözüm ile örneklenmektedir. Toprak örtülü damların üzerine kurulan, demonte mobilya olan tahtlar, sıcak iklime bulunmuş davranışsal bir çözümdür.

Davranışsal olarak çevreyi şekillendiren bir diğer husus ise, birimlerin işlevleridir. Bu kentteki yerel mimari ile gecekonduarda karşımıza çıkan kullanım şeması birbirlerine oldukça yakındır. Modern çağın getirisi olan, her birime ayrı işlev, her işleve ayrı birim gereksinmesi bu konutlarda karşılığını bulamamaktadır.

3.3 Mardin konut mimarisinde değişim

Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde geleneksel mekanların çözüldüğü ve çöküş sürecine girdiği noktada, rantı yükselen geleneksel dokuyu korumak son derece zordur. (Alioğlu, 1996)

Değişim süreçlerinde evrelerin süreleri ve oluşum biçimleri kültürlerin karşılaştıkları etkileşimlere koşut olarak bir kültürden diğerine farklılaşmalar göstermektedir. Gelişmeler niteliğinde olan değişimler bazı kültürlerde uzun süreli ve sürekli, bazılarında ise kısa ve kısır olabilmektedir. Dönüşüm ve yok oluş bazen bir süreye yayılmakta, bazen ise çok kısa sürede gerçekleşmektedir (Eyüce, 2005).

Değişim, bazen dönüşüm bazen de gelişim çerçevesinde vuku bulabilmektedir. Yürekli, yerel konutun önemli bir özelliği olarak büyüme konusundaki esnekliği örnek gösterir (Yürekli, 2005). Bu esneklik, gerek konutun ilişik olduğu alan, gerekse komşularıyla olan mekansal ilişkisi konusunda geçerli olmaktadır. Eyüce ise konuya şu şekilde yaklaşmaktadır: “Geleneksel mimarilerin uğradığı değişimlerin başında büyümeler gelmektedir. Yapıya dönüşmüş bir ana mekan biriminin oluşması ve zaman içinde bu birime diğer birimlerin ara öğeler aracılığı ile veya bu öğeler olmadan eklemlenmesi ile başlayan büyümeler her kültürde farklı biçimlerde gerçekleşmektedir” (Eyüce, 2005). Kültür ile değişimin ayrılmaz bir bütün olduğunu savunan Eyüce, konutta gerçekleşecek her türlü değişimin izini kültürde bulabileceğimizi savunur.

Mardin evlerindeki en büyük boyutlu ve artık neredeyse dönüşüm denilebilecek değişim, evlerin bölümlenmesidir. “Saray yavrusu türündeki Mardin evleri, zaman içinde aile tiplerinin küçülmesi sonucu bölümlere ayrılarak kullanılır duruma

gelmiştir” (Noyan, 2005). Aile tiplerinin küçülme sebepleri daha önceki bölümlerde açıklanmıştır. Bu sebeplerin sonucu evlerin kısım kısım ayrılmasıdır. Bazen bir eyvan ve ona ekli yaşama birimleri, bazense katlar halinde bölümlenen konutlar, günümüzde akrabalık ilişkisi bulunmayan kişiler tarafından kullanıcı bulmaktadır. Mardin konutlarında tipolojik olarak değişimi gruplandırabileceğimiz bir durum söz konusu olmamaktadır. Fakat mahalle olarak bunun ayrımı aşıkardır. Bunun da sebebi, önceden de belirtildiği gibi, her mahallede aslında farklı etnik yapıdaki kişilerin çoğunlukta olmasıdır. Mardin tarihinde ilk yerleşimin görüldüğü mahalleler olan Şar, Latifiye ve Necmeddin mahalleleri, nispeten Teker, Ulucami ve Diyarbakır mahallelerine kıyasla daha az eklemelere maruz kalmıştır. Bu açık ara farkın sebebi göçlerin ardından yerleşen, kira karşılığında oturanların konutları değiştirememesidir. Buna karşılık konutun sahibi olarak oturan kesimin, ihtiyaç dahilinde betonarme ekler yaparak, mevcut yapının ciddi değişime maruz bırakmasıdır. Son çıkartılan yönetmelik emirlerine göre, bu eklerin tamamı temizlenmektedir.

3.3.1 Mardin yerel konutunda değişen mekanlar, sebep ve sonuçları

Araştırma alanındaki yerel konutların imalattan bugüne geçen zamanı kesin tespit edilememekle beraber ortalama 350 yıllık olduğu düşünülen konutlar mevcuttur. Bu geçen süreç dahilinde, değişim, hem ihtiyaç hem de kaçınılmaz bir olgu halini almaktadır.

Bir yerleşimin aile veyahut akraba bazında olanı, yalnızca hane halkı ve onların yaşam tarzı ile ilgili olabilirken, bu kentteki bazı köklü değişimlerin ana sebebi, göçtür. Bu topraklarda yaşayan farklı etnik yapıdaki insanların, yalnızca belli bir inanca sahip olanların bu bölgeyi terk etmesi halinde yaşanan değişimler, yalnızca bir konut yerleşkesini değil, tüm kentin dengelerini değiştirmiştir.

1964’te patlak veren Kıbrıs bunalımı, 6–7 Eylül olaylarından sonra ülke genelinde Hristiyanlar üzerinde yoğunlaşan baskıların örtük biçimde artmasına sebep olmuştur. Mardin ve çevresinden batıya göçün nedenleri ekonomik ve etnik baskılar olarak tespit edilmiştir. Göç eden azınlıklar genel olarak Amerika’yı, Lübnan’ı ve İstanbul’u tercih etmişlerdir (Noyan, 2008). Bu yeni şehir ve ülkeler, geri dönülmeyecek ve yeni bir hayat başlangıcı olarak görülmekteydi ve bu durum, gerideki dengeleri tamamen değiştirecekti.

Konut sahipleri göçleri sırasında konutlarını satmamışlardır. Geride bırakmış oldukları çok değerli ve büyük oturumlu evlerinde oturmaya talip yerliler bulunmaktaydı. Süryani azınlığı, evlerini, yaşamlarını Mardin sınırlarında sürdürenlere kiraya vermiştir çünkü geriye dönme kendileri için değil, çocukları veyahut torunları için vuku bulacaktı. Nitekim üç neslin ardından, günümüzde geri dönüşleri ve talepleri başlamış bulunmaktadır. Bu durum da, gidişleri kadar yankı uyandırmış ve değişime neden olmaktadır (Sesli veri, Mehmet Baran Röportaj).

Yaşanılan tüm değişimler göç sebepli olmadığı gibi, göçün yarattığı sonuçlar da yalnız değildir. Ekonomi, modern çağ dürtüleri, ailedeki fert sayısı gibi farklı etmenler de mevcuttur. “Değişen değer ve imgeler, değişen yaşam şeklinin de sonucudurlar. Buna bağlı olarak kullanıcın yapısal çevreden beklentileri, istekleri ve gereksinimleri farklılaşır ve değişir. Bir örnek olarak, geleneksel yerleşmelerde Türkiye’de kullanıcıların büyük bir bölümü betonarme yapıları, geleneksel yapılara yeğ tutmaktadır. Bunun temel nedenlerinden birisi yapılan araştırmalarda eski ve geleneksel konutların bakım zorluğu ve onarım maliyetlerinin yüksek oluşudur” (Ünlü, 1986). Ünlü’nün burada değindiği husus, çalışma alanındaki konut sakinlerinin bazıları için geçerlidir. Maliyet ve bakım zorluğunun yanı sıra, ısıtma maliyetini ve zorluğunu, çocuklarının yaşam standardını düşünerek çağdaş toplu konutları tercih ederek taşınan kişi sayısı da az değildir.

3.3.2 Fonksiyonel ve fiziksel değişim

Fiziksel sistem kapsamında zaman içindeki değişimler, yapısal çevrede eskime sorunu olarak ortaya çıkar. Eskime, yapısal çevrede iki şekilde belirir. Bunlar, fiziksel eskime ve relatif eskimedir. Fiziksel eskime, yapı bünyesindeki dış etkenler altında zamanla ortaya çıkan bozulmalardır, objektif ve ölçülebilir değişimler olarak ortaya konabilir. Relatif eskime ise, içinde bulunulan koşullara göre tanımlanabilen ve değişik kullanıcıların ekonomik imkanları, bilgi ve değer sistemlerine göre farklılık gösterebilen bir eskime türüdür (Atasoy, 1973).

Fiziksel değişim yalnızca bir sorun olarak eskime değildir. Kullanıcın, kendisinin kullandığı yapısı üzerinde yapmış olduğu bilinçli değişiklikler de mevcuttur. Bazen bir birimin bölümlenmesi, bir birimin eklenmesi veya kaldırılması da buna örnek olarak verilebilir durumlardandır. Bu kent alanında feodal ailenin değişimi hem fiziksel hem fonksiyonel değişimlerle sonuçlanmış ve tüm değişimler konutların arayüzlerini ciddi anlamda etkilemiştir.

Alioğlu, değişen aile yapısının bağımsız birimler oluşumları şeklinde sonuçlandığına değinir. “Aile özelliklerine bağlı olarak, uzun zaman giriş katlarının merkezi olma hali korunmuştur. Ancak geç dönemlerde, değişen toplumsal yapıyla bağlantılı olarak, büyük ailenin yerini küçük ailenin alması ile aynı ev içinde bağımsız birimlerin oluşmasına neden olmuştur.” (Alioğlu, 1996)

Bağımsız birimler, konutların tamamı olmasa da bir bölümünün sahip olduğu haremlik-selamlık gibi bağımsız oluşu değildir. Kadın-erkeğin mekan kullanımında farklı alanlara sahip oluşu algısı Mardin sınırları içerisinde hiçbir konutta kalmamıştır. Bunun da sebebi aile yapısının tercihen değişmiş olması olarak görülebilir.

Çekirdek aileye dönüşümün benimsendiği yerel halkın hanelerinde, ısıtma ve bakım olarak büyük, işlevlendirme olarak günümüze uymadığı düşünülen yaşam birimleri yer yer bölümlenmiş, yatakların sabit kaldığı yatma bölümleri elde edilmiştir. Çocukların kendilerine ait odalarının varlığını talep eden birimlerde ise, işlik ya da ısıtık alan diğer birimler, çocuk odasına dönüştürülmüş ve sabit mobilyalara geçilmiştir. Televizyon ve klimanın mevcut olduğu evlerin yaşama birimlerinde, nihayetinde yatma eylemi için kullanılmayan kanepeler ve sehpa, bu teknolojik araçlara göre konuşlandırılmıştır.

Eyvanlara, eskiye nazaran daha farklı işlevler yüklendiği gözlemlenmiştir. Güncel kullanımda sekizinci görevi gören bu alanın, inceleme dahilinde girilen yirmi konutun on yedisinin eyvanını kapattığı görülmüştür. Maddi durumu el veren hane halkının da, kapatılmış eyvana klima taktırdığı, bu mekanı da evin bir birimi olarak kullanmak istedikleri gözlemlenmiştir. Bu durumun sebebinin, konutun oturma alanının hane halkına yetersiz olduğundan değil, antre işlevi görecektir bir birime ihtiyaç duyulmasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu şekilde, yaşama birimlerinin bir kısmı güncel kullanımda salon diğer kısmı yatak odasına, işliklerin bir kısmı da çocuk odasına çevrilmiş durumdadır.

Şekil 3.38 : Sağdaki Kapatılmış, Soldaki Birim Eklenmiş Eyvanlar, 78 Nolu Konut
(Şimşek, 2013)

Tuvalet birimlerinin son zamanda hemen her nesilde yer değiştirdiği gözlemlenmiştir. İlk konumu, bahçede, avluda veyahut giriş katında, yaşam birimlerinden oldukça kopuk olması tercih edilen tuvalet ve banyo birimlerinin, bir zaman sonra evin girişine yakın başka bir birimin yerinde veya yanında konuşlandırıldığı görülmüştür. Yapılan araştırmalarda, yapıda bıraktığı izler ve sözlü verilerden anlaşıldığı üzere, tuvalet ve banyo birimlerinin şu anki akıbetleri, yapı içerisinde çözülme arayışıdır. Sebebi ise, kapalı ve derli toplu bir eve dönüşme arzudur. Buna ek olarak, kış mevsiminin sert koşullarında tuvalet-banyo birimlerini kullanmak için dışarıya çıkmak zorunda olmamaktır (Mehmet Özal, sesli veri).

3.3.3 Kültürel, davranışsal ve çevresel değişim

Bir yerleşmedeki sosyal yapıya şekil veren değişkenler; doğal kaynaklar, teknoloji, nüfus ve özellikleri, sosyal organizasyon, bunların hepsinin etkileşiminden doğmuş değerler sistemi şeklinde özetleyebiliriz. Sosyal ve ekolojik değişimler de bu değişkenlerin değişimi ve etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan, görünen ya da görünmeyen olgulardır. Bu değişimin bir uzantısı da ‘kültürel değişim’ olacaktır. Kültürel değişim ya da kültür değişimi ise akkültürasyon, kültürel yayılma, kültürlenme v.b. bütün süreçlerin ve öteki kültürel etkenlerin bir bileşkesi olarak, toplumun bütünüyle ve bazı kuramlarıyla değişmesi ya da değişikliğe uğramasıdır (Ünlü, 1986).

Kültürel değişimin davranışsal ve çevresel alana da etkisi olacağı gibi, diğer alanlardaki değişmeler de kültür üzerine etkiyeceğini önceki bölümlerde değinmiştik. Yaşam içerisinde ayrılmaz bir bütün halinde olan bu girdiler, zamanla ve etkiyle değişmektedir. Araştırılan bu kentin çerçevesinde rastlanılan bu değişimler de fonksiyonel veya fiziksel değişim olarak sonuçlanması da doğaldır.

Kültürel bağlamda konut kullanımında bahsi geçen hususların bazıları değişime, bazıları da dönüşüme uğramıştır. Bu duruma örnek, aile yapısı, haremlik-selam kaygısı verilebilirken, ekonomik kaynakların değişimi de dahildir. Gelirin sağlandığı işlevlerden bazılarının konut müdahilinde gerçekleştirilirken, günümüz şartlarında konut içerisinde yapılan hemen hiçbir eylemden gelir elde edilmemektedir. Bu durumun fiziksel veyahut fonksiyonel bir değişime neden olduğu görülmesine de, yaşam tarzını etkilemektedir.

4. DEĞİŞİMİN SENTAKTİK ANALİZİ – ALAN ÇALIŞMASI

Araştırma tezinin bu noktaya kadar olan kısmında, geleneksel mimari konutların nasıl oluştuğuna ve değişim kavramının bu mimari tarzın üzerinde nasıl bir etkisi olduğuna değinilmiştir. Alan çalışması için çok sayıda konutun bir arada bulunduğu, geleneksel mimariye sahip olan Mardin şehri seçilmiştir. Mardin'in en merkezinde olan ve ilk yerleşimlerin burada görüldüğü üç mahalle, Şar, Latifiye ve Necmettin, ele alınmıştır. Bu üç mahallede yer alan tescilli konutlar tespit edilmiş, 1989 yılında çalışmalarını orada sürdüren Füsun Alioğlu'nun aldığı rölöveler ile güncel halleri kıyaslanmıştır.

4.1. Alan Çalışmasının Amacı

Hazırlanan kavramsal çerçeve doğrultusunda, Mardin'de belirlenen bu konutların, hem işlevsel hem de fiziksel olarak değişimleri incelenmiştir. Değiştirilen mekanların konut genelinde yarattığı etkiyi tartışabilmek amacıyla başlatılan bu çalışmanın asıl amacı, yirmi beş yıl gibi, bir jenerasyonun konut üzerindeki hakimiyetinin değişimiyle, bu konutların maruz kaldığı değişimleri incelemek ve eski ile yeni plan ve işlev şemalarını tartışmaktır. Araç olarak kullanılan mekan dizimi yöntemi ile varılmak istenen nokta, değişimin mekan organizasyonu üzerindeki olumlu ve olumsuz sonuçların ortaya konulmasıdır. Kullanıcının ihtiyaç dahilinde yapmış olduğu müdahalelerin, konut kullanımını zorlaştıracı etkileri olacağı öngörülmüştür.

4.2. Alan Çalışmasının Kapsamı

Bu alan çalışmasının kapsamı, daha önce bahsedilen üç mahalledeki, yirmi beş yıl önceki hallerine ulaşılabilmiş tüm tescilli konutlardır. Tescilli konutların seçilme gayesi ise, değişimin bir alt başlığı olan 'dönüşüm'ün tez kapsamı dışında bırakılmış olmasıdır. Bu konutların dışında kalan konutların, gözlemler sonucu, başkalaşım geçirdiği, yirmi beş yıl gibi bir süreç ile bu konutların işlevsel ve fonksiyonel

değişimlerinin, mekan dizimi yöntemi kullanılan bu incelemeye alınamayacak kadar farklı etkenler ve girdiler barındırdığı gözlemlenmiştir.

4.3. Alan Çalışmasının Yöntemi

Araştırmada alan çalışması için belirlenen konutların değişimi çerçevesinde tamamlanmış olan bu tez için öncelikle tarihsel tarama, ardından gözlem ve son olarak veri değerlendirmesi ve tartışma için mekan dizimi yöntemi kullanılmıştır.

Tarihsel araştırmada öncelikle Mardin kentinde yerleşimin oluşum kaygıları ve girdileri ile ilgilenilmiştir. Bu veriler, bu kentte geleneksel mimaride oluşum hakkında bilgilendirme sağlamıştır. Gözlem yöntemiyle, elde edilen literatür bilgilerinin, alan üzerinde incelenmesi sağlanmıştır. Topografyanın ve alansal kaygıların, konut oluşumunda etkisi olan bu kentte, yerel mimari konutlarının oluşumları incelenmiştir.

Mekansal örgütlenme ile sosyal yapı arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Mekansal dizim (space syntax) yöntemi, hareket ve görüş alanlarını çakıştırarak, insanların biraraya gelme potansiyelini araştırmaktadır. Mekansal dizim yöntemiyle bir mekan kurgusunu analiz etmek, mekan ve onu oluşturan sosyal yaşam ilişkisi hakkında farklı bilgiler çıkarmamızı sağlamaktadır (Çil, 2006).

Mekan dizimi yöntemi ile Mardin’de seçilen konutların üzerinde, mekansal organizasyon ve kullanım şemalarını elde etmemizi sağlayan, Michigan Üniversitesi’nin geliştirdiği ‘Syntax2D’ programı kullanılmıştır. Bu programdan çıkan verilerden elde edilen haritalarla, konut içinde mekanların sığ ve derin olmaları hali incelenmiştir. Takiben konutların ortalama derinlik değerleri (mean depth), ardından işlev veya fiziki değişime uğramış tüm mekanların derinlik değerleri tartışma kapsamına alınmıştır. Bağlantısallık (connectivity) değerleri ile, konutlardaki mekanların, eşgörüş alanlarıyla direk ilişkiye giren mekanların değerleri incelenmiştir. Bu değerlerin yüksek olması, belirlenen birimin konuttaki mekan organizasyonu ile etkileşim halinde olduğunun göstergesidir. Son olarak da bütünleşme (integration) değerleri ile mekanların konut merkezi olarak belirlenen noktalarla ilişkisi tartışılmıştır.

- Bütünleşme (integration), sistemin içindeki bir bölüme komşu bölümlerden ulaşılabilirliği hesaplar. Bölümün bağlı bütünleşme değerinin yüksek olması, o noktadan çevre noktalara erişimin daha kolay ve dolaysız olması anlamına gelir.

- Bağlantısallık (connectivity), sistemin içindeki bir elemana, doğrudan bağlantı noktalarının sayısıdır.
- Eşgörüş(izovist) analizi ile elde edilen eşgörüş alan ve çevre değerleri ise, sistem içinde belirlenmiş herhangi bir noktadan 360°'lik açıyla görülebilecek alanın belirlenmesi ile elde edilir. Bu açıyla algılan yüzeyin hem alan hem çevre değerleri yardımıyla mekan derinliği hakkında bilgi edinilecektir (Cimşit, 2007).

Bu bilimsel yöntemin, bu araştırma alanında uygulanmasının sebebi, konutlar içerisindeki değişimlerde elde edilmek istenen sayısal ve istatistik verileridir. Mekan organizasyonunun ve değiştirilmiş durumlarının yansıdığı yaşam biçimlerinin, bu yöntem ile haritalanması incelenmiştir.

Yapılan analiz çalışmalarının ardından toplanan veriler SPSS istatistik programı ile karşılaştırılabilir sayısal değerlere dönüştürülmüştür. Bu nicel veriler ile araştırma tezinde elde edilen veriler karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

4.4. Çalışma Alanındaki Konutların Mekan Dizimi ile İncelenmesi

Mardin'de toplam 14 mahalle bulunmaktadır. Bunlardan Şar Mahallesi, anayol tarafından bölündüğü için, kayıtlarda olmasa da, halk arasında Alt Şar ve Üst Şar diye ayrılmaktadır. Bu ayrım araştırma tezinde de kullanılmış ve Üst Şar Mahallesi'ndeki konutlar inceleme dahiline alınmamıştır. Latifiye ve Necmettin Mahalleleri ise Şar Mahallesi'ne komşu olan diğer iki mahalledir.

Mardin'de toplam konut sayısına ulaşamamaktadır. Bunun sebebi, konutların girift biçimde konumlanmasının yanı sıra, çok sayıda konutun zamanla bölünme ve birleştirilme eylemlerine maruz kalmasıdır. Bunun yanı sıra, boyutça ve yerleşim alanı olarak diğerlerine kıyasla büyük olan bir konutun içerisinde çok sayıda aile bir arada yaşayabilirken, zaman zaman bu ilişki akrabalık, zaman zaman ise komşuluktur. Şu durumda, yaklaşık hesaplama olarak elde edilen verilere göre; Üst Şar Mahallesi'nde 202; Alt Şar Mahallesi'nde 114; Latifiye Mahallesi'nde 75 ve Necmettin Mahallesi'nde 77 konut bulunmaktadır. Bu tahmini ve takribi rakamların kesinliği yoktur. Buna ek olarak elde edilen belediye verilerine binaen, bu üç mahallede toplam tescilli yapı sayısı 58'dir.

Tescilli tüm binaların güncel planları temin edilmiş, gezilerek krokileri çıkartılmış ve Füsun Alioğlu'nun 1989 yılında hazırlamış olduğu tezindeki (Alioğlu, 1989) konut planları ile mekan dizimi yöntemiyle bir karşılaştırmaya gidilmiştir. Araştırma alanında toplam yaklaşık 266 konutun içinde bulunduğu Alt Şar, Latifiye ve

Necmettin Mahalleri'nde toplam 32 tescilli konutun 1989 yılına ait rölöveleri bulunmaktadır. Bu tescilli yapıların 1989 yılında alınmış rölövelerine ulaşılp, değişime uğradığından kıyaslaması yapılan tescilli konut sayısı ise 12'dir.

Çizelge 4.1 : Mardin Kentinde 3 Mahalledeki Konut Sayıları

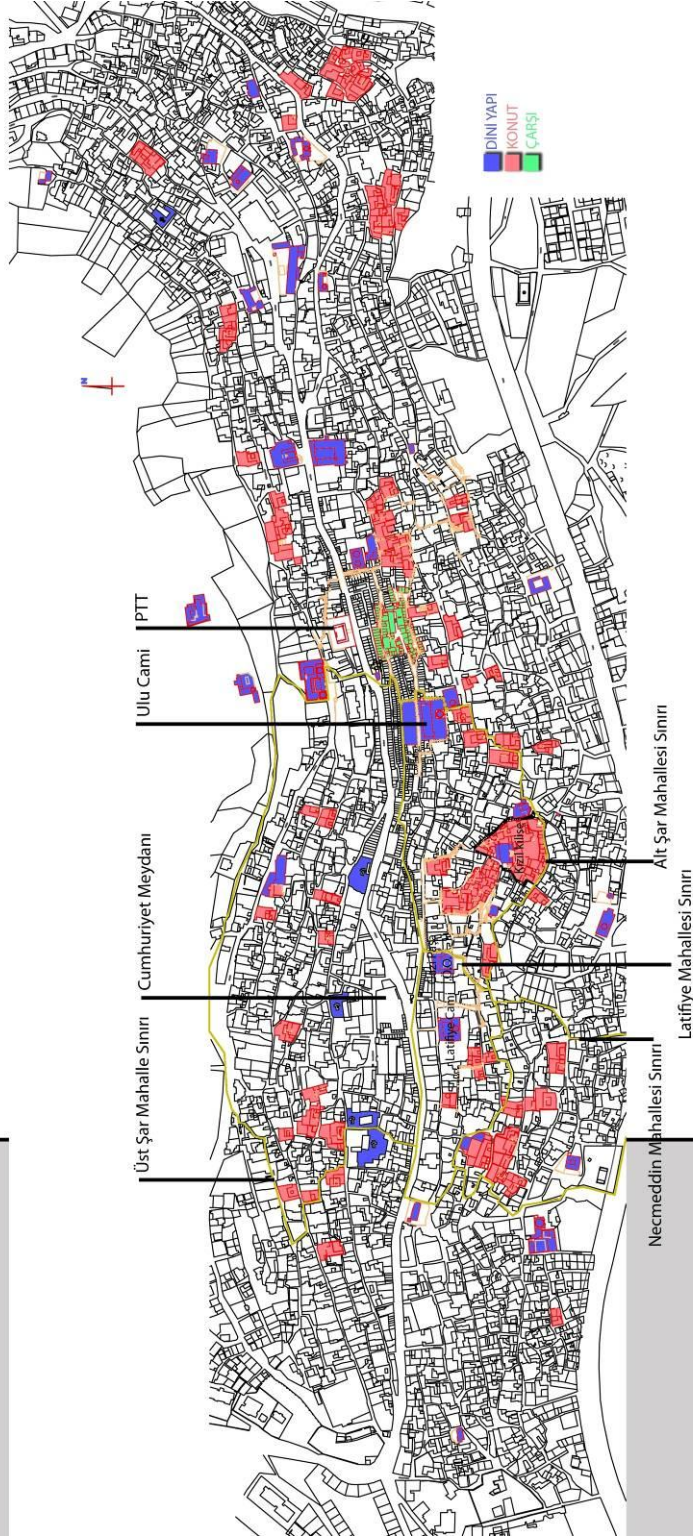
3 mahallede toplam konut sayısı	266
3 mahallede toplam tescilli konut sayısı	58
3 mahallede değişime uğramış tescilli konut sayısı	12

Şekil 4.1 : Rölövesi Alınan Konutlar (Alioğlu, 1989)

MARDIN GELENEKSEL MIMARI

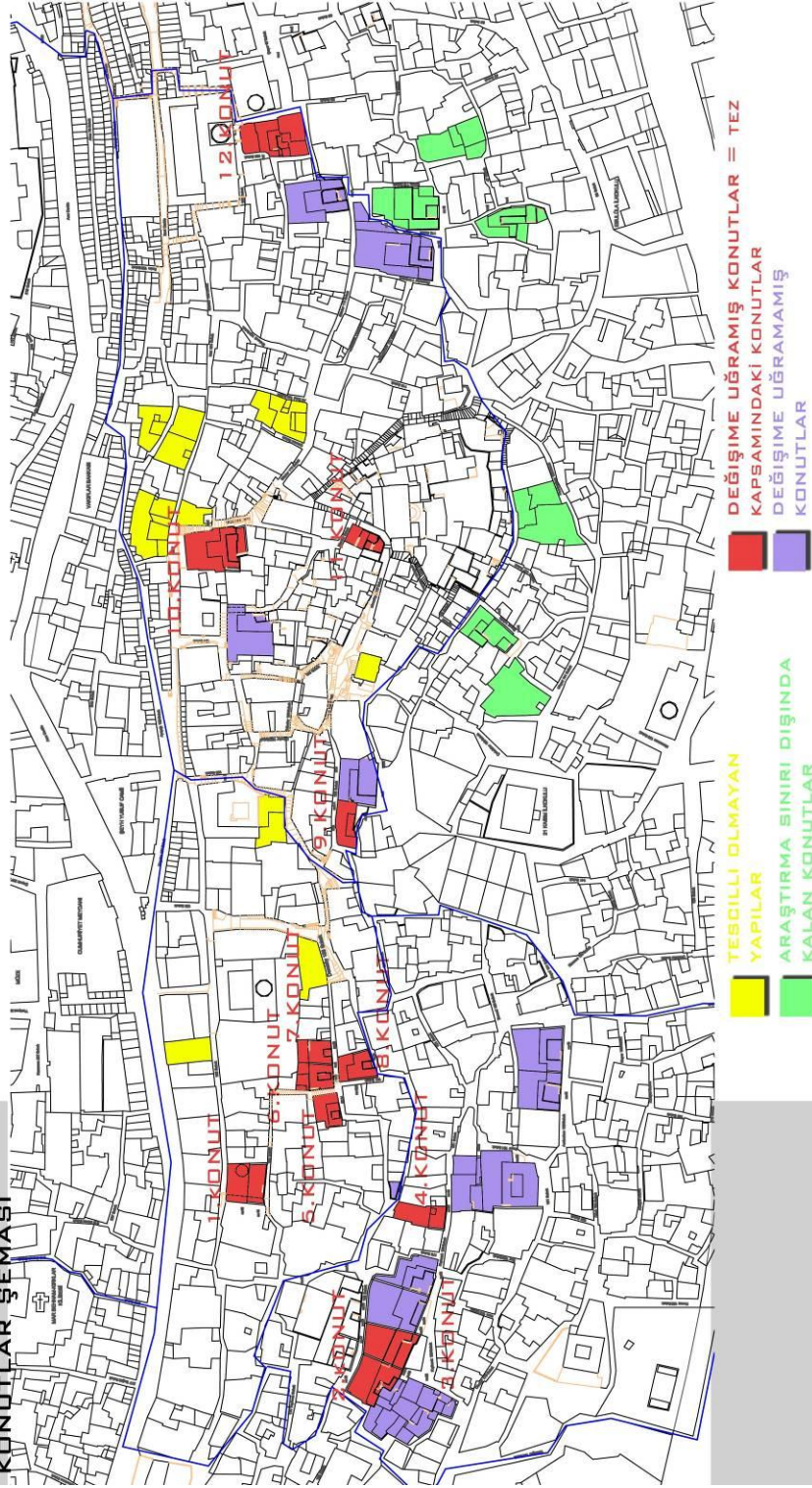
MARDIN TESCİLLİ YAPILAR ŞEMASI

Şekil 4.2 : Mardin Tescilli Yapılar Şeması

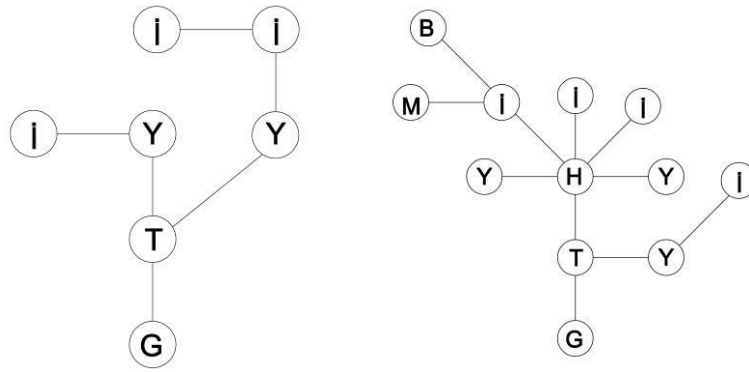
MARDIN GELENEKSEL MIMARI

ALT ŞAR, LATİFİTE VE
NECMETTİN
MAHALLERİNDE
ARAŞTIRILAN TESCİLLİ
KONUTLAR ŞEMASI

Şekil 4.3 : Araştırma Kapsamındaki Konutların Şeması

1989 yılında alınmış olan rölövesine göre, konutun birinci ve ikinci katı tek bir aileye/akrabalık ilişkisi olan ailelere hizmet vermekteydi. Bu sebeptendir ki, birinci katında mutfak ve tuvalet birimlerine rastlanmamaktadır. Konut, boyut olarak tek bir aileye büyük gelmeye ve ekonomik olarak bakımı zorlaşmaya başlayınca, iki kat arası bağlantı kopartılmıştır. Birinci katta, önceden kiler olarak gözlemlenen birimin ortasına, duvarlarla müdahale edilerek, mutfak ve tuvalet birimleri çıkartılmıştır. Orijinal hali ters T plan şemasına uygun olan yaşama biriminin her kolu için duvarla müdahale gerçekleştirilmiş ve yaşama birimleri ayrılmıştır. Bu da, bu katta yaşayan aile bireylerinin çocuk odası, ebeveyn odası gibi bölümlenmelere ihtiyaç duyduğunun göstergesidir.

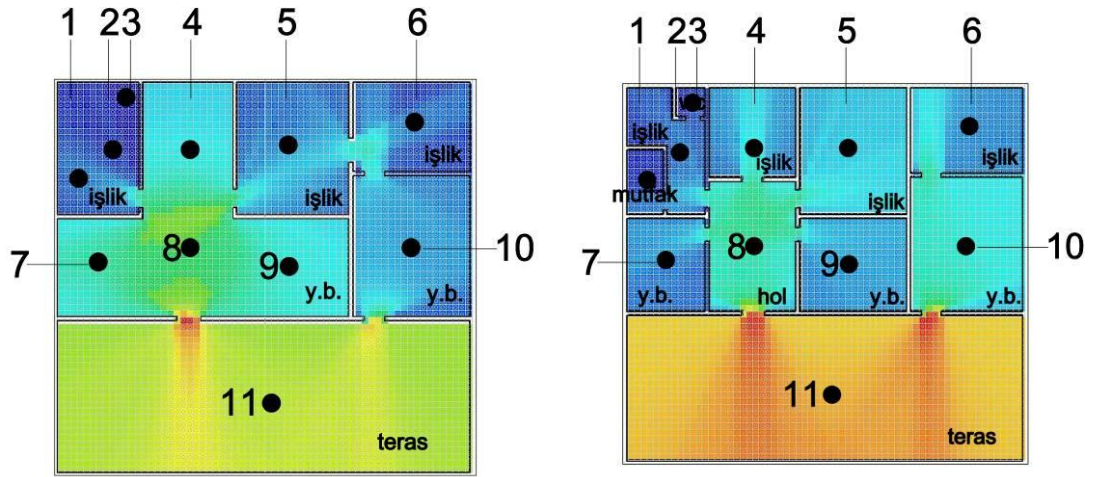

Şekil 4.5 : 1. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

Çizelge 4.2 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

1. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	737	444	2.026	2.572	1.682	780

Konutta yapılan bölümlenme ve birim kapatma eylemlerinin sonucu, konutun ortalama bağlantısallık, derinlik ve bütünsellik değerleri değişmiştir. Syntax2d programından çıkartılan değer tabloların ışığında, konutun bağlantısallık değerinin, süreçle ve etkilerle, 737’den 444’e gerilediği görülmektedir. Bu verilerle ters orantılı değişmesi beklenen derinlik değerinin, konutta, 2.026’dan 2.572’ye artışı da gözlemlenmiştir.

Şekil 4.6 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları

Bu renk haritalaması, Syntax2d programına, konutun eski ve yeni planları girilerek elde edilmiştir. Mavi renk ve tonları, derinleşen ve ulaşımı ve kullanımı zor mekanları, kırmızı ve tonları ise, ulaşımı ve kullanımı kolay mekanları temsil etmektedir. Bu renk skalasıyla çalışan plan analizlerinin değişimi resimlerde görüldüğü gibidir.

Çizelge 4.3 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması

1. Konut	1988	2013
1	işlik	mutfak
2	işlik	işlik
3	işlik	wc
4	yaşama birimi	işlik
5	işlik	işlik
6	işlik	işlik
7	yaşama birimi	yaşama birimi
8	yaşama birimi	hol
9	yaşama birimi	yaşama birimi
10	yaşama birimi	yaşama birimi
11	teraz	teraz

Çizelge 4.4 : Konuttaki Mekanların Bağlıntısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

1. KONUT	Bağlıntısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	432	63	2.271	3.538	763	55
2	301	218	2.308	2.582	482	282
3	259	111	2.690	2.926	375	126
4	808	484	1.895	2.126	2.009	920
5	549	401	1.990	2.414	1.042	544
6	483	264	2.014	3.363	931	241
7	1032	235	1.732	2.662	2.421	289
8	1269	685	1.719	2.009	3.034	1.406
9	823	324	1.927	2.591	1.895	401
10	574	555	2.069	2.293	1.159	866
11	1587	1553	1.667	1.788	4.397	3.446

Güncel gözlemlerin ulaştırdığı verilerin ışığında, konutun üzerindeki değişimlerin en büyük etkisinin, tüm mekanların derinliklerinin artışı olduğu söylenebilmektedir. 1 ile numaralandırılmış ışık mekanının, 1989 yılındaki bağlantısallık verileri 432'yi gösterirken, mutfak olarak dönüştürülmesinin sonucunda bu sayı 63'e düşmüştür. Bu sayısal düşüş, konuttaki dönüştürülen mekanların, eşgörü alanının düştüğüne işaretidir.

Ters T plan şemasında olan yaşama biriminin her kolu ayrı bir odaya dönüştürme amacının sonucunda eklenen duvarlar, ortalama bütünleşme değeri 3.034 olan yaşama biriminin, her kolunun yaklaşık 300'e gerilediğini göstermektedir. Değerlerdeki bu değişimler, yaşama biriminin içerisinde bir noktada durulduğunda görülebilen çerçevenin daraldığını ve duvar ardında kalan mekanların arttığının ispatıdır.

Çizelge 4.5 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması

1. KONUT	Derinlik	
	1989	2013
11	1.667	1.788
8	1.719	2.009
7	1.732	2.662
4	1.895	2.126
9	1.927	2.591
5	1.990	2.414
6	2.014	3.363
10	2.069	2.293
1	2.271	3.538
2	2.308	2.582
3	2.690	2.926

Mekanların derinliklerine göre bir sıralama yapıldığında, 1989 yılında 1 numaralı konutun en derin mekanının, 3 numaralı ışık olduğunu görmekteyiz. 2013 yılında en derin mekan, mutfak olarak yeni işlev verilmiş olan 1 numaralı bölümdür. En sığ mekanın, sayısal değeri değişse de, her iki yılda da teras olduğunu görmekteyiz. Bu durumun sebebinin, terasla ilişkide olan bir eyvanın bulunmaması ve terasa bir mekan eklenmiş ya da çıkartılmış olmaması olarak düşünülmektedir.

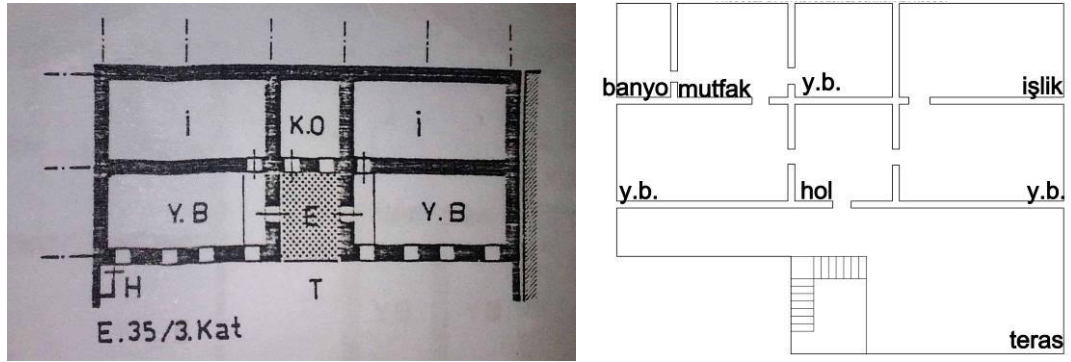
Sonuç; terasla veya eyvanla bir bağıntısı olmadan, yalnızca konutun içerisindeki mekanları bölümleyerek, kendilerine farklı amaçlara hizmet eden birimler yaratma çabası, konutun ortalama bütünleşme değerinin 1.682'den 780'e kadar gerilemesine sebep olmuştur. Yalnızca konutun dışarıyla olan ilişkisinin aksine, konutun mekan organizasyonundaki değişimlerin, konut üzerindeki etkisi bu konutta gözlemlenmiştir.

Çizelge 4.6 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

1.Konut	Bütünleşme		Bağılantısallık	
	1989	2013	1989	2013
2013'te işlev				
1-mutfak	763	55	432	63
7-yaşama birimi	2.421	289	1032	235
9- yaşama birimi	1.895	401	823	324
10- yaşama birimi	1.159	866	574	555
11-teraz	4.397	3.446	1587	1553

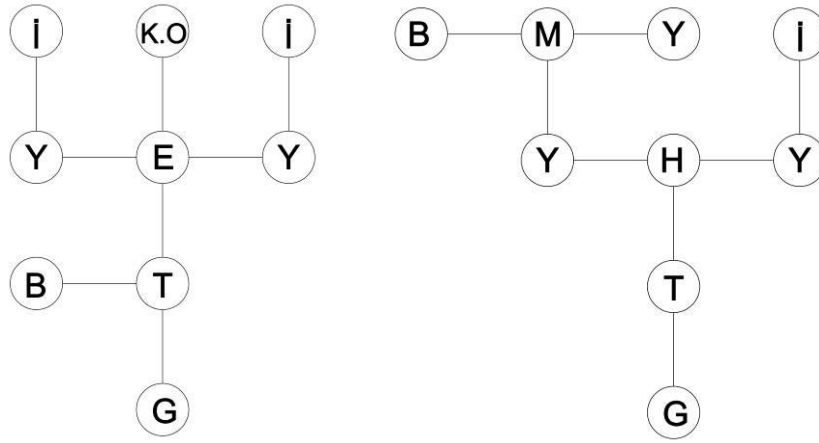
4.4.1.2. Konut 2

Halk arasında Ahmet Solur Evi olarak geçen 2 numaralı konut, akrabalık bağları olan iki farklı aileye sahiplik yapmaktadır. Konut gözlem ve sözlü veri yöntemi ile değerlendirmeye alınmıştır.

Şekil 4.7 : 2 Numaralı Konutun Rölövesi (Alioğlu, 1989) ve Güncel Planı

Topografyaya oturumundan üç katlı oluşuna elverişli konumda olan bu konutun giriş kapısı en alt kottandır. Ara katta bir yaşama birimini bulmaktadır. Ele alınan üçüncü kattaki değişimi olacaktır. Çünkü yapılan gözlemler sonucunda, giriş kotundaki birimlerin halihazırda inşa müdahaleleri ile değişime alındığı görülmüştür. Ara katta yer alan ve merdivenlerin sahanlığından girişi sağlanan yaşama birimi, kottaki tek mekandır. 3. katta ise, 1989 yılına göre iki yaşama birimi, bir kahve ocağı ve iki de yaşama birimlerinin desteği olarak işlik bulunmaktaydı. Yapılan eklemeler ve değişimler sonucu, eyvanın kapatılıp hol olarak işlevlendirildiği, önceden girişini terastan bulan tuvalet biriminin konutun içine alındığı ve bununla birlikte içe kapalı modern bir konut anlayışı güdüldüğü gözlemlenmiştir.

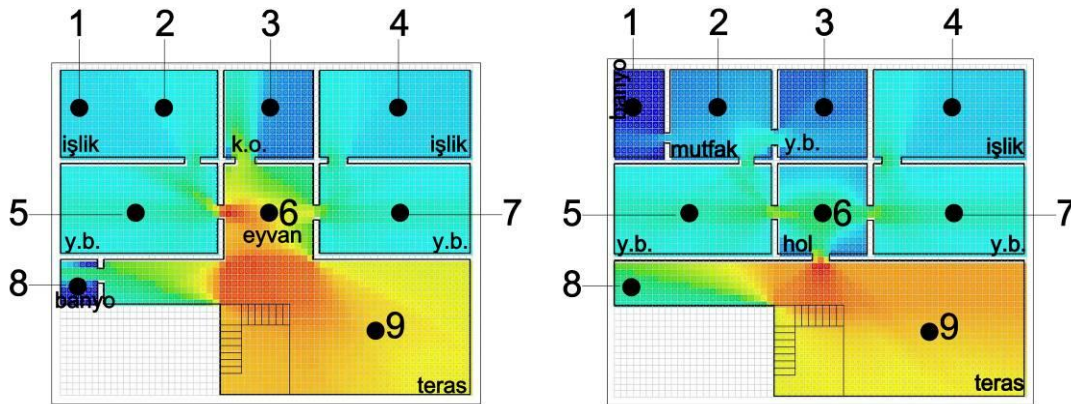

Şekil 4.8 : 2. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

Çizelge 4.7 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

2. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	511	461	2.346	2.659	702	472

Konutun yapılan müdahaleler öncesi ve sonrasında bağlantısallık, derinlik ve bütünleşme değerlerinin konut genelinde ortalamaları alınmıştır (Çizelge 4.7). Bu değerlere göre, 1989 yılının bağlantısallık değeri 511 iken, 2013 yılında, değişimin sonucunda bu değer 461 olmuştur. Bağlantısallık değerindeki düşüş, konutun eşgörüş değerinin düştüğünün göstergesidir. Bu da, konuttaki ana düğüm noktası olan en sıg birimi ile konuttaki diğer mekanların ilişkisiyle ölçülebilmektedir. Konutun değer ortalamasında derinlik verilerinin 2.346’dan 2.659’a olan değişimi ise, 1989 yılına nazaran güncel halinin %13.15 daha az ulaşılabilir ve kullanım sıklığının az olduğu mekanların ortaya çıkışını ifade etmektedir.

Şekil 4.9 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları

Çizelge 4.8 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması

2. Konut	1989	2013
1	işlik	banyo
2	işlik	mutfak
3	kahve ocağı	yaşama birimi
4	işlik	işlik
5	yaşama birimi	yaşama birimi
6	eyvan	hol
7	yaşama birimi	yaşama birimi
8	banyo	teras
9	teras	teras

Çizelge 4.9 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

2. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	349	120	2.817	4.032	310	63
2	407	311	2.386	2.426	385	257
3	226	231	2.358	3.171	260	167
4	340	340	2.824	3.372	286	229
5	486	502	2.026	2.129	649	575
6	1133	618	1.758	2.006	1.869	746
7	476	480	2.031	2.160	634	543
8	57	565	3.124	2.582	54	580
9	1132	990	1.792	2.050	1.869	1.085

Üçüncü kat birimleri hem işlevsel hem fiziksel değişime uğramıştır. 1989 yılında işlik olarak kullanılan 1 ve 2 numaralı mekanlar, 2013 yılında banyo ve mutfak diye işlev değişikliğine uğratılmış ve iki fonksiyon arasına duvar örülmüştür. Bu da 1 numaralı mekanın bağlantısallık değerinin 349’dan 120’ye düşmesine neden olmuştur. Derinlik değeri de 2.817’den 4.032’ye artışından banyo mekanının, konut genelinde en derin mekan halini aldığı görülmektedir. Bu konutta da diğer konutlarda gözlemlenen kahve ocağının işlev değişikliği gerçekleştirilmiş ve bu birim, yaşama alanına dönüştürülmüş, geçiş kapısının yeri değiştirilmiş, bu da mekanın konut düğüm noktasından haylice uzak erişime sahip olmasına neden olmuştur. 3 numaralı bu birimin derinlik değeri 2.358’den 3.171’e yükselmesiyle sonuçlanmıştır.

Eyvan bölümünün kapatılarak, modern konutta hol kavramının uygulanmaya çalışıldığı 6 numaralı mekanın bağlantısallık değeri 1989 yılında 1133 iken, güncel kullanımda 618’e gerilemiştir. Eski kullanımında 8 numaralı bölgede tuvalet birimi yer alırken, konutun içine alınmasıyla terasa etkisi yansımıştır.

Tüm bu müdahalelerin ardından terasın bütünleşme değeri 1.869.614 iken 1.085.594'e gerilemiştir. Bu duruma konut içerisinde yapılan değişikliklerin etkisi olduğu kadar, eyvanın kapatılmasının da etkisi büyüktür.

Çizelge 4.10 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması

2. KONUT	Derinlik	
	1988	2013
6	1.758	2.006
9	1.792	2.050
5	2.026	2.129
7	2.031	2.160
3	2.358	3.171
2	2.386	2.426
1	2.817	4.032
4	2.824	3.372
8	3.124	2.582

1989 yılının en derin mekanının 8 numarayla belirtilen terastaki tuvalet alanı olduğu gözlemlenmektedir. Değişimlerin etkisiyle mekan organizasyonu değişmiştir ve en derin mekan 2013 yılında çıkartılan verilere göre, 1 numaralı tuvalet mekanı olduğu gözlemlenmiştir. Şu halde, değişimin etkisi sonucunda da tuvalet birimi konutta en derin olması belki de tercih edilen bir mekan olmaktadır. Güncel halinden 25 yıl öncesinde en sığ ve kullanım oranı diğerlerine nazaran fazla olan mekan, eyvanla değerleri yakın olsa da, terastır. Geçen süreç ve uygulama değişiklikleri teras biriminin en sığ mekan oluşunu değiştirmemiştir.

Sonuç; eyvanın kapatılması ile terasa kapalı bir kutu halini alan ve işlevlerin tamamıyla modern konut işlevlendirmesine göre yapılan 35 numaralı konutta gözlemlenen, tüm bu bölme, kapatma ve geçiş değişiklikleri tüm konutun ortalama bütünleşik değerinin 702.444'ten 472.165'e gerilemesine mahal vermiştir. Bu durum da konutun eşgörü alanının zayıf mekanlardan oluşmaya başladığını göstermektedir.

Çizelge 4.11 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

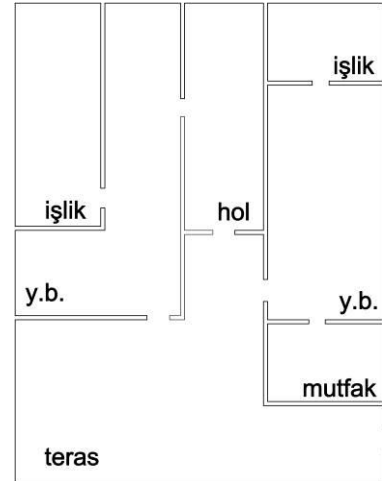
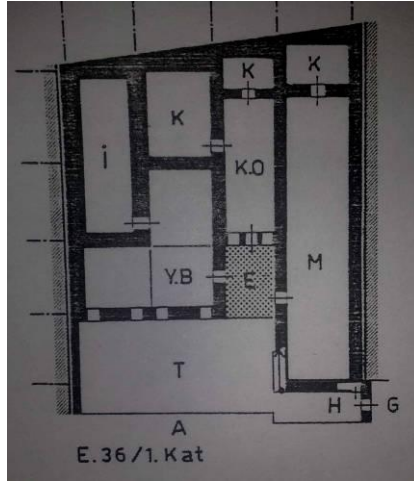
2.Konut	Bütünleşme		Bağılantısallık	
	1989	2013	1989	2013
2-mutfak	385	257	407	311
3- yaşama birimi	260	167	226	231
5- yaşama birimi	649	575	486	502
7- yaşama birimi	634	543	476	480
9-terras	1.869	1.085	1132	990

Şekil 4.10 : Terastan Hol ve Yaşama Birimine Bakış (Şimşek, 2012)

4.4.1.3. Konut 3

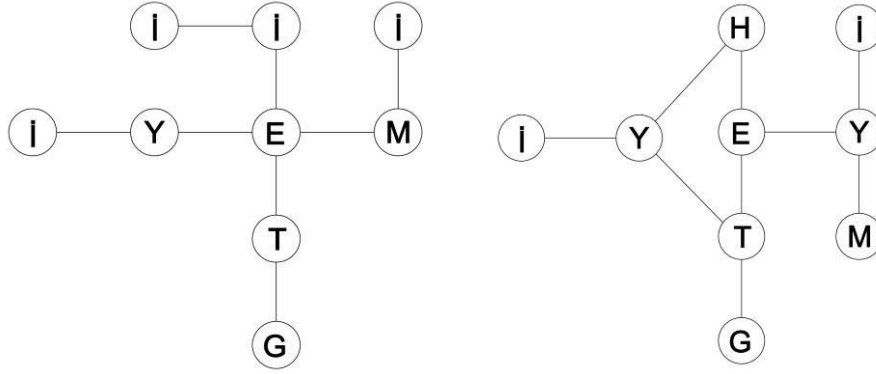
Araştırma dahiline alınmış bu konut, gözlem yöntemiyle incelenememiştir. Şahsi kullanımda olan konutun fotoğraflanmasına izin verilmemiştir. Elde edilen güncel planı ile eski ve yeni fonksiyon karşılaştırılması yapılmıştır.

Şekil 4.11 : 3 Numaralı Konutun Rölövesi (Alioğlu, 1989) ve Güncel Planı

Planlardan da anlaşılacağı üzere, ışık ve eyvan dışında her birim değiştirilmiştir. 1989 yılında alınan krokisine göre konutun 2 katlı olduğu anlaşılmaktadır. Birinci katta (Şekil 4.11) bulunan mutfakın boyutu, diğer hiçbir konutta rastlanılmayan ölçüdedir. Bunun sebebinin konutun bir üst katıyla beraber tek akraba kolonisine

sahiplik yaptığı, mutfakın da yalnızca alt katta bulunduğu sonucu çıkarılabilir. Gözlemlerden çıkarılan sonuç ile, şu anda hemen hemen yitirilmiş bir gelenek olan kahve ocağı ve yaşama birimi ilişkisi, 1989 yılında var olduğu gözlemlenmektedir. Güncel plandan anlaşıldığı üzere kiler bölümlerinin ikisinin duvarı yıkılarak ışıık alan birimlere katılmak suretiyle, kullanım alanları artırılmak hedeflenmiştir. Mutfak birimi, bir müdahale ile örülmüş duvar ile küçültülmüştür. Mutfak biriminin eski alanından geri kalan bölümü, ekstra bir yaşama birimi olarak değerlendirilmektedir.

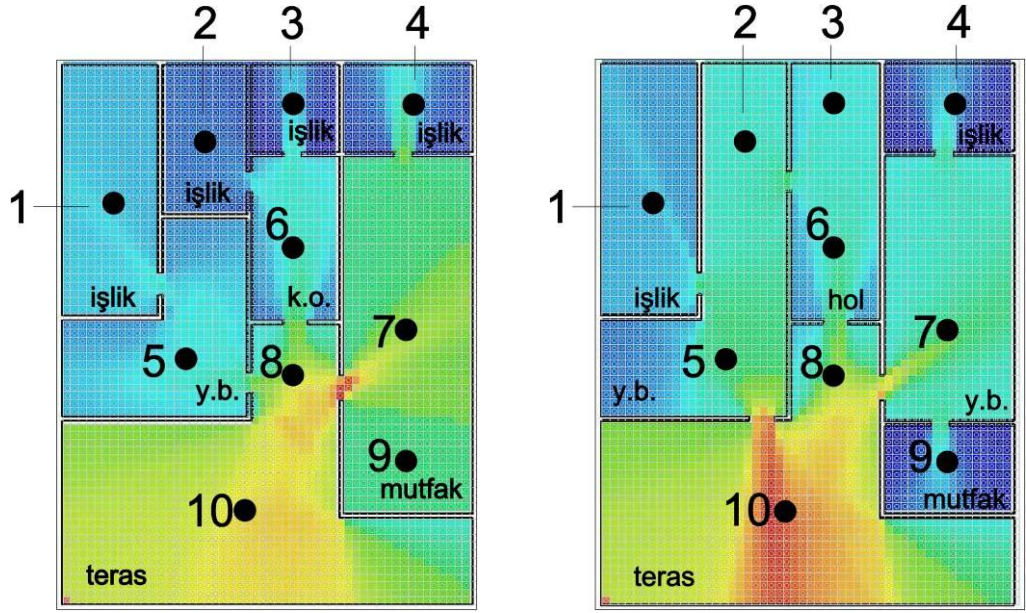

Şekil 4.12 : 3. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

Çizelge 4.13 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

3. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	707	768	2.152	2.010	1.215	1.442

Konutun yapılan müdahaleler öncesi ve sonrasında bağlantısallık, derinlik ve bütünleşme değerlerinin konut genelinde ortalamaları alınmıştır. (Çizelge 4.13) Bu değerlere göre, 1989 yılının bağlantısallık değeri 707 iken, 2013 yılında, değişimin sonucunda bu değer 768 olmuştur. Bu değer ile konutun mekanların eşgörüş alanların kesişim değeri anlaşılmaktadır. Mekanlar arası duvarlar yıkılıp birimler büyütüldüğü için bu değer değişim ile artmıştır. Derinlik değeri, ters orantılı olduğundan 2.152'den 2.010'a gerilemiştir. Bu da mekanların bütününde derinliğin azaldığı, mekanların sığlaştığı ve eşgörüş alan kesişiminin arttığının göstergesidir.

Şekil 4.13 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları

Çizelge 4.14 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması

Node	1989	2013
1	işlik	işlik
2	işlik	yaşama birimi
3	işlik	hol
4	işlik	işlik
5	yaşama birimi	yaşama birimi
6	kahve ocağı	hol
7	mutfak	yaşama birimi
8	eyvan	eyvan
9	mutfak	mutfak
10	teraz	teraz

Birimlere müdahale sonucunda, 2. ve 5., 3. ve 6., 7. ve 9. noktalar değişime uğramıştır. Üç farklı müdahale sonucunda, bu birimlerin bağlantısallık, derinlik ve bütünleşme değerlerinde kayda değer değişimler bulunmuştur.

1989 yılında işlik olarak kullanılan birim, 5 numaralı yaşama birimiyle birleştirilince, bağlantısallık değeri 230'dan 660'a yükselmiştir. Derinlik değeri aynı numara için 2.775'ten 2.019'a iniş gözlemlenirken, bütünleşme değeri 240'tan 1.247'e artış görülmüştür. Bu değerlerin arasında bütünleşme değeri, mekan etkileşiminde en çok değişen değer olmuştur. Buna karşılık, eklenildiği 5 numaralı mekanın bağlantısallık değerinin 555'ten 875'e yükselmesi, yaşama biriminin alanının büyütülmesine bağlanmıştır. Aynı şekilde, 5 numaralı noktanın bütünleşme

değerinin artışı beklenirken, durum 866'dan 1.645'e yükselmesi şeklinde sonuçlanmıştır.

Çizelge 4.15 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

3. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	409	447	2.678	2.048	438	602
2	230	660	2.775	2.019	240	1.247
3	444	608	2.076	1.959	780	1.143
4	655	503	2.362	2.437	989	746
5	555	875	2.000	1.897	866	1.645
6	629	720	2.012	1.990	1.207	1.433
7	880	738	1.953	1.891	1.521	1.333
8	1203	1125	1.738	1.796	2.346	2.383
9	800	476	2.134	2.462	1.330	676
10	1267	1533	1.794	1.596	2.436	3.211

Çizelge 4.16 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması

3. KONUT	Derinlik	
	1989	2013
8	1.738	1.796
10	1.794	1.596
7	1.953	1.891
5	2.000	1.897
6	2.012	1.990
3	2.076	1.959
9	2.134	2.462
4	2.362	2.437
1	2.678	2.048
2	2.775	2.019

Konut mekanlarının derinlik değerlerinin artış şemasından gözlemlendiğine göre, 36. konutta yer alan mekanlar arasında 1989 yılında en derini 2 numaralı işlevken, 2013 yılının planlarına göre, müdahale sonucu bölümlenen mutfaktır. Kullanım olarak en fazla olan ve bu durumdan en sığ olarak bulunan mekan ise, 1989 yılında eyvan iken, uygulamalar sonucu, teras olarak değişim göstermiştir.

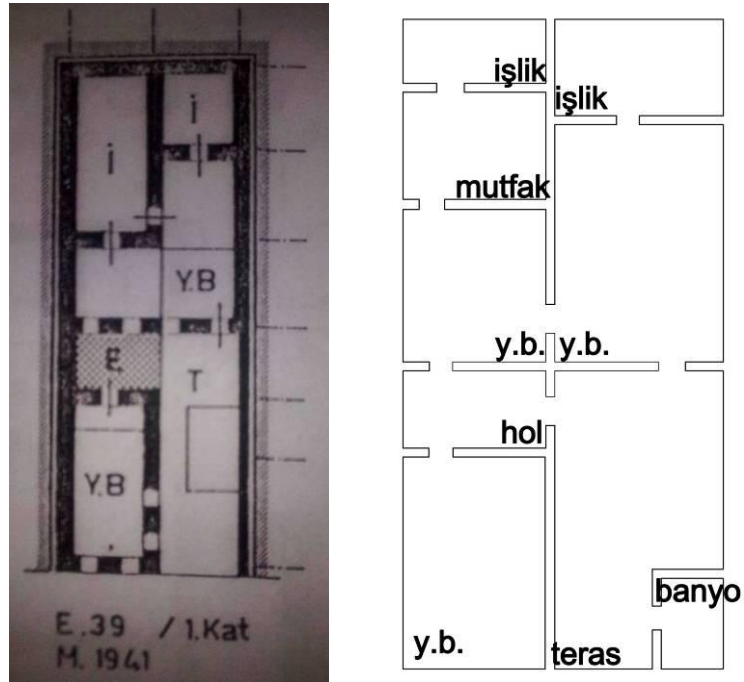
Sonuç; mekanların birleştirilmesi, konut içerisindeki mekan sayısının azalması ve en derin mekana ulaşmak için aşılın duvar sayısının da azalması ile konutun ortalama bütünleşme değerinin 1.215'ten 1.442'ye yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum da konutun mekanlarının da kendi içinde sığılaştığı ve eşgörüş alanının arttığı anlamını taşımaktadır.

Çizelge 4.17 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

3.Konut	Bütünleşme		Bağlantısallık	
	1989	2013	1989	2013
2- yaşama birimi	240	1.247	230	660
5- yaşama birimi	866	1.645	555	875
7- yaşama birimi	1.521	1.333	880	738
9-mutfak	1.330	676	800	476
10-teras	2.436	3.211	1267	1533

4.4.1.3. Konut 4

Tasarlandığı kat sayısı ile korunabilen konutlardan birisi de 4 numaralı konuttur. Giriş katı ve birinci kattan oluşan bu konutun girişi eyvandır. Ardından bir avluyu bulduğumuz ve merdivenle birinci kata çıktığımız plan şemasında, fiziksel ve işlevsel değişiklikler birinci katta yapılmıştır. Giriş katı, ev sahibi tarafından başkasına kiralanmıştır ve kiracı girişteki yaşama alanında, bazı birimleri kullanmamaktadır fakat birimlerde değişiklik yapmamıştır. Bu sebeple, bu konutun yalnızca birinci katı ele alınacaktır.

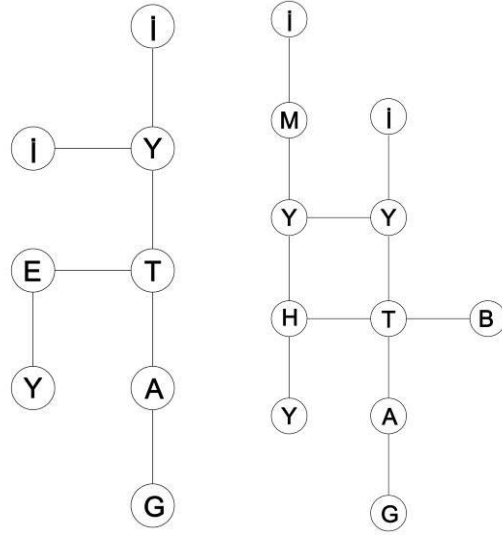
Şekil 4.14 : 4 Numaralı Konutun Rölövesi (Alioğlu, 1989) ve Güncel Planı

Bu konutta yapılan değişiklikler, Mardin kentinin konutlarındaki ihtiyaç dahilinde yapılan tüm değişikliklerin özeti gibidir. Tuvaleti yeniden istenilen yere konumlandırmak, eyvanı kapatıp hol olarak kullanmak, yaşama birimini bölümleyerek farklı birimler elde etmek ve fonksiyonu işlik olarak bir birimi, yeni duvarlar örerek mutfak olarak yeniden işlevlendirmek. Birinci katın iki yaşam birimi ve iki işliğı bulunurken, güncel kullanımda alt katındaki birimlerden bağımsız bir

konut elde etmek gayesi ile eyvan kapatılarak, yaşama biriminden eyvana geçiş açılmıştır. Birim sayısı artırılarak modern çağın getirisi olan, özel mekan isteği karşılanmıştır.

Şekil 4.18 : Geçiş Açılan ve Hole Dönüştürülen Eyvan Mekanı (Şimşek, 2013)

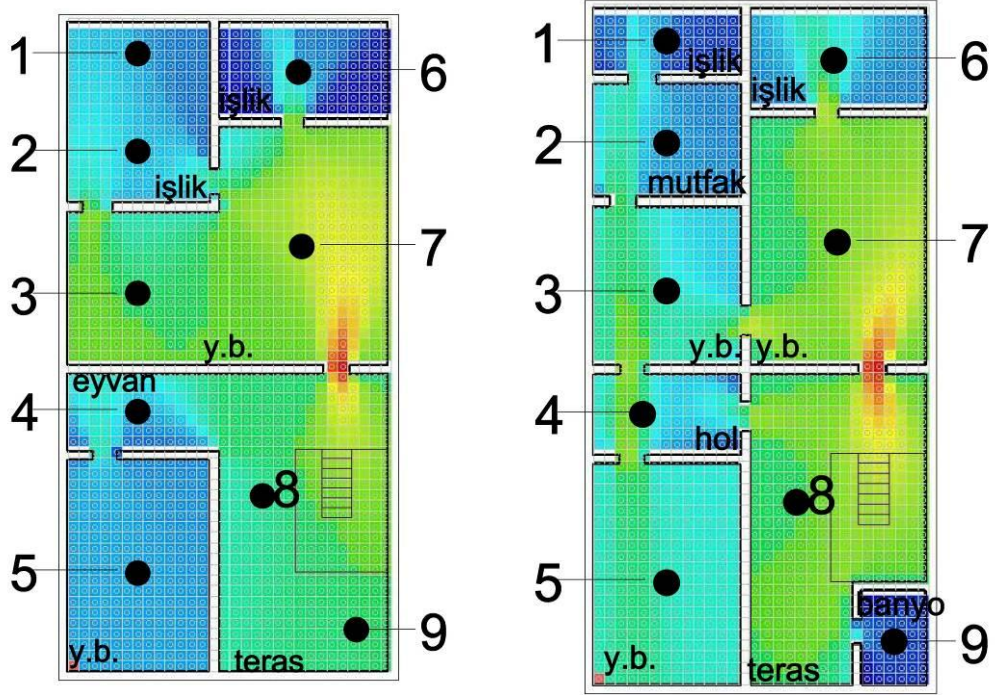
Şekil 4.15 : 4. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

Çizelge 4.19 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

4. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	425	286	2.093	2.317	394	215

4 numaralı konutun birinci katındaki müdahaleler sonucu değişen bağlantısallık, derinlik ve bütünleşme değerlerinin 1989 ve 2013 yıllarının konut ortalaması alınmıştır. Sayısal değerlerin ışığında, değiştirilen konutun derinliğinin artmış olduğunu ispatlanmaktadır. Eski planın bağlantısallık değeri 425 iken, müdahalelerin

ardından bu değer 286'ya gerilemiştir. Bu gerileme, mekanların birbiriyle ve ana düğüm noktasıyla olan ilişkinin azaldığının göstergesidir. Konutun derinlik ortalaması ise 2.093'ten 2.317'e artarak bu durumu doğrulamaktadır.

Şekil 4.16 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları

Çizelge 4.20 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması

4. Konut	1989	2013
1	işlik	işlik
2	işlik	mutfak
3	yaşama birimi	yaşama birimi
4	eyvan	hol
5	yaşama birimi	yaşama birimi
6	işlik	işlik
7	yaşama birimi	yaşama birimi
8	teras	teras
9	teras	banyo

2 ile numaralandırılmış birim, ışık iken, bölümlenerek mutfak işlevi yüklenmiştir. 3 ve 7 numaralı mekanlar, eski haliyle tek bir yaşama birimi iken, bir geçiş ile kapatılmış iki mekan halini almıştır. Eyvan, iki yaşama birimi arasında geçişleri sağlanarak hole dönüştürülmüş ve terasın köşe konumuna bir banyo eklenmiştir.

Çizelge 4.21 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

4. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	288	157	2.025	2.558	221	95
2	300	157	2.268	2.665	242	86
3	538	286	1.868	1.945	549	244
4	396	427	1.991	1.836	335	338
5	282	325	2.732	2.258	144	213
6	255	237	2.421	2.487	209	155
7	724	473	1.737	1.894	746	406
8	490	425	1.950	2.175	516	350
9	556	94	1.847	3.032	587	51

Çağdaş malzemeler ve gereksinimler doğrultusunda yapılmış olan değişikliklerden, bağlantısallık olarak en çok etkilenmiş mekan, 9 numaralı alandır. Eski halinde terasın manzara yönünde bir bölümü olan alan, kapatılarak banyo birimi ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır (Çizelge 4.21). Bu durum, 1.847 olan derinlik değerinin, 3.032 olarak artmasına sebebiyet vermiştir. Benzer bir durum 1 numaralı işlik alanının bir bölümünün mutfak olarak ayrılmasından kaynaklı, 221 olan bütünleşme değerinin 95'e inmesi ile sonuçlanmıştır.

1989 yılında eyvan olarak terasla direk bağlantı sağlayan ve eşgörüş alanında yer alan bölge, 2013 yılında kapatılmasına rağmen, bir yanında aslında var olmayan bir kapı ile yaşama birimi ile bütünleştirilmesi sonucu, derinlik değeri 1.991'den 1.836'ya düşmüştür.

Şekil 4.17 : Terasa Eklenen Banyo Birimi (Saldıran Arşivi, 2013)

Çizelge 4.22 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması

4. KONUT	Derinlik	
	1989	2013
7	1.737	1.894
9	1.847	3.032
3	1.868	1.945
8	1.950	2.175
4	1.991	1.836
1	2.025	2.558
2	2.268	2.665
6	2.421	2.487
5	2.732	2.258

Derinlik sıralaması yapıldığında, 1989 yılının en derin mekanının 5 numaralı yaşama birimi olduğu gözlemlenmektedir. Değişimin ardından, bu yaşama biri eyvanın hol ve geçişiyle konuta katılmış ve en derin mekan, 1 numaralı ışık olmuştur. Kullanımı en fazla ve ulaşımı en kolay olan mekan ise, 1989 yılında 7 numaralı yaşama birimi alanı iken, 2013 yılında konutun içerisine katılarak geçişe açılan 4 numaralı hol en sığ mekan halini almıştır.

Sonuç; bir yandan içeriye kapatmanın bir yandan da bütün birimleri ihtiyaç dahilinde revize etmenin peşinde olunulduğu bu konuttaki değerler, açılan geçişler, örülen duvarlar ve eklenen birimler sonucunda oldukça farklılaşmıştır. Konutun ortalama bütünleşme değeri 394'ten 215'e gerilediği veriler arasındadır. Bu bütünleşme değerindeki düşüş, mekanların eşgörüş alanında düşüşe işaretir.

Şekil 4.18 : Birinci Kattan Giriş Bakış (Saldıran Arşivi, 2013)

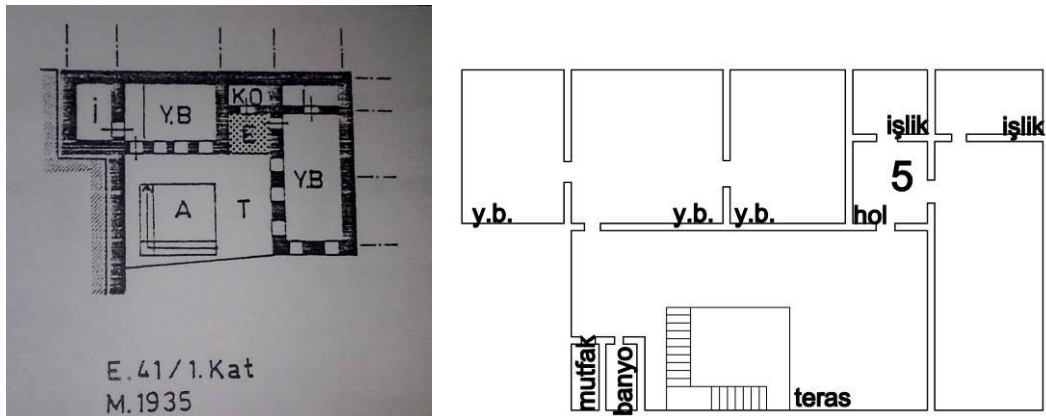
Şekil 4.19 : Kapatılmış Eyvanın Terastan Görünümü (Şimşek, 2013)

Çizelge 4.23 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

4.Konut	Bütünleşme		Bağlantısallık	
	1989	2013	1989	2013
2-mutfak	242	86	300	157
3- yaşama birimi	549	244	538	286
5- yaşama birimi	144	213	282	325
7- yaşama birimi	746	406	724	473
8-terras	516	350	490	425

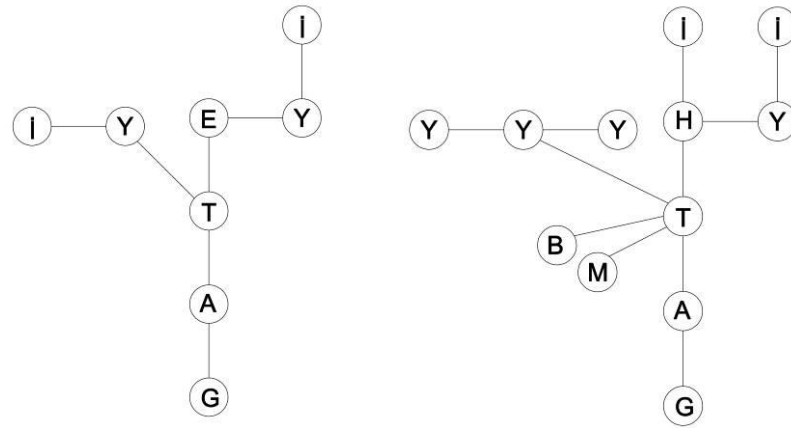
4.4.1.5. Konut 5

1989 ve 2013 yılları arasında, bu konutun birinci katına eklenen bir merdiven ile konutun damına çıkış verilmiştir. Damdan da sokağa bir kapı açılmış fakat ana giriş kapısı olarak hala giriş kattaki kullanılmaktadır.

Şekil 4.20 : 5 Numaralı Konutun Rölövesi (Alioğlu, 1989) ve Güncel Planı

Katları ayrılarak, kullanılmayan katın kiracıya verildiği örneklerden birisi olan bu konutun birinci katı kiracılara tahsis edilmiştir. Konuttaki kiracıların ihtiyacı ve isteği üzerine birinci katta değişiklikler yapılmıştır. Yapılan çağdaş malzeme ile yaklaşımlar, kullanım açısından, konutun eski halinden oldukça uzak haldedir. Değiştirilmeyen tek kısım, konutun doğu yönündeki yaşama birimi ve ona hizmet eden ışık birimidir. Bu kısım da konut kiracıları tarafından kapalı tutulmaktadır ve yaşamları batı tarafında sürmektedir. Konutun eyvanı, diğer konutlarda olduğu gibi hole çevrilmiş, batıdaki yaşama birimi ortadan duvarla ayrılmış ve ebeveyn odası işlevi verilmiş, en batıdaki ışık ise ışık almayan bir çocuk odası haline getirilmiştir. Eklenen merdivenin altı yarı işlevli mutfak olarak kullanılırken, konutun cephesiyle buluşan yüzeyinde yapay bir eyvan elde edilmiştir. Konutun güneyinde Mezopotamya ovasına bakan yüzeyine mutfak ve banyo işlevli birimler inşa edilmiştir.

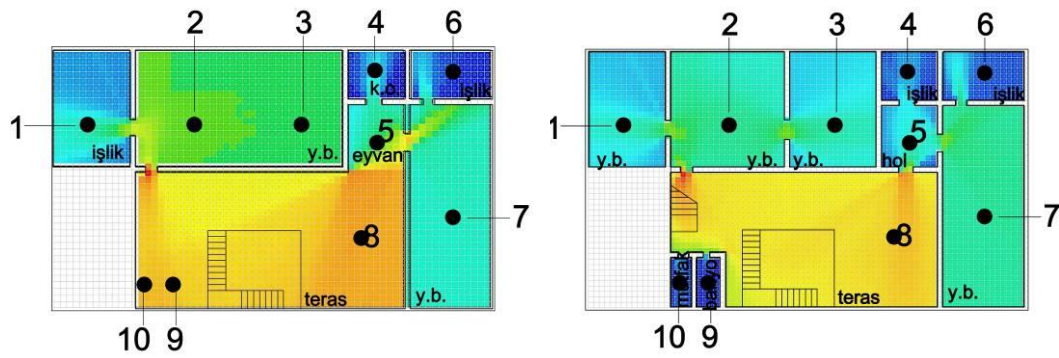

Şekil 4.21 : 5. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

Çizelge 4.24 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

5. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	855	449	2.161	2.577	1.485	544

Konutta yapılan bilinçli fiziksel değişikliklerin sonucu, konut iç mekanlarının bölünmesi, eyvanın kapatılıp konut içerisine alınıp işlevinin değiştirilmesi, konutun derinliğinin artmasına sebebiyet vermiştir ve değerlerinin 1989'dan bu yana, 2.161'den 2.577'e yükselmesi ile sonuçlanmıştır. Bağlantısallık değeri de buna bağlı olarak 855'ten 449'a düşüş göstermektedir.

Şekil 4.22 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları

1989 ve 2013 yılı planları analiz şemalarından da anlaşılacağı gibi, geçen sürenin yarattığı etki sonucu, eş düğüm noktası olan terasın kullanım sıklığı azalmış, konuttaki mekan organizasyonu, kullanım paydasını paylaşmaya başlamıştır.

Çizelge 4.25 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması

5. Konut	1989	2013
1	işlik	yaşama birimi
2	yaşama birimi	yaşama birimi
3	yaşama birimi	yaşama birimi
4	kahve ocağı	işlik
5	eyvan	hol
6	işlik	işlik
7	yaşama birimi	yaşama birimi
8	teras	teras
9	teras	banyo
10	teras	mutfak

Tasarlandığı zaman, iki yaşama birimi ve bu birimlere hizmet eden işliklerin bulunduğu konutun doğu tarafındaki yaşama birimine bir de kahve ocağı birimi hizmet etmekteydi. Araştırma dahilindeki tüm konutlarda gözlemlenen kahve ocağının işlev değişimine, bu konutta da tanık olunmaktadır. Diğer yaşama birimi ve hizmetlisi işliğin asıl kullanımda olduğu güncel halinde, çocuk ve ebeveyn odası, gündüz yaşam alanından ayrılmıştır durumdadır.

Şekil 4.23 : Solda 1 Numaralı, Sağda 3 Numaralı Mekan Güncel Hali (Şimşek, 2013)

Şekil 4.24 : Solda 2 Numaralı, Sağda 3 Numaralı Mekan Güncel Hali (Şimşek, 2013)

Şekil 4.25 : Eklenen Tuvalet ve Banyo Birimleri (Saldıran, 2012)

Çizelge 4.26 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

5. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	697	401	2.630	2.792	808	387
2	880	613	2.200	2.346	1.149	684
3	858	544	2.344	2.725	1.122	512
4	467	267	2.391	2.587	849	331
5	817	471	2.099	2.395	1.543	613
6	181	148	2.373	3.016	214	105
7	579	582	2.560	2.802	635	533
8	1384	1204	1.771	2.011	2.857	1.922
9	1342	105	1.622	2.552	2.831	133
10	1347	162	1.620	2.543	2.839	218

Konutta işlev değişikliğine uğrayan 1 numaralı, eski işlevi işlik, yeni işlevi çocuk için yaşama birimi olan mekanın konutla bütünleşme değeri 808'den 387'ye gerilemesinin etkisi, bu mekanın konut bütünüyle etkileşiminin azalması üzerine görülmektedir. Oran olarak en büyük artışlardan biri 5 numaralı mekanda tespit edilmiştir. Eyvan olarak tasarlanmış bu mekanın bütünleşme değerleri 1.543'ten 613'e düşüş göstermiştir (Çizelge 4.26). Terasla ilişkisi kesilmiş olan bu birim hole dönüştürülmüştür. Manzara yönüne eklenen tuvalet ve banyo birimleri, oturtuldukları teras zemininde, derinliği oldukça fazla olan iki mekan halini almıştır. Bu durum en çok bütünleşme değerlerine yansımıştır. 2.831 ve 2.839 olan iki noktanın 133 ve 218'e düşüş göstermesinin sebebi, hem ana düğüm noktası olan terasın konutla bulunduğu noktadan uzak oluşu, hem de örülen yeni duvarların eşgörüş alanını düşürmesidir.

Çizelge 4.27 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması

5. KONUT	Derinlik	
	1989	2013
1	2.630	2.792
2	2.200	2.346
3	2.344	2.725
4	2.391	2.587
5	2.099	2.395
6	2.373	3.016
7	2.560	2.802
8	1.771	2.011
9	1.622	2.552
10	1.620	2.543

Konutun bütün mekanlarında derinlik değerlerini sıraladığımızda, 1989 yılının en derin mekanı 1 numaralı işlik olduğu karşımıza çıkmaktadır. Fakat eklenen ve kapatılan mekanların etkisi ile, 2013 yılının en derin mekanı açık ara farkla 6 numaralı işlik mekanı olmuştur. 1989 yılında kullanımı en yoğun olan ve eşgörüş alanı en yüksek olan mekan 10 ile numaralandırılmış teras bölümü iken, üzerine kapalı bir mekan eklenmesinin etkisiyle düğüm noktası, 8 numaraya doğru kaymıştır ve güncel halinin en sığ mekanı olmuştur.

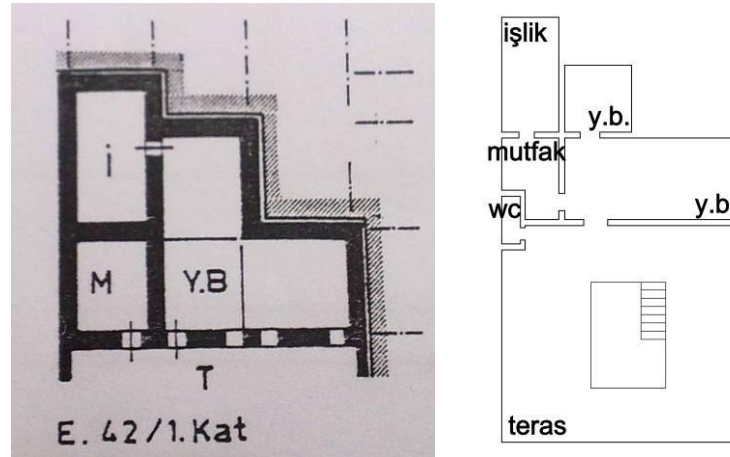
Sonuç; yalnızca konut içerisinde yapılan değişikliklerin yanı sıra, konutun dışında eklenen kapalı mekanların da konut genelinde ortalama bütünleşme değerine etkideği görülmektedir. Konut içerisinde ise, mekanların bölümlenmesi, duvarların artması demektir. Duvarların varlığı ise, bir mekandan diğer mekanların algılanmasını zayıflatır. Konutun ortalama bütünleşme değeri 1.485'ten 544'e düşüş sergilemiştir.

Çizelge 4.28 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

5.Konut	Bütünleşme		Bağlantısallık	
	1989	2013	1989	2013
1- yaşama birimi	808	387	697	401
2- yaşama birimi	1.149	684	880	613
3- yaşama birimi	1.122	512	858	544
7- yaşama birimi	635	533	579	582
8-terras	2.857	1.922	1384	1204
10-mutfak	2.839	218	1347	162

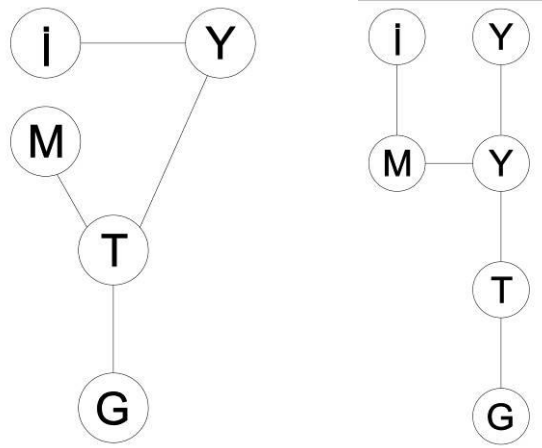
4.4.1.6. Konut 6

Şükran Yardımcı konutu olarak da bilinen 6 numaralı konut, 1989 rölövelerine göre 2 katlıdır. Üzerine yapılan betonarme 3. kat eklemesi, çıkartılan yönetmelik gereğince yıkılmaya hazırlanmaktadır. Giriş kotunu, zemin katında bulan konutta yaşam birinci kattadır. Konutun sahibi tek bir ailedir ve birinci katı kendi istek ve ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlemiştir.

Şekil 4.26 : 6 Numaralı Konutun Rölövesi (Alioğlu, 1989) ve Güncel Planı

L formundaki yaşama birimine tanık olduğumuz 1989 rölövesinde, bu yaşama birimine hizmet eden bir işliğin, bir de mutfakın varlığını görmekteyiz. (Şekil 4.26) Tuvalet biriminin, o yıllarda giriş katında yer almakta olduğu anlaşılmaktadır fakat güncel kullanımda giriş katındaki birimlerin tamamı atıl haldedir ve yaşam tek katta sürdürülmektedir. Bu sebepten ihtiyaç dahili birimler, bu kata eklenmiştir. Mutfakın bir bölümü ve sonradan eklenmiş olan merdivenin altında tuvalet birimi yaratılmıştır. İşliğin yaşama birimiyle direk ilişkisi kesilmiş ve L formunun olanağından faydalanarak, bir kolu bölünerek odaya dönüştürülmüştür. Bu işlem, hareketli bölücü bir elemanla yapılmış, istenildiğinde yaşama birimini eski haline dönüştürebilme isteği gözlemlenmiştir. Bu konutta da, diğer konutlarda gözlemlendiği gibi, mobilya düzeni televizyon ve klimayı merkez alarak gerçekleştirilmiştir.

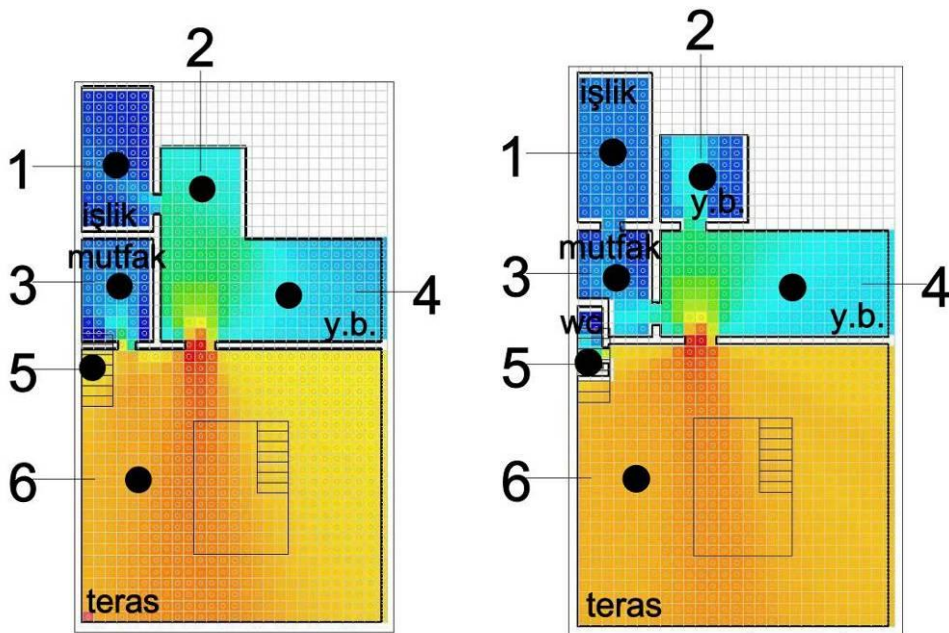

Şekil 4.27 : 6. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

Çizelge 4.29 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

6. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	357	201	1.752	1.973	441	189

Araştırma dahilindeki diğer konutlarda tespit edilen diğer müdahalelerin benzerlerini bu konutta da görmekteyiz. Birimleri bölmek, işlev değişikliği sonucu birimlerin geçişlerini değiştirmek ve yeni mekanlar eklemek sonucu, konutun genel ortalama derinlik değerleri artmaktadır. 42 numaralı konutun değerleri Çizelge 4.29’da görüldüğü gibidir.

Şekil 4.28 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları

Çizelge 4.30 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması

6. Konut	1989	2013
1	işlik	işlik
2	yaşama birimi	yaşama birimi
3	mutfak	mutfak
4	yaşama birimi	yaşama birimi
5	teras	wc
6	teras	teras

1 numaralı işlik mekanı, 1989 yılındaki haliyle, L formu yaşama birimine hizmet etmekteydi. Bu mekan üzerine yapılan değişiklik, mutfakla bağlantısının açılması, buna karşılık, bölünerek elde edilen küçük yaşama birimiyle geçişinin kapatılmasıdır. Kapatılan bu geçiş, hem servis mekanlarını bir araya toplama gayesinden, hem de yaşama biriminin kullanılabilir alanını genişletmek için yapılmıştır. Sonradan inşa edilen üçüncü kata ulaşımı sağlayan merdivenin altında bir tuvalet birimi yaratılmış ve bu birimin bağlantısı teraстан sağlanmıştır.

Çizelge 4.31 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

6. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	88	92	2.234	2.554	39	32
2	294	92	1.724	1.992	337	65
3	159	113	2.002	1.903	191	67
4	238	205	1.768	1.824	184	147
5	648	32	1.473	2.121	921	30
6	715	672	1.310	1.441	976	795

İnceleme dahiline alınan ve yaşamın sürdürüldüğü birinci katın tüm mekanlarının 1989 ve 2013 yıllarına ait bağlantısallık, derinlik ve bütünleşme değerleri Çizelge 4.31'teki gibidir. Elde edilen verilere göre, açık ara farkla en çok değişime uğramış nokta 5 ile numaralandırılmış olan noktadır. Terasın bir köşesi iken, merdiven altında bir tuvalet olarak değiştirilen mekanın bağlantısallık değerinin 648'den 32'ye düşmesinden, bu birimin ne konutla ne de ana düğüm noktası olan terasla etkileşim halinde olmadığı sonucu çıkarılmaktadır. Bir benzer sonuç, 2 ile temsil edilen noktadır. 1989 yılında yaşama biriminin bir kolu olan bu alan, bölücü eleman ile odaya dönüştürülmüş ve yaşama biriminden, istek halinde açılmak üzere kopartılmıştır. Bunun sonucu olarak birimin bütünleşme değerleri, 337'den 65'e değişim göstermiştir.

6 ile numaralandırılmış, eşgörüş alanı en yüksek olan teras mekanının yapılan değişiklikler sonucu bağlantısallık değerleri 1989’da 715 iken güncel halinde 672’ye gerileme kaydettirmiştir.

Çizelge 4.32 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması

6. KONUT	Derinlik	
	1989	2013
6	1.310	1.441
5	1.473	2.121
2	1.724	1.992
4	1.768	1.824
3	2.002	1.903
1	2.234	2.554

Konuttaki tüm mekanların derinlik değerleri sıralaması yapıldığında, elde edilen sonuca dayanarak, 1989’un en derin mekanının 1 numaralı işlik olduğu ve 2013 yılında ise değerinin 2.554’e çıkarak en derin mekan olma özelliğini koruduğu görülmektedir. En sık mekanın ise, iki yılda girilen verilere göre teras olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç; bu konut ile konut içerisinde bölümlenen birimler, değiştirilen geçişler ve fonksiyonu değiştirilen mekanların yanında, konutun ana düğüm noktasından kopuk bir noktaya konuşturılan yeni bir birimin etkisi gözlemlenmiştir. Yaşanılan bölümden ayrıştırılan bölgelerin değerlerinin oldukça değiştiği fakat konutun merkezinin kullanım şeması olarak aynı oranda değişmediği ortaya çıkmıştır. Birimlerin kendi içindeki değerler, değişim doğrultusunda etkilense de, konutun ortalama bütünleşme değeri 441’den 189’a düşerek, yaklaşık %42 oranında bir azalma kaydettirmiştir.

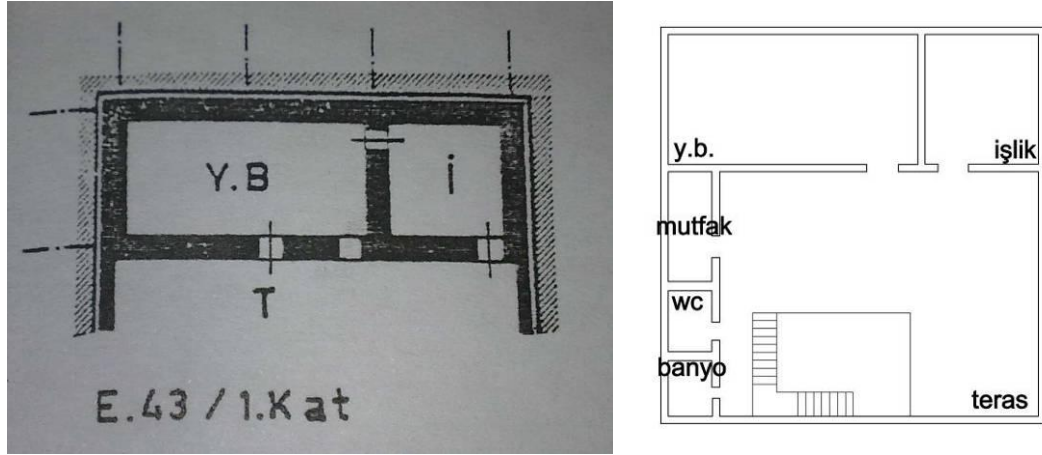
Çizelge 4.33 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

6.Konut	Bütünleşme		Bağlantısallık	
	1989	2013	1989	2013
2013’te işlev				
2- yaşama birimi	337	65	294	92
3-mutfak	191	67	159	113
4- yaşama birimi	184	147	238	205
6-terras	976	795	715	672

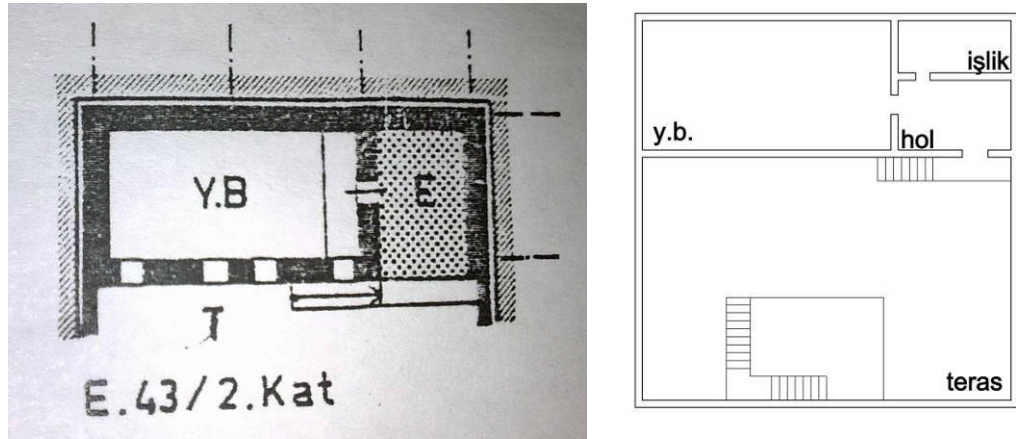
4.4.1.7. Konut 7

Oturum alanı olarak, diğer araştırılan konutlara nazaran, oldukça küçük bir alan sahip olan bu konutun 1989 yılı verilerine göre 2 katının rölövesine ulaşılmıştır. Yaşam her iki katta da devam etmektedir ve iki kat planı da aynı ölçüde değiştirildiğinden,

incelemeye iki plan da dahil edilmiştir. Konuta, en alt kottan giriş yapılmaktadır fakat o kotta yer alan üç birim de atıl haldedir.

Şekil 4.29 : 7 Numaralı Konutun 1. Kat Rölövesi (Alioğlu, 1989) ve Güncel Planı

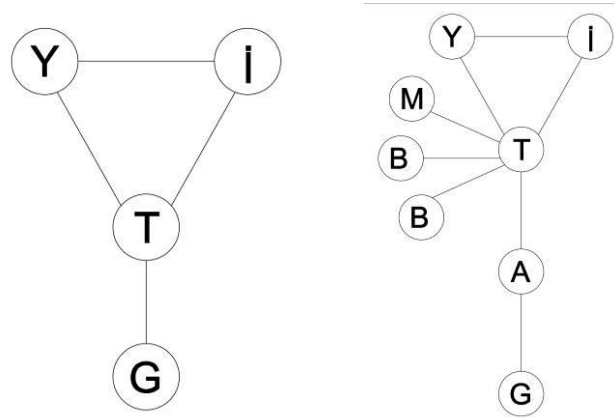

Şekil 4.30 : 7 Numaralı Konutun 2. Kat Rölövesi (Alioğlu, 1989) ve Güncel Planı

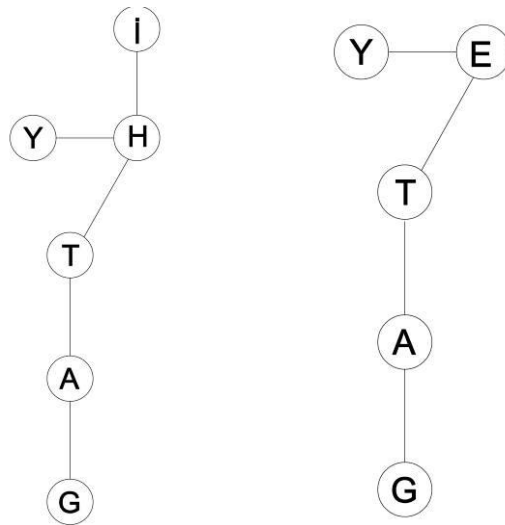
Yukarıda 1. ve 2. katın rölöveleri ve güncel hallerinin krokileri karşılaştırılmaktadır. 1989 yılında 1. katında tek bir yaşama birimi ve ona hizmet eden işliğı bulunurken, mevcut birimlerin yetersizliğinden, mutfak, tuvalet ve banyo birimlerinin eklenmesini gerekli görülmüştür. 2. katın eski halinde bir eyvanla terasa bağlanan yaşama biriminin işlevi yeni halinde değiştirilmemiştir fakat eyvan kapatılıp bölümlenmiştir.

Şekil 4.31 : 7. Konut 1. Katta Eklenen Mutfak, Tuvalet ve Banyo Birimleri
(Saldıran, 2012)

Şekil 4.32 : 7. Konut 1. Kat İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

Şekil 4.33 : 7. Konut 2. Kat İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

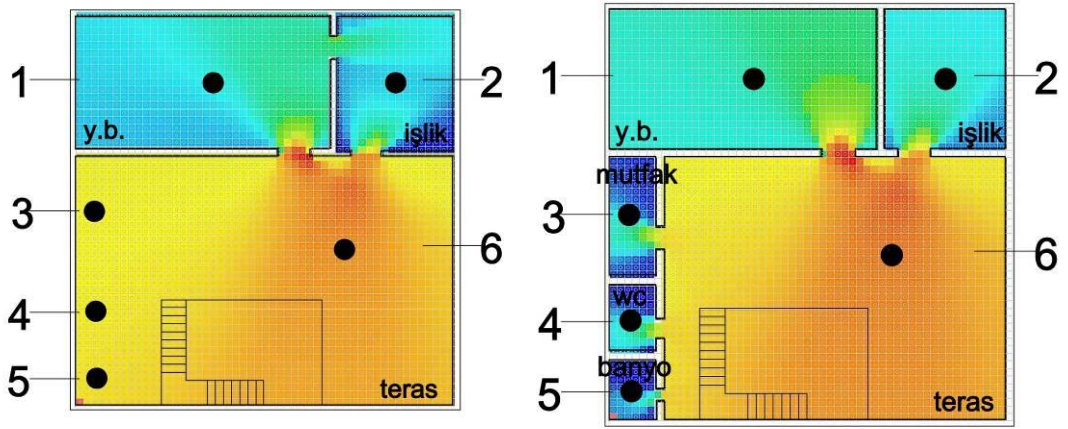
Çizelge 4.34 : Konut İçin 1. Kat Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

7. KONUT-1. Kat	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	1467	679	1.449	1.882	6.031	2.168

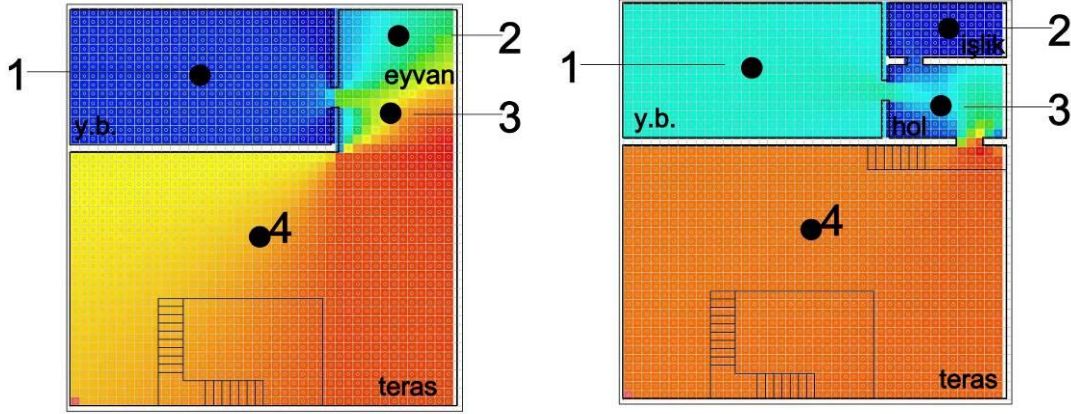
Çizelge 4.35 : Konut İçin 2. Kat Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

7. KONUT-2. Kat	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	944	516	1.504	1.999	7.793	2.295

7. konutun 1 ve 2. katlarının ortalama değerleri Çizelge 4.34 ve 35'deki gibidir. 2 katta da yapılan değişikliklerin sonuçları aynıdır. Bağlantısallık değeri düşmüş, bu durum da derinlik değerlerinin artmasına sebebiyet vermiştir. Sayısal değerleri orantısal olarak kıyaslarsak, 1. katta yapılan müdahalelerin, 2. kata nazaran daha büyük etkiler yaptığı söylenebilmektedir.

Şekil 4.34 : 1989 ve 2013 Yılı 1. Kat Planları Analiz Şemaları

Şekil 4.35 : 1989 ve 2013 Yılı 2. Kat Planları Analiz Şemaları

Çizelge 4.36 : Konut Üzerinde Alınan 1. Kat Noktalarının İşlev Şeması

7. Konut-1	1989	2013
1	yaşama birimi	yaşama birimi
2	işlik	işlik
3	terras	mutfak
4	terras	wc
5	terras	banyo
6	terras	terras

Çizelge 4.37 : Konut Üzerinde Alınan 2. Kat Noktalarının İşlev Şeması

7. Konut-2	1989	2013
1	yaşama birimi	yaşama birimi
2	eyvan	işlik
3	eyvan	hol
4	terras	terras

İki plan kotunda da, yaşama birimlerinin işlevleri değiştirilmemiş veya bölümlenmemiştir. Buna karşılık, konut, zemin kattaki birimler terk edilerek, gerekli birimleri yukarı kotlarda ek yaparak çözümlenmiştir.

Çizelge 4.38 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

7. KONUT-1	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	803	804	1.697	1.764	2.016	1.816
2	706	682	1.734	1.824	2.475	2.144
3	1734	226	1.355	2.150	7.724	636
4	1772	298	1.333	2.082	7.823	1.062
5	1788	132	1.327	2.160	7.860	393
6	1999	1936	1.247	1.311	8.285	6.957

Çizelge 4.39 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

7. KONUT-2	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	472	472	1.807	2.033	1.749	1.275
2	791	91	1.564	2.590	7.500	171
3	1280	326	1.295	1.818	10.803	1.137
4	1233	1178	1.349	1.554	11.118	6.597

Çıkarılan sonuçlara göre, bağlantısallık değeri birbiriyle kıyaslanınca da, en yüksek çıkan nokta, 1. kat terasıdır. Bu teras zemininin üzerine, batı yönünde eklenen mutfak, tuvalet ve banyo birimlerinin etkisi, 1.320 civarlarında olan bu üç noktanın derinlik değerlerinin 2.050 civarlarına yükselmesidir. 2. katın terası ve eyvanı ise, değerlerin verdiği sonuca dayanarak, en fazla etkilenen bölümler olmuştur ve bütünleşme değerleri sırasıyla 11.118'den 6.597'e ve 10.803'ten 1.137'e düşüş kaydettirmiştir. 1. katta eklenen, 2. katta da kapatılan birimlerin aynı düşey ize yaptığı etkiler incelenmiştir.

Çizelge 4.40 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması

7. KONUT-1	Derinlik	
	1989	2013
6	1.247	1.311
5	1.327	2.160
4	1.333	2.082
3	1.355	2.150
1	1.697	1.764
2	1.734	1.824

Çizelge 4.41 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması

7. KONUT-2	Derinlik	
	1989	2013
3	1.295	1.818
4	1.349	1.554
2	1.564	2.590
1	1.807	2.033

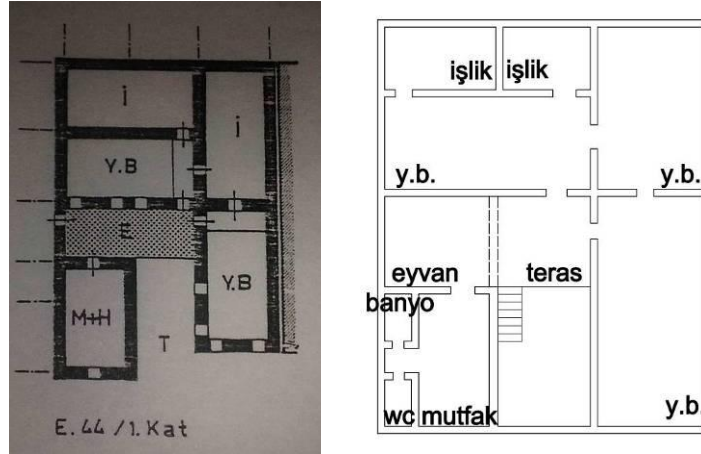
1. kat ve 2. kattaki mekanların 1989 yılında en çok kullanıma açık ve en sığ olan mekanı, 2. katta 3 ile numaralandırılmış teras bölümüdür. Aynı yıl en derin ve konut katlarında ulaşılması zor noktada olan birim ise, az farkla 1. kat eyvanı ve 2. kat işliğidir. Bu rakamsal değerler, müdahaleler sonucunda iki katta da en derin mekanın kapatılan ve bölümlenen eyvanın 2 numaralı işlik birimi olduğunu gösterir.

Sonuç; düşey izi eski planlarında aynı olan iki kat üzerindeki değişimler incelenmiştir. İki katta da yapılan müdahaleler farklıdır. 1. katta yarı açık bir mekanı kapatarak konuta dahil etme gayesi bulunurken, 2. katta, eski halinde var olmayan yeni birimlerin teras zeminine inşa edilmesi vardır. Derinlik değerlerinden anlaşıldığı üzere, teras gibi eşgörü alanı en yüksek olan bölge ile direk ilişkide olan bir birimin kapatılarak konutun içiyle bütünleşmesinin sağlanması, ana düğüm noktasından bağımsız yeni birim eklemenin etkisinden oransal olarak daha fazla etkiye sebep olmaktadır.

Çizelge 4.42 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

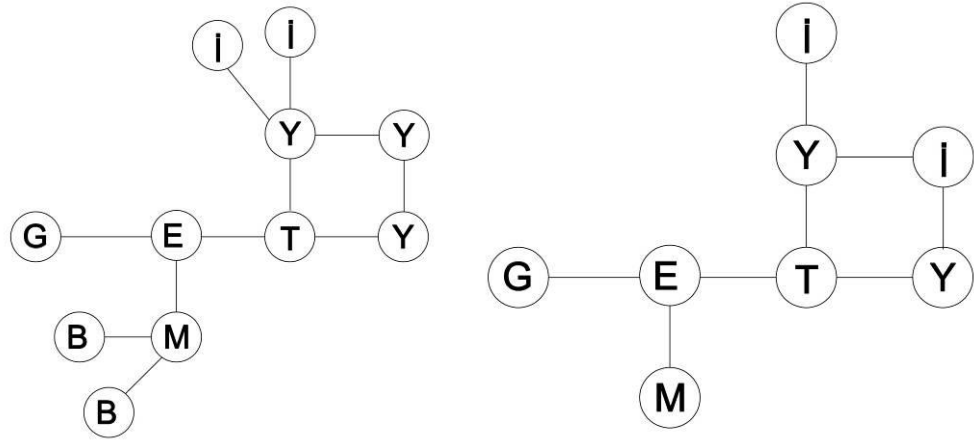
7.Konut-Kat 1	Bütünleşme		Bağılantısallık	
	1989	2013	1989	2013
1- yaşama birimi	2.016	1.816	803	804
3-mutfak	7.724	636	1734	226
6-terras	8.285	6.957	1999	1936

4.4.1.8. Konut 8

Şekil 4.36 : 8 Numaralı Konutun Rölövesi (Alioğlu, 1989) ve Güncel Planı

Eski ve yeni plan kıyaslamasından görüldüğü üzere, değişiklikler birimler içinde yapılmıştır ve terasla etkileşimde olan eyvan, diğer örneklerin aksine kapatılmadan kullanılmaya devam etmektedir. Geçişler aynı, işlevler yakındır. Şu halde bu konutta, birim içerisinde bölümlenmenin konut üzerine etkisi tartışılacaktır.

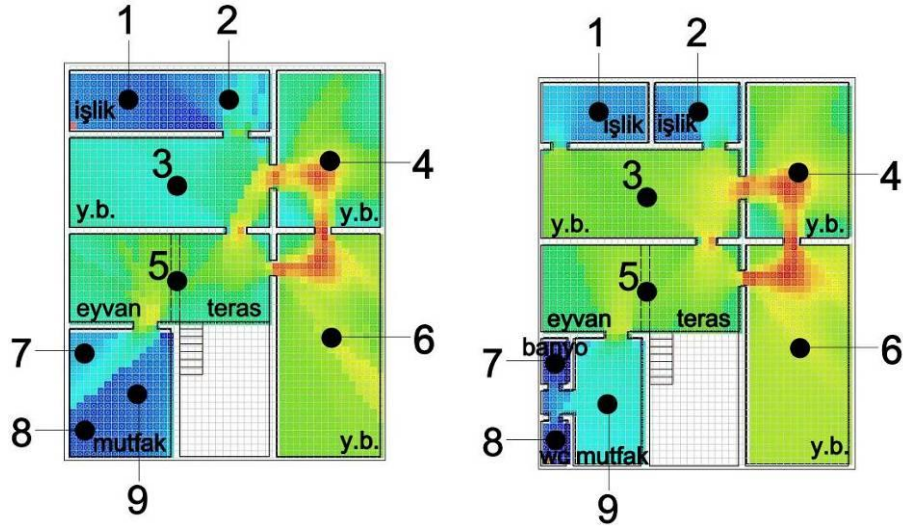

Şekil 4.37 : 8. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

Çizelge 4.43 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

8. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	393	326	2.187	2.334	419	346

Konutta, iki birimin içerisinde yeni duvarlar örüldüğü gözlemlenmektedir. Mekan organizasyonunda hatırı sayılır bir değişim gözlemlenmezken, konutun ortalama bağlantısallık değerinde de ciddi bir düşüş kaydedilmemiştir. Derinlik değeri ise, 1989'dan 2013'e 2.187'den 2.334'e yükselmiştir.

Şekil 4.38 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları

Çizelge 4.44 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması

8. Konut	1989	2013
1	işlik	işlik
2	işlik	işlik
3	yaşama birimi	yaşama birimi
4	yaşama birimi	yaşama birimi
5	teras	teras
6	yaşama birimi	yaşama birimi
7	mutfak	banyo
8	mutfak	wc
9	mutfak	mutfak

Mutfak birimi, 1989 haliyle tek işlevliyen, tesisatın geçtiği noktadan faydalanmak amacıyla, mutfakın kullanıcısına yeteceği ölçüdeki bölümü ayrılarak, geri kalanı tuvalet ve banyoyu minimum ölçüde birimin içerisine eklenmiştir. Yaşama birimine hizmet eden işlik ise, iki bölüme bir duvar yoluyla ayrılarak, farklı iki geçiş ile kullanılmaktadır.

Çizelge 4.45 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

8. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	170	128	2.685	2.782	127	76
2	381	167	2.037	2.373	371	155
3	414	506	1.900	1.864	484	594
4	684	683	1.843	1.830	778	772
5	538	493	1.830	1.852	642	568
6	595	593	1.874	1.897	710	673
7	279	47	2.404	2.929	214	25
8	295	47	2.522	2.928	251	26
9	187	272	2.587	2.554	190	227

8. konuta ait tüm mekanların ortalarından alınmış noktaların bağlantısallık, derinlik ve bütünleşme değerlerinin 1989 ve 2013 yılları kıyaslamaları Çizelge 4.45'te verilmiştir. bu verilere göre, değişime en büyük oranda, 7. ve 8. noktalarda rastlanmıştır. Eski haliyle mutfak birimi olan bu iki noktada, müdahale sonucunda, tuvalet ve banyo diye işlevlendirmek maksadıyla bölücü çağdaş duvarlar inşa edilmiştir. Bu durumun sonucu olarak, bu noktaların değerleri sırasıyla 295 ve 279 iken, iki nokta da 47'e düşüş sergilemiştir. Aynı şekilde, bütünleşme değerleri de sırasıyla 214 ve 251'den 25 ve 26'ya gerilemiştir. Konutun ana düğüm noktası olan teras ile bütünleşmesi, duvarlar ardında kalışının ve ulaşım ve görüş alanı çerçevesinde zorlaşmıştır.

Konutta yapılan bir diğer değişiklik ise, 1 ve 2 numaralı işliğin ortadan bölümlenerek iki ayrı işlik edilme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bu halde de, bu mekanların derinlik değerleri sırasıyla 2.685 ve 2.037’den 2.782 ve 2.373’e değişim göstermiştir. 1 numaralı işlik mekanı için açılan geçiş ile bağlandığı yaşama biriminin ise, derinliğinin 1.900’den 1.864’ düştüğü ve mekanın eski haline nazaran sığlaştığı görölmektedir.

Çizelge 4.46 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış şeması

8. KONUT	Derinlik	
	1989	2013
5	1.830	1.852
4	1.843	1.830
6	1.874	1.897
3	1.900	1.864
2	2.037	2.373
7	2.404	2.929
8	2.522	2.928
9	2.587	2.554
1	2.685	2.782

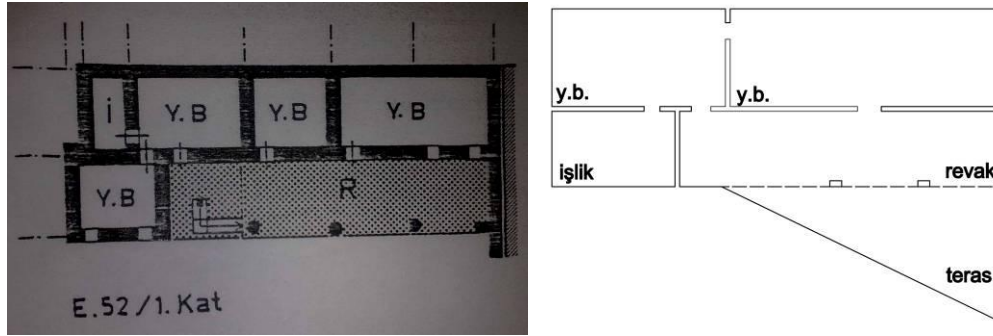
Son olarak, yapılan derinlik değerleri sıralamasında, en derin mekanın 1989 yılında 1 numaralı işlikken, güncel haliyle 8 ve 9 numaralı tuvalet ve banyo birimleri olduğu görölmektedir. Günlük aktivitelerde ve kullanıcı hareketinde en yoğun görünen mekan ise müdahale öncesi teras görünürken yerini 2013 yılında az farkla 4 numaralı yaşam birimine bırakmıştır.

Sonuç; yalnızca birimler içindeki değişikliklerin konut üzerine etkisinin incelendiği bu konutta, konutun genelinde derinlik ve bağlantısallık değerlerinin diğer örneklere kıyasla daha az oranda değiştiği gözlemlenmiştir. Bütünleşme değeri, tüm konutta 419 iken 346’ya gerilemiş olduğu durumu, konut birimlerinin birbirleriyle olan ilişki kıyasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.47 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

8.Konut	Bütünleşme		Bağlantısallık	
	1989	2013	1989	2013
2013’te işlev				
3- yaşama birimi	484	594	414	506
4- yaşama birimi	778	772	684	683
5-terras	642	568	538	493
6- yaşama birimi	710	673	595	593
9-mutfak	190	227	187	272

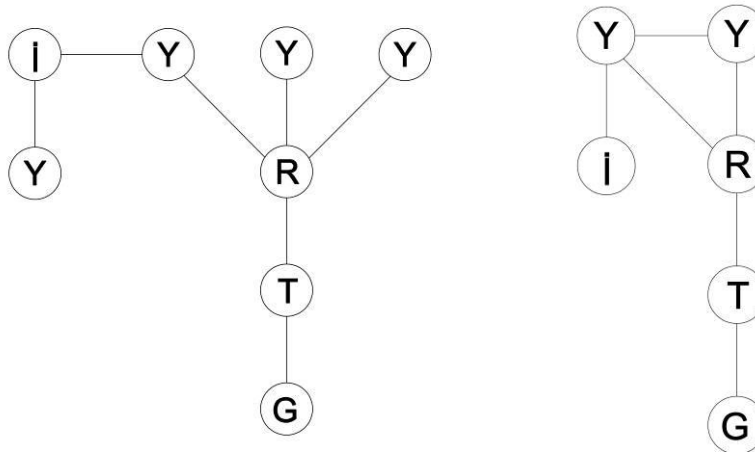
4.4.1.9. Konut 9

Şekil 4.39 : 9 Numaralı Konutun Rölövesi (Alioğlu, 1989) ve Güncel Planı

9 numaralı konut, diğer araştırılan tüm konutların aksi yönünde bir değişim göstermiştir. Yarı açık mekan olan revak bölümü kapatılmadan kullanıma devam edilmiştir. Yaşama birimleri arasında bulunan duvarlar kaldırılarak tek birim elde edilmiştir. Aynı durum işlik ve yaşama birimi arasındaki duvarda da geçerlidir. Manzara yönündeki yaşama biriminin işlev değiştirerek, işlik olarak kullanılması ise, beklenilmeyen bir değişimdir.

Bu konutta, bir üst katındaki birimlerin yeterliliğinden kaynaklı olarak, birinci katında yalnızca iki yaşama birimine ve yeterli boyutta bir işliğe ihtiyaç duyulmuştur.

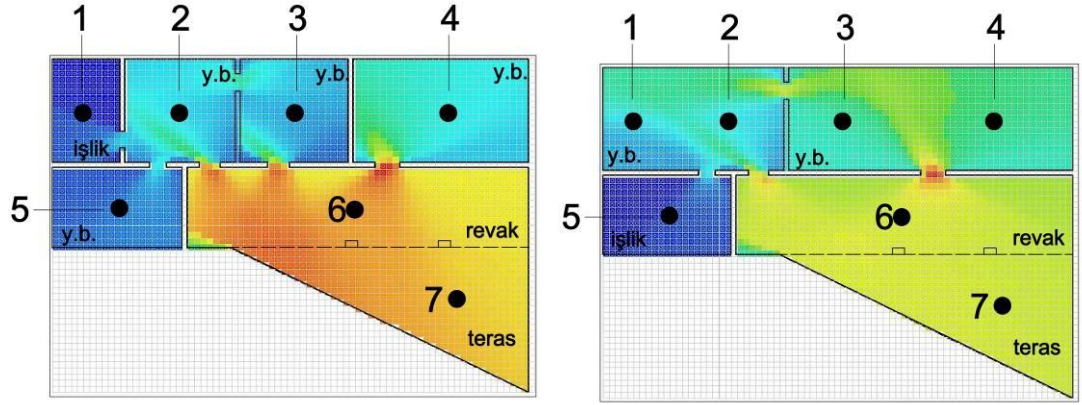

Şekil 4.40 : 9. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

Çizelge 4.48 : Konut İçin Bağlıntısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

9. KONUT	Bağlıntısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	692	917	2.006	1.724	1.342	2.055

Konutun içerisinde kaldırılan iki bölücü duvarın etkisiyle, araştırma dahilindeki diğer konutlara kıyasla tam zıt yönde bir durum söz konusudur. Konutun genel ortalama bağlantısallık değeri 692'den 917'ye artarken, ortalama derinlik değeri ise 2.006'dan 1.724'e gerilemiştir. Şu halde, duvarların açılması ile, konutun eşgörüş alanında bulunan bölümleri artmış, herhangi bir biriminin bir noktasından, gözle ve kullanımla hakim olunan alan genişlemiştir.

Şekil 4.41 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları

Çizelge 4.49 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması

9. Konut	1989	2013
1	ışık	yaşama birimi
2	yaşama birimi	yaşama birimi
3	yaşama birimi	yaşama birimi
4	yaşama birimi	yaşama birimi
5	yaşama birimi	ışık
6	revak	revak
7	teras	teras

Güney yönündeki yaşama biriminin ışık olarak fonksiyon değiştirmesinin dışında bir işlev değişikliği olmayan bu konut planında, bir ışığın kaldırıp yaşama birimine katıldığı gözlemlenmektedir.

Çizelge 4.50 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

9. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	208	649	2.592	1.771	216	1.322
2	514	731	1.893	1.743	866	1.498
3	425	946	2.037	1.707	699	2.010
4	584	990	2.054	1.690	896	2.111
5	340	328	2.220	1.989	388	447
6	1424	1406	1.667	1.632	3.207	3.537
7	1349	1375	1.576	1.533	3.119	3.463

Bu konut içerisinde alınan her noktanın 1989 ve 2013 yıllarında kayıt edilen bağlantısallık, derinlik ve bütünleşme değerleri verilmiştir (Çizelge 4.50). Bu değerlerin ışığında, 1 numaralı eskiden işlik olan mekanın, yaşama birimine katılması halinin, bağlantısallık özelliğinin arttığı ve değerinin de 208’den 649’a yükseldiğini söyleyebiliriz. Aynı doğrultuda, 4 ile numaralandırılmış yaşama birimi noktası, yanındaki yaşama birimi mekanıyla bütünleştirildiğinden kaynaklı, konut genelindeki bütünleşme değerinin 896’dan 2.111’e yükseldiğini görmekteyiz.

Tüm bu müdahaleler sonucunda, ana düğüm noktası olan terasın konut mekanları ile bütünleşme değeri de 3.119’dan 3.463’e çıkmıştır. Bu durum da, terasın mekanlar arasındaki etkileşimle de etkilendiğini kanıtlar.

Çizelge 4.51 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması

9. KONUT	Derinlik	
	1989	2013
7	1.576	1.533
6	1.667	1.632
2	1.893	1.743
3	2.037	1.707
4	2.054	1.690
5	2.220	1.989
1	2.592	1.771

52. konutun birimleri için yapılan derinlik değer sıralamasında gözlemlenen, 1989 yılının en derin mekanı 1 numaralı işlik iken, 2013 yılında ulaşımı en zor olan mekanın 5 numaralı mekan halini almasıdır. Her iki yılda da, tüm konut çerçevesinde en sık mekan teras olmuştur ve derinlik değeri, diğer mekanlardaki değişime kıyasla, fazla değişiklik göstermemiştir.

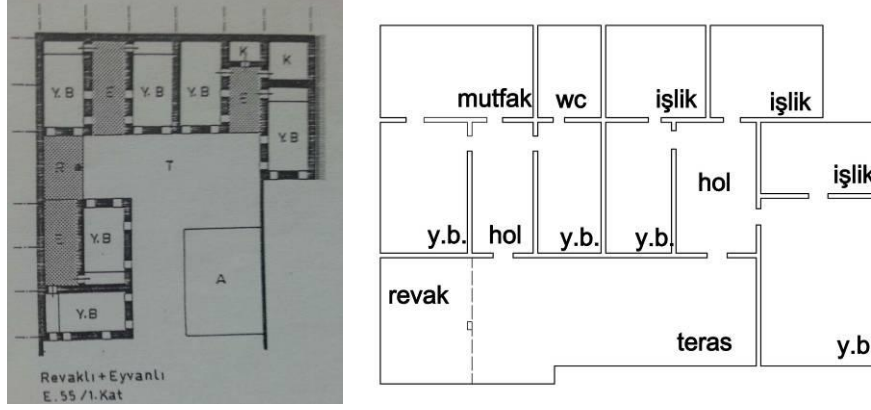
Sonuç; araştırma tezi kapsamında, bölümlenen kapalı ve kapatılan yarı açık birimlerin konutlar üzerindeki etkisi gözlemlenebilmiştir. Bu konutta ise, diğerlerinin aksine ispatlanan değişim ise, terasın ana düğüm noktası olduğu ve eşgörü alanının yükselmesi halidir. Konutun ortalama bütünleşme değerlerinin ise, 1.342’den 2.055’e yükselmiş olduğu sonucuna varılmıştır.

Çizelge 4.52 : Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

9.Konut	Bütünleşme		Bağlantısallık	
	1989	2013	1989	2013
2013'te işlev				
1- yaşama birimi	216	1.322	208	649
2- yaşama birimi	866	1.498	514	731
3- yaşama birimi	699	2.010	425	946
4- yaşama birimi	896	2.111	584	990
7-terras	3.119	3.463	1349	1375

4.4.1.10. Konut 10

Araştırma dahilindeki konutların içerisinde en karmaşık organizasyona sahip olan konut 10 numaradır. 1989 rölövesinde oldukça farklı bir düzen şu anda kullanımdadır.

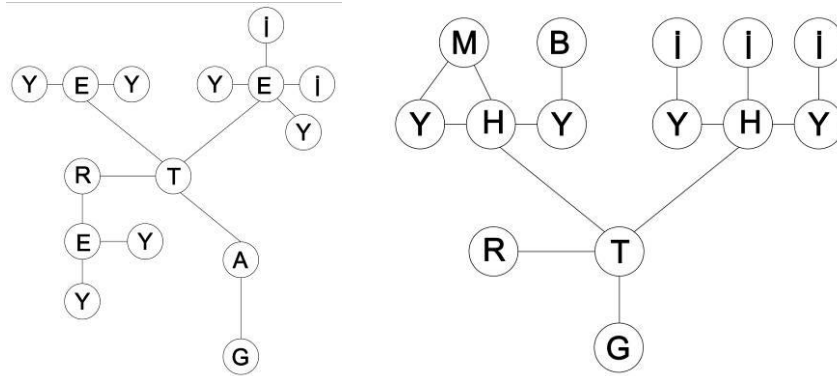

Şekil 4.42 : 10 Numaralı Konutun Rölövesi (Alioğlu, 1989) ve Güncel Planı

1989 yılında alınan rölöveye göre bu konutun 1. katında 6 yaşama birimi, bunlara hizmet eden 3 eyvan ve 2 de kiler bulunmaktaydı. Fakat Mardin kentinin genelinde rastlanılan katların bölünmesi, bu konutta aynı kotta gerçekleşmiştir. Güneye bakan manzara yönündeki 2 yaşama birimi ve bu birimleri birbirine bağlayan eyvan, konutun birinci katından ayrılmıştır. Ayrılan bölüme, sokak kotundan başka bir giriş verilmiş ve ayrı kullanıma tahsis edilmiştir.

Ayrıca, alınan eski rölövede, konutun toprağa gömülü olan işlikleri yer almamaktadır. Bu durumdan anlaşılan, o bölümlerin daha sonra kazılarak eklenmiş olabileceğidir.

Eski ve yeni planlar kıyaslandığında, konutun geri kalan birimlerinde, eyvanların kapatıldığı ve bir kilerin hole katıldığı değişiklikleri görülmektedir.

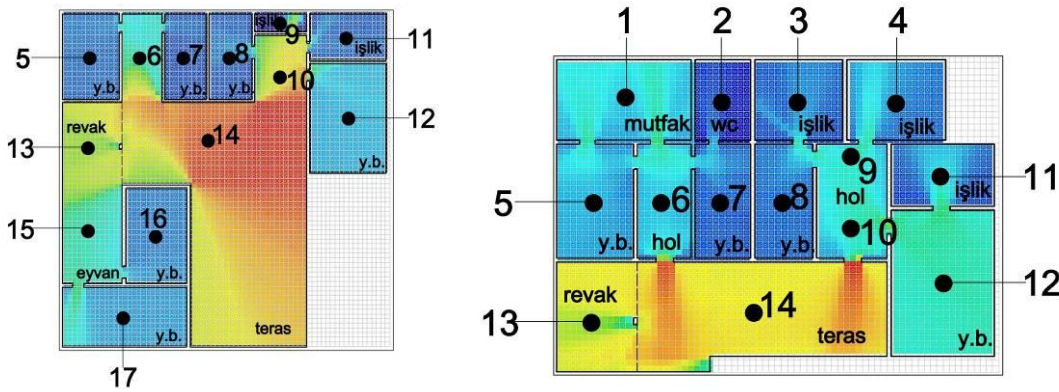
Şekil 4.43 : 10. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

Çizelge 4.53 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

10. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	626	371	2.549	3.025	1.326	360

Bu konut örneğinde göz önüne alınması gerekli olan bir durum olan, konuttan bir konutun ayrıştırılması, değerler karşılaştırıldığında etkisini gösterecektir. Konutun eski halinde, konutta, 4 yarı açık birim (3 eyvan, 1 revaklı bölüm) bulunurken, değişimden sonra bir yarı açık birim (revaklı bölüm) kalmıştır, eyvanlar kapatılmıştır ve terasın alanı küçülmüştür. Bu konut örneği, yeni haliyle, kapalı konut alanının, açık konut alanından bu oranla fazla olan tek konuttur.

1989 yılı durumuyla bu konutun ortalama derinliği 2.549 iken, birimleri eskittikten ve yarı açıkları kapattıktan sonra bu değer 3.025'e yükseldiği gözlemlenmiştir. Bağlantısallık değerinin ise %40 oranında düşmüş olması, konutun mekanlarının birbiriyle olan ilişkisinin zayıfladığının göstergesidir. Yaşama birimlerinin arasında bulunan yarı açık mekanların da, kapalı birer mekan haline dönüştürülmesi, her halinde sözü geçen üç alanı da etkilemektedir ve derinleştirmektedir.

Şekil 4.58 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları

Çizelge 4.54 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması

10. Konut	1989	2013
1	-	mutfak
2	-	wc
3	-	ışık
4	-	ışık
5	yaşama birimi	yaşama birimi
6	terras	hol
7	yaşama birimi	yaşama birimi
8	yaşama birimi	yaşama birimi
9	ışık	hol
10	terras	hol
11	ışık	ışık

12	yaşama birimi	yaşama birimi
13	revak	revak
14	teras	teras
15	eyvan	-
16	yaşama birimi	-
17	yaşama birimi	-

Çizelge 4.54’te konut birimlerinin 1989 ve 2013 fonksiyon şeması verilmiştir. boş olan alanların sebebi, eski halinden bu yana birimlerin bazılarının başka bir konut olarak bölümlenmiş olmasıdır.

Çizelge 4.55 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

10. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	-	321	-	3.199	-	247
2	-	169	-	3.977	-	98
3	-	264	-	3.437	-	181
4	-	220	-	3.236	-	179
5	239	300	2.838	3.236	642	274
6	672	326	2.052	2.664	1.460	350
7	177	206	3.077	3.473	192	134
8	299	212	2.587	3.278	391	150
9	57	418	3.038	2.469	76	425
10	1527	443	2.100	2.437	3.572	479
11	199	337	2.918	3.514	253	251
12	405	436	2.568	2.787	554	372
13	1236	682	1.960	2.465	2.926	825
14	1985	871	1.763	2.178	4.920	1.074
15	730	-	2.169	-	1.568	-
16	264	-	3.101	-	269	-
17	354	-	2.968	-	417	-

Birimlerin ayrı ayrı değerlerinin karşılaştırıldığı Çizelge 4.55’te görüldüğü üzere, 1989 yılındaki rölövede var olmayan 1,2,3 ve 4. mekanlar, konuta ortalama 243 bağlantısallık değeri ile katılmışlardır. Bu birimlerin katılması ile 5 ve 11. mekanların bağlantısallık değerleri artmış ve derinlik değerleri düşmüştür. Fakat eyvanların kapatılması, eyvan birimleri olan 6 ve 10 numaralı bölgelerin derinlik değerlerinin, sırasıyla 2.052’den 2.664’e ve 2.100’den 2.437’ye yükselmesine sebep olmuştur. Bu konut örneğinde en çok düşünülmesi gereken mekan, 14 numaralı mekan terastır. Bağlantısallık değeri 1985’ten 871’e gerilemiştir ve derinliği yaklaşık %40 artmıştır.

Çizelge 4.56 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması

10. KONUT	Derinlik	
	1989	2013
14	1.763	2.178
13	1.960	2.465
6	2.052	2.664
10	2.100	2.437
15	2.169	-
12	2.568	2.787
8	2.587	3.278
5	2.838	3.236
11	2.918	3.514
17	2.968	-
9	3.038	2.469
7	3.077	3.473
16	3.101	-
1	-	3.199
2	-	3.977
3	-	3.437
4	-	3.236

Derinlik değer sıralama tablosu yukarıdaki gibidir. Bu tabloya göre, 1989 yılının en derin mekanı 16 numaralı yaşam birimi ve en sık mekanı 14 numaralı terastır. 2013 güncel kullanımda, yapılan değişiklikler ile, en derin mekan, 2 numaralı tuvalet iken en sık mekan değişmeyerek teras olmuştur.

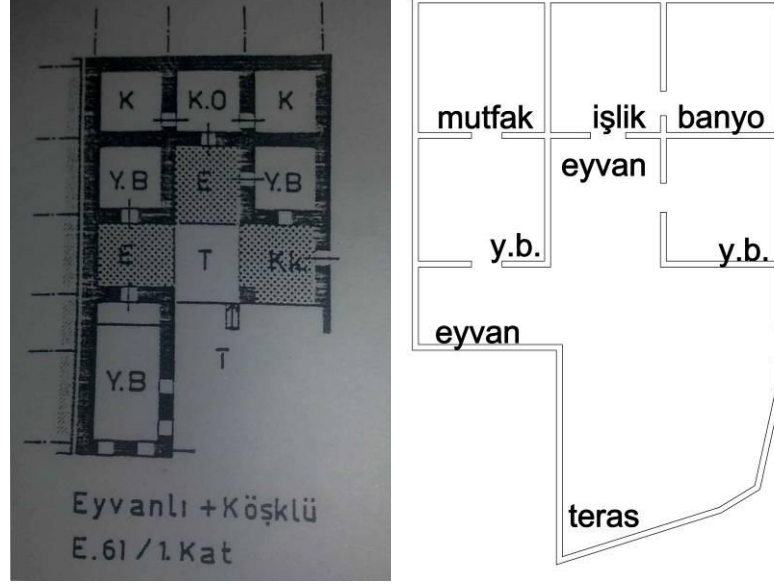
Sonuç; bu konut örneğinde, hem derinliği oldukça fazla olan mekanlar eklenmiş, hem de yarı açık bir mekan dahil olmak üzere toplam üç mekan konutun dışında bırakılmıştır. Konutun içerisinde fonksiyon değişiklikleri de yapılmış birkaç birim ile oldukça kapalı ve terastan (yani girişten) mekana ulaşmak için dört ayrı kapı geçilmesini gerekli kılan mekanlar eklenmiştir. Bu durum, konutun ortalama bütünleşme değerine yansımıştır. 1989 yılındaki mevcut konutun değeri 1.326 iken, 360'a düşmüş olması yaklaşık dörtte birine inmesi demektir. Bu da %25 daha az etkileşimli mekanlar demektir.

Çizelge 4.57 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

10.Konut	Bütünleşme		Bağlantısallık	
	1989	2013	1989	2013
2013'te işlev				
1-mutfak	-	247	-	321
5- yaşama birimi	642	274	239	300
7- yaşama birimi	192	134	177	206
8- yaşama birimi	391	150.	299	212
12- yaşama birimi	554	372	405	436
14-terras	4.920	1.074	1985	871

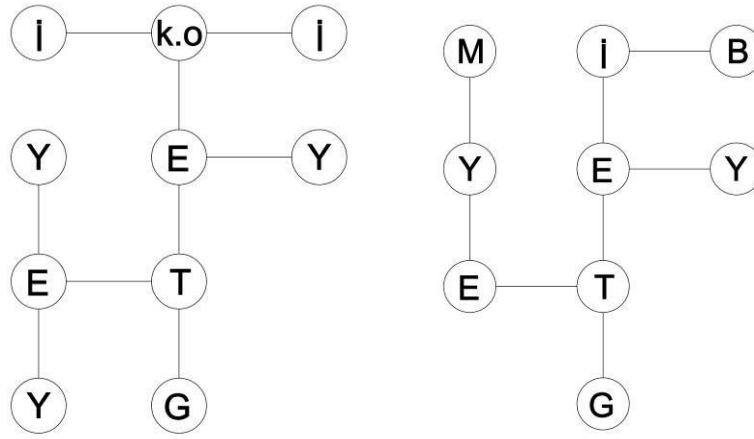
4.4.1.11. Konut 11

11 numaralı konutta, bir önceki konut örneği olan 10 numaranın bir benzeri durum gerçekleştiği kaydedilmiştir. Fakat bu konutta, yalnızca bir birim kullanım dışı bırakılmıştır.

Şekil 4.45 : 11 Numaralı Konutun Rölövesi (Alioğlu, 1989) ve Güncel Planı

Eski kullanımında 3 yaşama birimi, 2 kiler, 2 eyvan ve bir kahve ocağı yer alırken, yeni kullanımını şekillendirirken, diğer örneklerde görüldüğü gibi, kahve ocağı işlevini yitirmiş ve işlik olarak işlevlendirilmiştir. Eyvanlar yarı açık konumlarıyla hizmet vermeye devam ederken, manzara yönündeki bir yaşama birimi kullanım dışı bırakılarak, atıl duruma gelmiştir. Bu durumun sebebi, kullanıcının ihtiyaç dahili olabildiği gibi, fiziksel eskime de olabilir. Konutun bir alt katında mutfak ve tuvalet birimleri yer aldığından, bu katta da bu birimleri ekleme ihtiyacı duymamışlardır. Fakat bu konutun sahibi, konutunu terk edip Yenişehir bölgesine taşındığı için, konutunda yaptığı ya da diğer konutlarda rastlanılan değişiklikleri neden yapmadığı üzerine sözlü veri elde edilememiştir.

Şekil 4.46 : 11. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

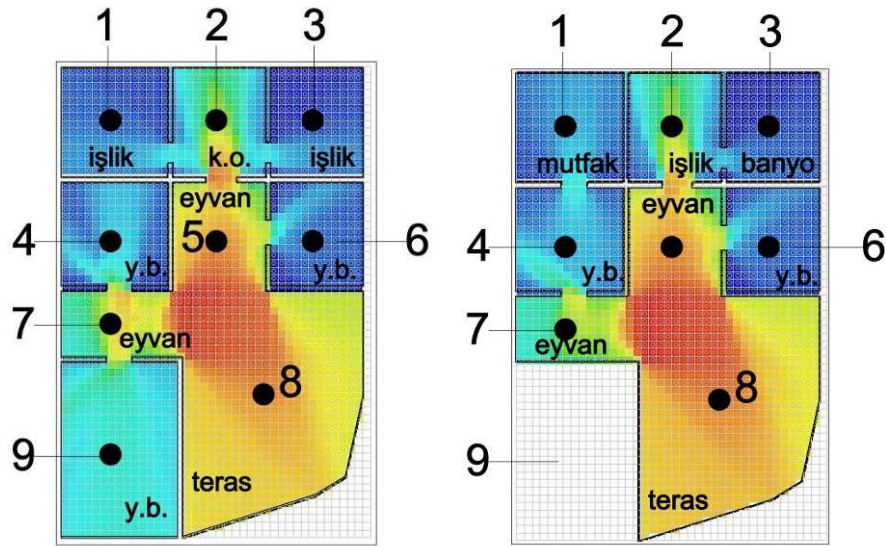
Çizelge 4.58 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

11. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	557	539	2.070	2.012	715	665

Konuttan saf dışı bırakılan bir yaşam birimi mevcuttur. Bu konut üzerinde bu durum incelenmiştir. Konutun ortalama bağlantısallık değeri 557'den 539'a düşerken, diğer araştırılan konutlarda rastlanılan oranın pek altında bir değişiklik kaydettirmiştir. Ortalama derinlik değeri ise 2.070'ten 2.012'ye düşerek, konutta farklı boyutlu bir tartışmaya sebebiyet vermiştir. Çünkü konutun ortalama bağlantısallık değeri ile derinlik değerleri, diğer tüm değişme kaydettiren konutlarda ters orantılı çıkmıştır. Bu konutta, yalnızca bir birimin konuttan ayrılması incelenmektedir ve diğer hiçbir birimde fiziksel bir değişim yokken, konut ortalama derinlik azalmaktadır. Bu da konutun genelinin daha kullanıma rahat mekan bütünlüğünü vermektedir.

Çizelge 4.59 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması

11. Konut	1989	2013
1	işlik	mutfak
2	kahve ocağı	işlik
3	işlik	banyo
4	yaşama birimi	yaşama birimi
5	eyvan	eyvan
6	yaşama birimi	yaşama birimi
7	eyvan	eyvan
8	teras	teras
9	yaşama birimi	-

Şekil 4.47 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları

Çizelge 4.60 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

11. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	226	315	2.326	2.336	185	223
2	725	713	1.875	1.846	1.074	976
3	201	227	2.462	2.441	154	156
4	370	340	2.255	2.183	333	274
5	990	959	1.623	1.613	1.484	1.339
6	243	243	2.291	2.255	266	233
7	843	540	1.812	1.869	1.059	727
8	975	975	1.624	1.551	1.484	1.386
9	443	-	2.365	-	397	-

Elde edilen değerler ile gözlemlenen iki kayda farklılık mevcuttur. Bunlardan biri, 1 numarayla temsil edilmiş olan ışık mekanının kapı geçişinin değişmesinden kaynaklı olmuştur. Bu değişiklik, mekanın derinliğini 2.326'dan 2.336'ya yükselmesi ile sonuçlanmıştır. Bir diğer farklılık ise 7 numaralı eyvan bölümünde gözlemlenmektedir. Bağlantısallık değeri 843'ü gösterirken, 2013 yılında kaydedilen değeri ise 540'tır.

Çizelge 4.61 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması

11. KONUT	Derinlik	
	1989	2013
5	1.623	1.613
8	1.624	1.551
7	1.812	1.869
2	1.875	1.846
4	2.255	2.183
6	2.291	2.255

1	2.326	2.336
9	2.365	-
3	2.462	2.441

Derinlikleri kıyaslandığı tablodan çıkarılan sonuç ise, 1989 ve 2013 yılının en derin mekanının 3 numaralı banyo birimi olduğudur. En sık mekan ise, aralarında sayısal olarak az bir oran farkı ile eyvan ve teras olmuştur. Bu durum da, plan haritalamasından görüldüğü üzere, eyvan ve terasın kesişim noktasının ana düğüm noktası oluşuyla açıklanmaktadır.

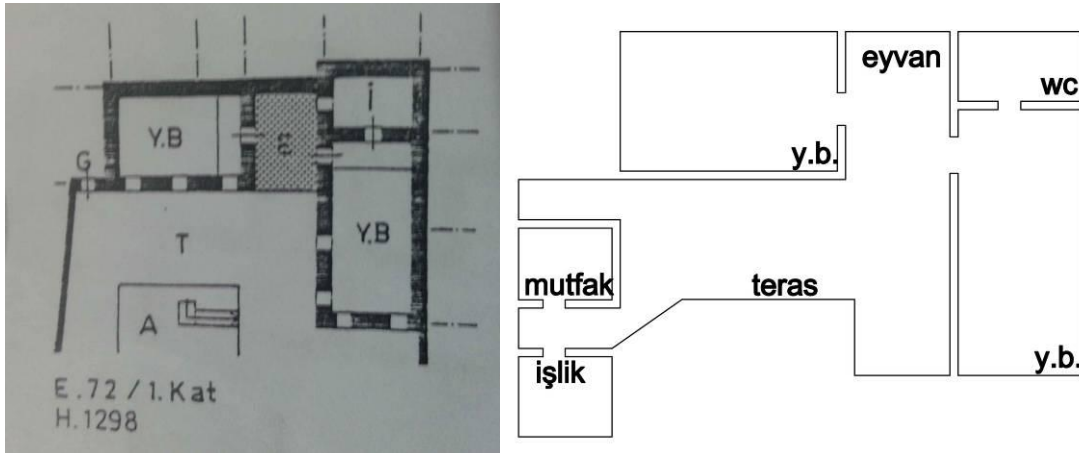
Sonuç olarak; bu konutta incelenen ana düğüm noktasıyla direk ilişkide olan bir mekanın konutta kullanım dışı bırakılması halinin konut üzerindeki etkisi incelenmiştir. Konuttaki diğer mekanların, ışık kapısının ve yaşama biriminin varlığından etkilenmediği ortaya çıkmıştır.

Çizelge 4.62 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

11.Konut	Bütünleşme		Bağılantısallık	
2013'te işlev	1989	2013	1989	2013
1-mutfak	185	223	226	315
4-yaşama birimi	333	274	370	340
6-. yaşama birimi	266	233	243	243
8-terras	1.484	1.386	975	975

4.4.1.12. Konut 12

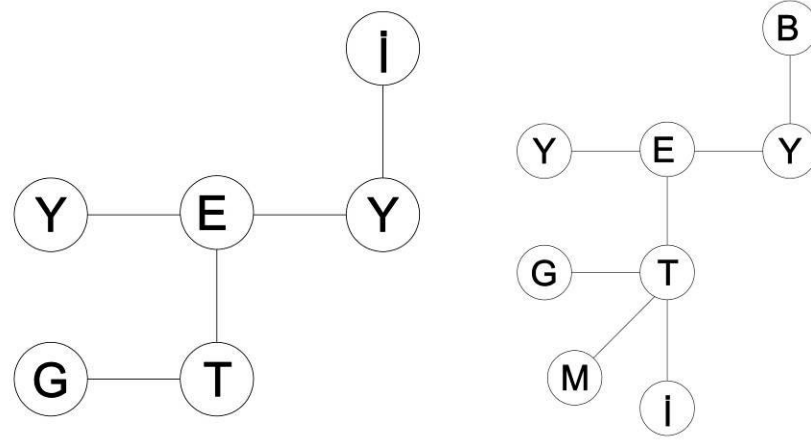
12 numaralı konutun girişi, sokak kotuyla buluştuğu uygun bir noktadan sağlanmıştır. fakat yapılan değişiklikler sonucu, giriş noktası, tasarlanan halindeki estetiğini yitirmiş durumdadır.

Şekil 4.48 : 12 Numaralı Konutun Rölövesi (Alioğlu, 1989) ve Güncel Planı

Konutta, 2 yaşama birimi, aralarında bir eyvan ve bu birimlere hizmet eden bir ışık bulunmaktadır. Konutun 1989 yılındaki bu birim sayısı ve konumlanması, Mardin kenti yerel mimarisinde tasarlandığı zamanların genel kaygısını ve beklentisini

ortaya koyan bir şemadadır. Değişimin ardından, konutun katlar halinde bölünmesi sonucu ile, ihtiyaç duyulan birimlerin çağdaş malzeme ile teras zeminine inşası bu konut örneğinde de rastlanılmıştır. Yaşama birimleri işlev değiştirmez ve eyvan kapatılmazken, işlik tuvalet olarak kullanılmaya başlanmıştır.

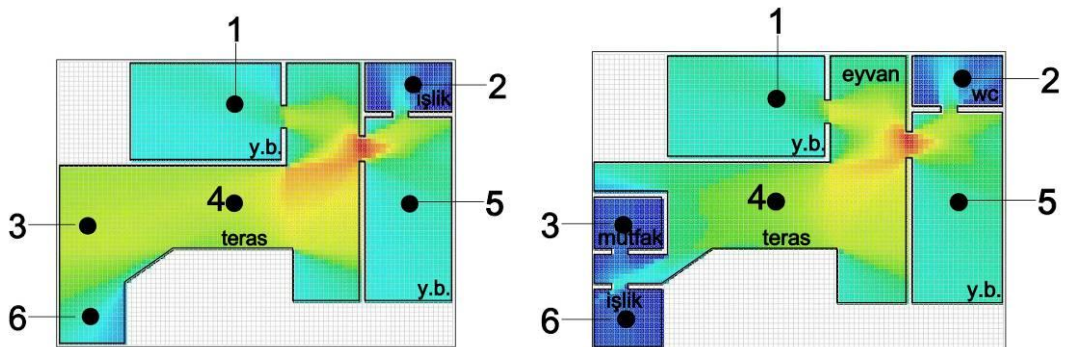

Şekil 4.49 : 12. Konut İçin Düzenlenmiş Açıklayıcı Grafikler (1989-2013)

Çizelge 4.63 : Konut İçin Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri

12. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
Ortalama	995	635	1.880	2.176	2.448	1.218

Konutun, yapılan müdahale sonucu ortalama bağlantısallık değeri 995'ten 635'e düşüş kaydettirmiştir. Bu durumun yansıması olarak, derinlik değerleri 1.880'den 2.176'ya yükselmiştir. Böylece, konutun genelinde bir bağlantısallık problemi ortaya çıktığını söylenebilir.

Şekil 4.50 : 1989 ve 2013 Yılı Planları Analiz Şemaları

Çizelge 4.64 : Konut Üzerinde Alınan Noktaların İşlev Şeması

12. Konut	1989	2013
	yaşama birimi	yaşama birimi
2	işlik	wc
3	teras	mutfak
4	teras	teras
5	yaşama birimi	yaşama birimi
6	teras	işlik

Çizelge 4.65 : Konuttaki Mekanların Bağlantısallık, Derinlik ve Bütünleşme Değerleri Karşılaştırması

12. KONUT	Bağlantısallık		Derinlik		Bütünleşme	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1	837	837	1.816	1.897	1.750	1.541
2	413	413	2.130	2.209	761	688
3	1506	225	1.649	2.691	4.041	226
4	1551	1261	1.573	1.667	4.345	2.964
5	829	829	1.825	1.907	1.830	1.629
6	838	249	2.288	2.683	1.959	263

Bu konut sınırları dahilindeki mekanların bağlantısallık, derinlik ve bütünleşme değerlerinin 1989 ve 2013 yıllarındaki değişimi ortaya konmuştur (Çizelge 4.65). Bu değişimlerden sayısal olarak en fazla oranla değişen mekanlar 3 ve 6 numaralı bölümlerdir. Tuvalet ve işlik olarak yeni eklenen bu birimler, teras zeminine oturtulduğundan, derinlik değerleri sırasıyla 1.649'dan 2.691'e ve 2.288'den 2.683'e değişim göstermiştir. Konutta yalnızca fiziksel olarak bu değişiklikler gözlemlenmişken, 3 ve 6 numaralı alanlardaki değişimden etkilenen diğer mekan ise 4 numaralı terastır. Bağlantısallık değerinin 1551'den 1261'e gerilediği kaydedilmiştir.

Çizelge 4.66 : Konut Mekanlarının Derinlik Değerlerinin Artış Şeması

12. KONUT	Derinlik	
	1989	2013
4	1.573	1.667
3	1.649	2.691
1	1.816	1.897
5	1.825	1.907
2	2.130	2.209
6	2.288	2.683

Derinlik değerleri alçaktan yükseğe doğru dizildiğinde, 1989 yılının en derin mekanının, planın formundan kaynaklı olarak, 6 numaralı teras bölümü olduğu bulunmaktadır. En sığ alanı ise 4 ile numaralandırılmış terasın bütünüdür. Yapılan müdahalelerin ardından konutun en az kullanım kolaylığı olan ve eşgörü alanı en

düşük olan mekanın 3 numaralı mutfak alanıdır. Güncel kullanımın en sığ ve ana düğüm noktasını barındıran mekanı ise, aynı kalmıştır.

Sonuç olarak; bu konutta, konut organizasyonunda hiçbir fiziksel değişim olmadan, ana düğüm noktasıyla ilişkili fakat konutun mekan organizasyonundan uzak noktalarda yaratılan mekanların sonuçları incelenmiştir. Varılan sonuç ise, ana düğüm noktası yani konutun merkezi olan terasın dahi, kayda değer bir değişme göstermemiş, fakat eklenen birimlerin derinlikleri konutun geneline göre oldukça fazla bir oran sergilemektedir.

Çizelge 4.67 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

12.Konut	Bütünleşme		Bağlantısallık	
2013'te işlev	1989	2013	1989	2013
1- yaşama birimi	1.750	1.541	837	837
3-mutfak	4.041	226	1506	225
4-terras	4.345	2.964	1551	1261
5- yaşama birimi	1.830	1.629	829	829

4.5. Bulgular ve Değerlendirme

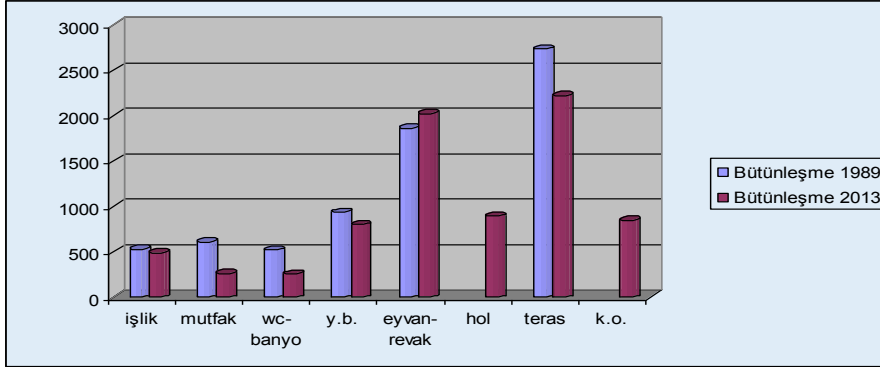
Alan çalışması kapsamında kendi sınırları ve birimleri çerçevesinde 12 konut, ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Tüm konutlardan elde edilen sayısal veriler, aritmetik ortalamaya tabi tutularak genel bir değerlendirmeye gidilmiştir. Çizelge 4.68'de bu ortalamaların birimlere ayrılmış hali görülmektedir.

Çizelge 4.68 : Mutfak, Yaşama Birimi ve Teras Birimleri Değer Tablosu

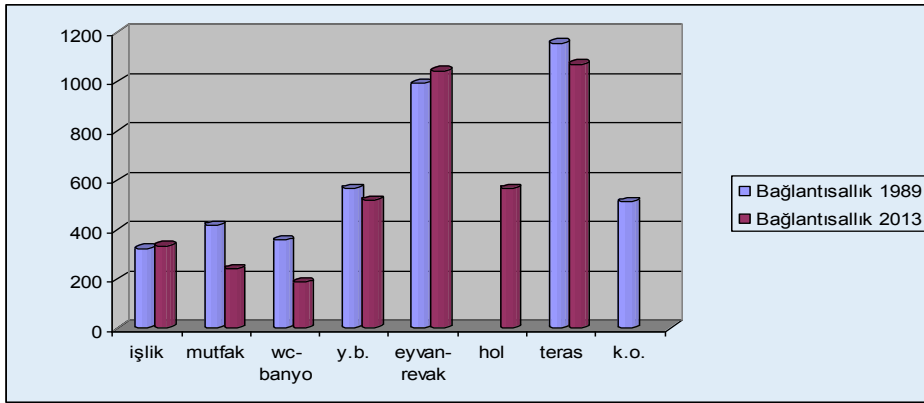
	Bütünleşme		Bağlantısallık		Derinlik	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
işlik/k.o.	688	488	417	332	2271	2537
mutfak	611	265	417	240	2183	2.588
wc-banyo	522	259	356	185	2743	2798
y.b.	937	798	566	518	2060	2185
eyvan/hol	1862	1457	992	805	1849	2029
terras	2730	2220	1155	1071	1705	1798

Tüm konutlarda 1989 ve 2013 yıllarında karşılaşılan işlevler Çizelge 4.52'deki gibidir. İstisnai veri olarak kahve ocağı (k.o.) ve hol birimleri bulunmaktadır. Kahve ocağı işlevi gören tüm birimlerin güncel kullanımda işlik olarak kullanılması sebebiyle, işlik birimi değerlendirmesine dahil edilmiştir. Hol mekanları ise, yalnızca güncel kullanımda karşılaşılmış, eyvanların kapatılmasıyla elde edilen mekanlar olması sebebiyle, eyvan ve revaklar ile aynı ortalamaya dahil edilmiştir.

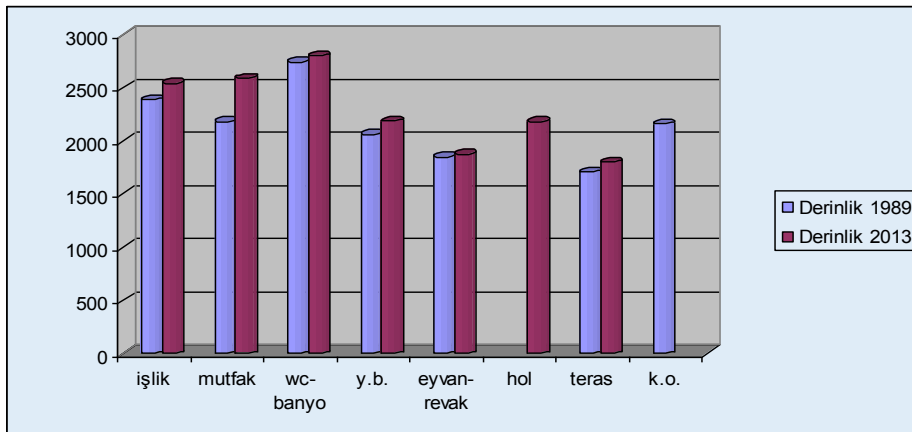
Çizelge 4.69 : Birimler İçin Ortalama Bütünleşme Tablosu (1989-2013)

Çizelge 4.70 : Birimler İçin Ortalama Bağlantısallık Tablosu (1989-2013)

Çizelge 4.71 : Birimler İçin Ortalama Derinlik Tablosu (1989-2013)

Michigan Üniversitesi onaylı Syntax 2d programı ile elde edilen sayısal verilerin ışığında bütünleşme, bağlantısallık ve derinlik değerlerinin ortalaması 1989 ve 2013 yıllarındaki karşılaştırılması alınmıştır. Bu verilere göre, ışık birimlerinin bütünleşmesi ve bağlantısallığı, bulunduğu konut içerisinde düşüş göstermiştir. Bu durumun sebebi, alan çalışmasında ayrı ayrı incelenerek görüldüğü üzere, ışık

birimlerinin içerisinde mutfak ve banyo birimlerinin ayrıştırılmasıdır. Buna ek olarak, kiler ve depo işlevinden çok da farklı olarak kullanılmayan bu mekanların derinliklerinin artmasının sebebi, konutların genelinde, bu birimlere ulaşım güncel kullanımda zorlaşmıştır.

Mutfak, tuvalet ve banyo birimlerinde bütünleşme ve bağlantısallık değerlerinde görülen kayda değer düşüşün sebebi; güncel kullanımda bu birimlerin konutun derinliklerine saklanması isteğidir.

Yaşama birimlerinin tamamının aritmetik ortalamalarından varılan sonuç ise, bütünleşme değerlerinin 937'den 798'e düşmüş olmasıdır. Bu durumun sebebi, tezin bir önceki bölümde konutların ayrı ayrı ele alınmasında gözlemlenmiştir. Eyvanların kapatılması ve bu birimlerin kendi içlerinde bölümlenmesi, yaşama birimlerinin derinliklerini artırmış ve konutların ana düğüm noktalarıyla bağlantısallığın azalmasına sebebiyet vermiştir.

Eyvan işlevli mekanların çoğunlukla kapatılarak, ihtiyaç dahilinde hole çevrilmesinin sonucu olarak, bağlantısallık değerlerinin azalması beklenen başlıca sonuçlardır. Son olarak, Mardin'de her konutta var olan bir diğer mekan olan teras için elde edilen sonuçlardan en kayda değeri, bütünleşme değerindeki farktır. Aritmetik ortalamaları alındığında bu değerler, 2730'dan 2220'e düşüş göstermiştir. Bu durumun sebebi ise, konutların genelinde, diğer mekanlarla teras biriminin arasına giren fiziksel engellerin artışıdır.

Aritmetik ortalamaları ile konut birimlerinin genel değerlendirilmesinin ardından, tüm veriler, SPSS istatistik programında değerlendirilerek hem sağlanması yapılmış, hem de yorumlanmıştır.

Çizelge 4.72 : Alan Çalışmasındaki 12 Konut İçin Ortalama Değerler Tablosu

	Bütünleşme		Bağlantısallık		Derinlik	
	1989	2013	1989	2013	1989	2013
1.Konut	1.682	780	737	444	2.026	2.572
2.Konut	702	472	511	461	2.346	2.659
3.Konut	1.215	1.442	707	768	2.152	2.010
4.Konut	394	215	425	286	2.093	2.317
5.Konut	1.485	544	855	449	2.161	2.577
6.Konut	441	189	357	201	1.752	1.973
7.Konut	6.031	2.168	1467	679	1.449	1.882
8.Konut	419	346	393	326	2.187	2.334
9.Konut	1.342	2.055	692	917	2.006	1.724
10.Konut	1.326	360	626	371	2.549	3.025
11.Konut	715	665	557	539	2.070	2.012
12.Konut	2.448	1.218	995	635	1.880	2.176
Ortalama	1.517	871,1667	694	506	2.056	2.272

1989 ve 2013 yılları için araştırmaya kapsamındaki 12 konutun bütünleşme, bağlantısallık ve derinlik değerleri için ayrı tabülasyonlara gidilmiştir.

Çizelge 4.73 : Regresyon Analizi- 1989 ve 2013 Yılları İçin Bütünleşme Değerleri

Symmetric Measures				
	Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Interval by Interval Pearson's R	,714	,162	3,229	,009 ^c
Ordinal by Ordinal Spearman Correlation	,783	,124	3,984	,003 ^c
N of Valid Cases	12			

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

1989 ve 2013 yılları için bütünleşme değerlerinin düşüşü arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=714$, $p=0.009<0.05$). Bu bağlamda, aritmetik değer ortalamaları ile bulunan bütünleşme değer tablolarındaki değişimin düşüş yönünde olması, bu yöntem ile de olumlu sonuç vermektedir.

Aynı yöntem ile incelemeye bağlantısallık değerleri de tabi tutulmuştur. Elde edilen çizelge aşağıdaki gibidir:

Çizelge 4.74 : Regresyon Analizi- 1989 ve 2013 Yılları İçin Bağlantısallık Değerleri

Symmetric Measures				
	Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Interval by Interval Pearson's R	,549	,134	2,078	,064 ^c
Ordinal by Ordinal Spearman Correlation	,657	,195	2,758	,020 ^c
N of Valid Cases	12			

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

c. Based on normal approximation.

1989 ve 2013 yılları için bağlantısallık değerlerinin düşüşü arasında elde edilmesi beklenen değerden çok farklı olmadığı halinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=549$, $p=0.064>0.05$). Bu bağlamda, aritmetik değer ortalamaları ile bulunan bağlantısallık değer tablolarındaki değişimin düşüş yönünde olması, bu yöntem ile yaklaşık olumlu bir sonuca ulaşmamızı sağlamaktadır.

SPSS istatistik programına son olarak derinlik değerleri kapsamında regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan bu analizde de, alan çalışmasından elde edilen değer tablolarını destekler nitelikteki veriler elde edilmiştir.

Çizelge 4.75 : Regresyon Analizi- 1989 ve 2013 Yılları İçin Bağlantısallık Değerleri

Symmetric Measures				
	Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Interval by Interval Pearson's R	,734	,114	3,414	,007 ^c
Ordinal by Ordinal Spearman Correlation	,797	,124	4,176	,002 ^c
N of Valid Cases	12			

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

1989 ve 2013 yılları için derinlik değerlerinin artışı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=734$, $p=0.007<0.05$). Bu bağlamda, aritmetik değer ortalamaları ile bulunan derinlik değer tablolarındaki değişimin artış yönünde olması, bu yöntem ile de olumlu sonuçlara ulaşarak, doğruluğu gözlemlenmiştir.

4.6. Bölüm Sonucu

1989 ve 2013 yılları arasında değişim geçirmiş tescilli konutların plan karşılaştırılması yapılmıştır. Her konut için ayrı mekansal dizim tekniğiyle elde edilen çizelge ve şekillerle sunulmuştur. Tez tartışması için ele alınan konut sayısı 12'dir. Her konutta rastlanılan ve gözlemlenen değişim birbirinden farklıdır.

Yapılan gözlem, mekan dizimi ve istatistiksel veri analizi yöntemleri ile varılan sonuçların doğruladığı üzere, değişim doğrusal bir ekseninde gerçekleşmiştir. Değişimin kullanıcı ihtiyaçlarına göre vuku bulduğu bu 12 konuttan toparlanan sonuçlar şöyledir:

- Konutun, yarı kamusal alanı ile olan ilişkisinin aksine, mekan organizasyonunun kendi içerisindeki değişimler, o konutun sınırları içerisindeki kullanım sıklığına etkimektedir.
- Teras ile bütünleşik mekanların görüldüğü 1989 yılına ait plan şemalarının değiştirilerek, eyvanların kapatılması ve servis mekanlarının konut içerisine alınmasıyla, kendi içine kapalı modern konut tipi elde edilmektedir ve bu durum eşgörü alanlarını zayıflatmaktadır.

- 1989 yılına ait kullanım şemasından oldukça farklı bir kullanım tarzı benimsenerek yapılan müdahaleler genellikle, mekan organizasyonlarının ve mekan sınırlandırıcı duvarların değiştirilmesi ile sonuçlanmaktadır.
- Yalnızca konut sınırı içerisine değil, konut dışına eklenen birimlerin de bütünleşme ve bağlantısallık değerlerini etkilediği görülmektedir.
- Konut biriminin ana düğüm noktasından uzak bir bölgeye eklenen yeni birimlerin, mekan organizasyon kullanım şemasını etkilemediği görülmektedir.
- Mevcut konutun sınırlarının içerisinde yapılan müdahalelerin, dışarıya eklenen birimlerin etkisine göre daha fazla olduğu ortaya konmuştur.
- Mekan sınırlayıcı duvarların kaldırılması, eşgörüş alanının artmasına sebebiyet vermektedir.
- Güncel kullanımda katların ve konutların bölümlenerek ayrı kullanıcılara tahsis edilmesi, konut kullanımını etkilediği sayısal veriler ile kanıtlanmıştır.
- Mekan organizasyonunda kullanım sıklığının en yüksek olduğu ve ana düğüm noktası konumuna sahip teras ile birebir ilişkide olmayan birimlerin kendi içlerinde yapılan müdahalelerin, yalnızca konutun ortalama değerlerini etkilediği görülmüştür.

5. SONUÇLAR

Mardin’de geleneksel mimarinin nasıl tasarlandığı ve tasarım sürecine ne gibi etkenlerin etkili olduğu üzerine kavramsal bir araştırma yapılmıştır. Bu kavramsal tarama sırasında, kullanıcı olgusunun konut üzerinde yadsınamaz bir fark yarattığı ve toplumsal kaygılar ve kültür gibi girdilerin de konut tasarlarken belirleyici unsurlar olduğu sonucuna varılmıştır.

Mardin gibi konut dokusu tasarımı tarihi yüzyıllara dayanan bir örüntüde, değişim kavramı üzerinde de durulmuş ve bu değişim, ‘dönüşüm’ safhasına gelmemiş kısmıyla ele alınmıştır. Özellikle yerel mimari konutlarında yaşamlarını sürdüren kullanıcıların ihtiyaç ve imkan dahillerinde yapmış oldukları değişikliklerin, konut üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Mardin kentinin, kaleden başlayarak ana yola kadar olan ve doğu-batı aksını tamamen kaplayan şehir dokusundaki konutlar üzerinde tarama yapılmıştır. Öncelikle tarihi veri ve gözlem yöntemiyle taranan kent, verilerin elde edilmesinin ardından, mekan dizimi yönteminden çıkartılan sayısal verilerle bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Kentte gerçekleşen değişimlerin, bazı başlıklar altında toplanmasının mümkün olacağı görülmüştür. Ataerki bir aile yapısından çekirdek aileye dönüşümün yansıması, konut boyut tercihlerini de etkilemiştir. Güncel kullanımda, eskiye nazaran boyutsal olarak bir tercih değişimi söz konusudur. Konutların güncel halleri ve geçmiş halleri karşılaştırıldığında, toparlanan yazılı ve sözlü bilgilere binaen, çok katlı konut yaşamının, tek katlı konut yetinmesine dönüştüğü söylenebilmektedir.

Konutların bölümlenmesiyle başlayan değişim, her katta akrabalık ilişkileri bulunmayan farklı çekirdek ailelerin yaşamaya başlamasıyla sonuçlanır. Bu durum, katlar arasında bağımsızlığı ve birim ihtiyaçlarını doğurur. 1989 yılında, konut sınırlarında olan fakat farklı katlarda olabilen, özellikle servis mekanları, artık her kattaki ayrı kullanıcı topluluğu için mekan değişimini zorunlu kılmıştır.

Eklemeler, çıkarmalar ve bölümlenmeler olarak başlıklara ayrılan geleneksel konutta değişim, bu hususlar göz önüne alınarak, sınırlı bir alandaki tescilli konutlar üzerinde araştırılmıştır. Elde edilen ve göze çarpan ilk farklılık, değişimin, modern çağın getirdiği beklentiler doğrultusunda yapılmış olduğudur. Aile yapısının bu kent kültüründe farklılaşması, ekonomi ve beklentiler de bu gruba dahil olmaktadır.

Değişim kapsamında karşılaşılan olgular öncelikle fiziksel ve fonksiyonel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değişim türünün kaynağı ise, çevresel, davranışsal ve kültürel değişimlere dayanmaktadır.

Haremlik ve selamlık oluşumunun kültürel ve davranışsal bağlamda yer alması ve çevreye yansması bu kentte görülmekte idi. Bayanların ve erkeklerin ayrı yaşama birimlerine sahip olması durumu, oturma olarak diğerlerine kıyasla büyük ölçekli konutlarda görülmekteydi. Aynı yaşama biriminin içerisinde bu kültürel dayanaklı davranışsal uygulamayı görebilmekteyiz. Bu kuralların değişmesi/değiştirilmesi sonucu vuku bulan fonksiyonel ve fiziksel değişim görülmektedir. Hizmet birimi olarak kullanılan kahve ocaklarının tamamının, işlik olarak fonksiyon değişimine uğratıldığına rastlanılmıştır. Bu iki durumun birbiriyle olan bağlantısı, kahve ocağının genellikle selamlık olan misafir odasına hizmet eden birim olmasından kaynaklanmaktadır. Çağın ihtiyaçlarında, bu şekilde bir misafir ağırlama geleneğine bağlı kalmayan hane halkları, konutlarını değiştirmiştir.

Yukarıda bahsedilen durumun bir benzeri, sekialtı ve sekiüstü oluşumunda da görülmektedir. Ayakkabıların yaşama birimi sınırından geçtikten sonra çıkarılması için ayrılan sekialtı bölümünün, tüm evlerde doldurularak, sekiüstü kotuyla eşitlendiği görülmüştür. Bu durumda sebebi, sekialtı kullanımının olduğu zamanlardaki kadar geniş sinilerin kurulmaması ve yaşama birimlerin fonksiyonel ve kültürel olarak değişime uğramasıdır.

İncelenen konutların arasından ikisi hariç, diğer tüm konutlarda eyvanın kapatılarak, hole dönüştürülmüş olduğuna rastlanmaktadır. Bu değişime, gözlem yapılan konutların hane halkıyla yapılan görüşmelerde, ihtiyaç duyulduğundan yapıldığı sonucuna varılmıştır. Açık mekan olan teras ile kapalı mekan olan yaşama birimi arasında tampon bölgeyi oluşturan yarı açık eyvanı kapatılarak ve bazen bu alana iklimik çözümler getirerek, konutun giriş-karşılama bölümü olması sağlanmıştır.

İncelenen bazı konutlarda rastlanılan değişim, çocuklar için ayrılmış, bölünmüş ya da işlev değiştirilerek elde edilmiş bölümlerdir. Çekirdek aile olgusu bu tür bir değişimde daha çok gözler önüne çıkmaktadır. Yaşama biriminde tüm ailenin yatma

ihtiyacını karşıladığı kültürel dönüşüm, ebeveynin ve çocukların yatma alanları arasına sınırlar çekilmesiyle sonuçlanmıştır.

Kültürel ve davranışsal değişimin çevre üzerindeki etkisi, fiziksel ve fonksiyonel olmaktadır. Bireyin yaşamını sürdürdüğü konutta, yaşam şeklini bu girdilere göre sergileme isteği ile değişim kaçınılmaz bir hal almaktadır. Bu araştırma tezinin sonucunda varılan bulgular ve değerlendirmelerin ışığında, geleneksel mimarideki konutlarda bu kaçınılmaz değişim olgusu irdelenmiştir. Değişime, kullanılan yapıda günlük veya dönemsel ihtiyaçları karşılamak ve birimlerin kullanımında kolaylık sağlamak amacıyla başvurulmaktadır.

Mardin geleneksel konutlarında karşılaşılan değişimlerin genellemesinde, mekan organizasyonlarındaki problemler göze çarpmaktadır. İhtiyaç duyulan yeni birimlerin oluşturulmasında ve inşa edilmesinde, kullanım kolaylığı, birimlerin düzeninden daha önemli görülmektedir. Bunun sonucunda, konut bütününde bağlantısallık değerlerinin düştüğü, birimlerin birbirleriyle olan görüşsel ilişkilerin zayıfladığı görülmektedir.

Konut dahilinde, müdahalelerle birlikte gelen bu değer değişimleri, gerek kapı geçişleri, gerek duvar gibi bölücü unsurların gerekliliği ve yerleri, konutun mevcut hali göz önünde bulundurularak ele alınmalıdır. En fazla eylemin vuku bulduğu yaşama birimlerinin, çocuk ya da ebeveyn odası ihtiyacı ile bölümlenmesi, organizasyonda ulaşımı sekteye uğratmakta ve kullanımlarda bazı sorunlar yaratmaktadır.

Yüzyılların kimlik izlerini bünyesinde barındıran Mardin geleneksel konutlarında yerel halkın yaşamını sürdürmesinden dolayı, değişim olağan görülürken, yapılarda koruma esasları göz önüne alınmadan yapılmaktadır. Kırsal mimariye özgün koruma kurallarının dışında yapılan müdahaleler ile yaşanan kimlik bozumu ile mekan organizasyonları etkilendiği gibi kentin silueti de etkilenmektedir.

Kullanıcıların yeni birimlere duyduğu ihtiyaçlar, Mardin evlerinde süregeldiği gibi, eklenecek birimlerin; açık, yarı açık ve kapalı alanların oranı göz önüne alınarak tasarlanmalıdır. Aksi halde, kapalı birimlerin sahip olması gereken yarı açık tampon bölgelerin yoksunluğu ile elde edilen konut, eşgörüş alanı eski haline göre zayıflamaktadır. Mekanların birbirleriyle bütünleşmesi imkansız hale gelmektedir ve mekanların derinlikleri artmaktadır. Konutta derin mekanların sayısının artması ise, genel organizasyonda görüşü, ulaşımı ve kullanımı zorlaştırmaktadır.

Geçmişte inşa edilmiş, günümüzde faal ve gelecekte de kullanılması planlanan yerel mimari konutların sürdürülebilirlikleri, planlamada olduğu kadar malzeme ve kullanım esasları hususunda da önem taşımaktadır. Bu araştırma tezi kapsamında görüldü ki; konuta sahip olan her yeni jenerasyon, yaşadığı alanı kendi istek ve ihtiyaçlarına göre revize etmektedir. Yapılan bu revizeler ile konutlarda eski ve yeni kimlikler çelişmektedir. Koruma alanında tescilli olmasına karşın konutlardaki bu değişimlere müsaade eden tasarılar gözden geçirilmeli ve sahip olunan bu miraslar, kullanıcı esaslı fakat mimar denetimli kontrol altında tutulmalıdır. Aksi durumun görüldüğü bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, değişimler geriye dönüştürülebilecek tarzda olmayıp, konut bütünlüğüne ve esaslarına zarar da verebilmektedir. Yapılan müdahaleler kaldırıldığında yapı tamamıyla eski haline dönememekte ve izlerini bırakmaktadır. Tüm bu hususlar, Mardin geleneksel konutlarının kimlik, kültür ve mimari sürdürülebilirlik esasları önem taşımaktadır.

Geleneksel mimarinin günümüze taşınabilen kimlik bütünlüğü, gelecekte de aynı problemleri beraberinde getirecektir. Mimariye yapılan her türlü çağdaş müdahaleler bu kapsamda da düşünülmeli ve koruma ve yaşatma esası ile yapıda yaşam sürdürülmelidir.

KAYNAKLAR

- Abraham, M.**, (1999). Toward A Psychology of Being, J. Wiley and Sons, New York
- Açıklan, O., Aydın, S., Keçeli, N., Ergün, G., İšoğlu, İ., Özmen, A., Ünsal, S.**, (2001). Mardin Katılımcı Kentsel Rehabilitasyon Projesi, Yaşam Biçimleri Araştırması, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Aiello, J., Thompson D.**, (1980). Personal Space, Crowding and Spatial Behavior, Human Behavior and Environment, Ed. Altman ve Rapoport, Plenum Press, New York
- Akarsu, B.**, (1994). Çağdaş Felsefe, İnkılap Yayınevi, İstanbul
- Akın, G.**, (1985). Doğu ve Güneydoğu'daki Tarihsel Ev Tiplerinde Anlam, İstanbul Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul
- Akıncı, F.**, (2000). Geleneksel Sivil Mimarinin Sosyo-Kültürel ve İşlevsellik Bağlamında Tarihsel Sürekliliği için Planlama/Finans Modeli, Yıldız Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul
- Aldrigue, M., Trigueiro, E.**, (2012). Modern dwelling in the 1970s, A syntactic analysis of residences in Joao Pessoa, 8th International Space Syntax Symposium, Şili
- Alioğlu, F.**, (1989). Geleneksel Mardin Şehir Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Deneme, İstanbul Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul
- Alioğlu, F.**, (1986). Mardin, Söylenceler ve Tarih, Arkitekt Dergisi, Sayı:3
- Alioğlu, F.**, (2000). Mardin Şehir Dokusu ve Evler, Kent Yayınları, İstanbul
- Altman, I., Rapoport, A., Wohlwill, J.**, (1980). Human Behavior and Environment, Advanced in Theory and Research, Volume 4, Environment and Culture, Plenum Press, New York
- Altman, I., Rogoff, B.**, (1986). World Views in Psychology: Trait Interactional, Organismic, and Transactional Perspectives, Handbook of Environmental Psychology, New York
- Altun, A.**, (2011). Mardin'de Türk Devri Mimarisi, Mardin Valiliği, Mardin

- Atasoy, A.,** (1973). Değişen İhtiyaçlar Karşısında Konut Tasarlamasının Mevcut Konutların Değerlendirilmesi Yolu ile Geliştirilmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul
- Atik, D.,** (2011). Geleneksel Konut Alanlarındaki Fiziksel ve Sosyo-kültürel Değişimlerin Saptanmasına Yönelik Bir Model Önerisi, Edirne Kenti Örneği, Trakya Üniversitesi Doktora Tezi, Edirne
- Aydın, S., Emiroğlu, K., Özel, O., Ünsal, S.,** (2001). Aşiret- Cemaat- Devlet, Mardin- Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul
- Aydınlı S., Kocagil, I. A.,** (1997). Transformation and Tradition in the Spatial Organization of the Turkish House, Culture and Built Environment, Ed. Lawrence, R., Ünügür, M., Hacıhasanoglu, O., Turgut, H., İstanbul
- Baran, M.,** (2013). Eski Kültür Müdürü ile Yapılan Sözlü Veriler ve Kaynakları
- Başakman, M,** (1993). Geleneksel-Bölgesel Mimarinin Yorumlanması, Yapı, Sayı:98
- Başgelen, N.,** (2000). Bir Zamanlar Mardin, Kentbank Yayınları
- Bekin, D.,** (2009). Tarihin Işığında Mardin, Mardin Valiliği Serisi, Korza, Ankara
- Cimşit, F.,** (2007). Tepe Kent Yerleşmelerinde Psiko-sosyal Alan Olgusunun Konut Örüntüleriyle İlişkisi, Uçhisar Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul
- Çil, E.** (2006). Bir Kent Okuma Aracı Olarak Mekan Dizim Analizinin Kuramsal ve Yöntemsel Tartışması, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi e-Dergisi, Cilt 1, Sayı 4
- Çakın, Ş.,** (1988). Mimari Tasarım-İnsan ve Çevre, Özal Matbaası, İstanbul
- Dalkılıç, N., Halifeoğlu, M.,** (2006). Mardin-Savur Geleneksel Kent Dokusu ve Evleri, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1
- Davutoğlu, S.,** (2008). Değişen Yerleşim Alanlarına Göre Kent Bilinci: Mardin, Kırıkkale Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale
- Dursun, P., Aksoy, M., Parker, N., Olgaç F.,** (2003). Searching Home Environments in the City of Mardin, 4th International Space Syntax Symposium, Londra

- Dursun, P., Sağlamer, G.,** (2003). Spatial Analysis of Different Home Environments in the City of Trabzon, 4th International Space Syntax Symposium, Londra
- Eyüce, A.,** (2005). Geleneksel Yapılar ve Mekanlar, Birsen Yayınevi, İstanbul
- Göksel, E.,** (2 Ekim 2005). Az Gelişmişlik Turizme Yarar mı?, Pazar Sabah, s.7
- Göyünç, N.,** (1996). Osmanlı Belgelerinde Konut Terminolojisi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul
- Gültekin, N.,** (2007). Geleneksel Konut Dokusunda Kullanım Sürecinin Değerlendirilmesi, Beypazarı Örneği, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 22, S 3, s 261-272
- Günkut, A.,** (1985). Doğu ve Güneydoğu'daki Tarihsel Ev Tiplerinde Anlam, İstanbul Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul
- Güvenç, B.,** (2003). İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Halifeoğlu, M.,** (2006). Savur Geleneksel Kent Dokusu ile Sosyal Yapı İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1
- Hall, E.,** (1966). The Hidden Dimension, Doubleday Press, New York
- Hanson, J.,** (1998). Decoding Homes and Houses, Cambridge University Press, England
- Hanson, J., Hillier, B.,** (1984). The Social Logic of Space, Cambridge University Press, İngiltere
- Hillier, B.,** (1996). Space is the Machine, A Configurational Theory of Architecture, Cambridge University Press, İngiltere
- Hillier, B., Hanson, J., Graham, H.,** (1987). Ideas Are in Things: An Application of the Space Syntax Method to Discovering House Genotypes, Environment and Planning, Volume 14, s. 363-385
- Hillier, B., Hanson, J., Orhun, D.,** (1999). Socialising Spatial Types in Traditional Turkish Houses, 2nd International Space Syntax Symposium, Brezilya
- İmamoğlu, V.,** (1980). Binalara İlişkin Zihinsel Plan, Kullanım ve Değerlendirmeler, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Kelaynak Yayınevi, Ankara
- Jenkins, P., Forsyth, L.,** (2010). Architecture Participation and Society, Routledge, Londra

- Karaduman, S.,** (2010). Bir Kentsel Mekan Çözümlemesi, Savur-Mardin Örneği, Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Konya
- Karagülle, C.,** (2009). Yerel Verilerin Konut Tasarım Sürecinde Değerlendirilmesi, Mardin Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul
- Kaya, S., Bölen, F.,** (2006). Kentsel Mekan Organizasyonundaki Farklılıkların Fraktal Analiz Yöntemi ile Değerlendirilmesi, İstanbul Kültür Üniversitesi Dergisi S. 4 s. 153-172
- Kemal, K.,** (1931). Anadolu'nun Doğu ve Cenupdoğusu, Mevcut Yayınevi, Ankara
- Kuban, D.,** (1981). Concluding Remarks, The Changing Rural Habitat, Proceedings of Seminar Six, Singapur
- Lawrence, R. J.,** (1987). Housing, Dwellings and Homes, Design Theory, Research and Homes, British Library Catalogue, Chichester
- Lawrence, R. J., Hacıhasanoğlu, O., Turgut, H., Ünügür, M.,** (1997). Culture and Space in the Home Environment, Dünya Yayıncılık, İstanbul
- Lang, J.,** (1987). Privacy, Territoriality and Personal Space-Proxemic Theory, Creating Architectural Theory, The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design, New York
- Low, S., Chambers, E., Rapoport, A.,** (1989). Housing, Culture, and Design, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania
- Madran, E., Özgönül, N.,** (2005). Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması Mimarlar Odası, Yayınları, Ankara
- Mazouz, S., Benhsain, N.,** (2009). Handling Architectural Complexity by Combining Genetic and Syntactic Approaches, 7th International Space Syntax Symposium, Stockholm, İsveç.
- Mısıroğlu, İ.,** (1998). Taşın ve İnancın Şiiri, Mardin, Türkiye Ekonomi ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul
- Moniem, A,** (2010). Traditional Islamic-Arab house, vocabulary and syntax – Abdel Moniem, International Journal of Civil & Environmental Engineering Vol:10 No: 04, Suudi Arabistan
- Mustafa, F., Hasan, A., Baper, Y.,** (2010). Using Space Syntax Analysis in Detecting Privacy: A Comparative Study of Traditional and Modern House Layouts in Erbil City, Iraq, Asian Social Science, Volume 6 S. 8, s.157
- Nes, A.,** (2011). The One and Two Dimensional Isovists Analyses in Space Syntax, Research in Urbanism Series, Volume 2, S. 1, ABD

- Nezhad, A., Bastani, K.,** (2012). Common Socio-spatial Aspects of Historic Houses in Ardabil, Iran, 8th International Space Syntax Symposium, Şili
- Noyan, S.,** (2005). Yıldızlara Yakın Şehir, Mardin, Dizgi Baskı, Ankara
- Noyan, S.,** (2008). Bir Şehir, Bir Malikane, Sıra Dışı Evler, Mardin, Dizgi Baskı, Ankara
- Noyan, S., Yücel, A., Alioğlu, F.,** (1996). Mardin Dosyası, Arkitekt Dergisi S. 3.
- Numan, B.,** (2009). Analysis of a Problematic City Block in Mardin, The Milli Settlement, İstanbul Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Özbek, M.,** (2004). Gelenekselden Türeyen Çağdaş Mardin Konut Yerleşimi, Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Özbek, M.,** (2010). Kent, Kültür ve Konut, Network Kültür ve Mekan Toplantıları Bildiri Kitabı, Bahçeşehir Üniversitesi, Uğur Yayıncılık, İstanbul
- Özbek, R.,** (1998). Modern ve Geleneksel Yerleşimlerde Konut ve Kullanıcı Memnuniyetinin Ataşehir ve Kuzguncuk Örneğinde Değerlendirilmesi İstanbul Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Özcoşar, İ.,** (2007). Makalelerle Mardin I-II-III-IV, Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayını, İstanbul
- Özcoşar, İ.,** (2009). Merkezileşme Sürecinde Bir Taşra Kenti, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Mardin
- Özdem, F.,** (2005). Taşın Belleği Mardin, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Özkaraduman, T.,** (2007). Geleneksel Mimari Dil İçin Geliştirilen Tasarım Grameri Mardin, Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Öztürkatalay, L.,** (1995). Mardin ve Mardinliler, Seçil Yayınevi, İstanbul
- Rapoport, A.,** (1977). Human Aspects of Urban Form, Towards a Man, Environment Approach to Urban Form and Design, Pergamon Press, Oxford
- Rapoport, A.,** (1965). House Form and Culture, Englewood Cliffs, Prentice Hall, New Jersey
- Rapoport, A.,** (1990). History and Precedent in Environmental Design, Plenum Press, New York
- Rapoport, A.,** (2004). Kültür Mimarlık Tasarım, Çev. Selçuk Batur, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul

- Sarı, E.;** (2010). Kültür, Kimlik, Politika-Mardin’de K lt rl rarasılık; İletişim Yayınları, İstanbul
- Seyhan, E.,** (1999). Mardin Evlerinde Mekan Kurgusu, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Sözen, M.,** (1996). Mardin’i Korumak Ulusal Görev Olmalıdır, Arkitekt Dergisi, Sayı:3
- Tahincioğlu, Y.,** (2011). Süryaniler, Butik Yayıncılık, İstanbul
- Tan, A.,** (29 Nisan 2005). Mardin, Gündem Gazetesi
- Toksoy, A. Enver,** (1938). Cumhuriyetten önce ve Sonra Mardin, Resimli Ay Matbaası, İstanbul
- Tiftik, C.,** (1995).  evre Davranış Alanı İçinde Konut ve  evre Değiştirmenin İnsana Etkisinin Mimari Açıdan İncelenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul
- Torus, B.,** (2008). Konut  n Tasarım Sürecinde Kural Tabanlı Bir Yazılım Modeli: Mardin  rneği, YıldızTeknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Tural, M.,** (2009). Mardin Geleneksel Yerleşim Dokusunun Kentsel Dış Mekan Kullanımları Bağlanımda İncelenmesi, Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Turgut, H.,** (2010). İstanbul’da Kültürel ve Mekansal Dinamikler: Konut ve çevresine İlişkin Tercihler ve Beklentiler, Kent Kültür Konut Bildiri Kitabı, Uğur Yayıncılık, İstanbul
- Uraz,U.T. ,Turgut, H.,** (1997). Culture, Space, Change And Continuity: From Traditional Turkish House To Squatter House , Dünya / Araştırma serisi:7, İstanbul
-  nl , A.,** (1986). Geleneksel  evrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması İçin Bir Model, İstanbul Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul
-  nl , A.,** (1998). Çevresel Tasarımda İlk Kavramlar, İ.T. . Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul
-  nl , A.,** (1999). The Syntactic Analysis of Turkish Houses Between 17th and 19th Centuries , 2nd International Space Syntax Symposium, Brezilya
- Verdil, A.,** (2007). Mekan Davranış İlişkisinin Dönüşümü: Alışveriş Merkezlerinin Mekansal Dizimi Yöntemiyle İncelenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Vialard, A., Bafna, S., (2009). Syntax of change in the mid-twentieth century American house, 7th International Space Syntax Symposium, Stockholm, İsveç

Yıldız, İ., (2008). Mardin’deki Su Mimarisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Van

Yürekli, F., Yürekli, H., (2005). Türk Evi – Gözlemler ve Yorumlar, Yapı Yayın, İstanbul

İnternet Kaynakları:

Url-1 www.marev.org.tr (2013 erişim)

Url-2 www.marev.org.tr (2013 erişim)

EKLER

Tescilli yapıların listesi, belediyeden 2010 yılında tahsis edildiği halinde aşağıdaki gibidir:

(Baran, 2013)

SIR A NO	ENVANTER NO	ADI	ADRESİ	Ada No	Parsel No
228	235	Konut	Latifiye Mah. 151 Sk. No:18	510	3-5
229	236	Konut	Latifiye Mah. 153 Sk. No:2	509	13
230	237	Konut	Latifiye Mah. 153 Sk. No:10	509	9
231	238	Konut	Latifiye Mah. 153 Sk. No:12	509	8
232	239	Konut	Latifiye Mah. 154 Sk. No:14-16	509	2
233	240	Konut	Latifiye Mah. 153 Sk. No:50		
235	242	Konut	Latifiye Mah. 151 Sk. No:30	507	9
237	244	Konut	Latifiye Mah. 153 Sk. No:44		
238	245	Konut	Latifiye Mah. 153 Sk. No:16	513	8-14- 15
239	246	Konut	Latifiye Mah. 153 Sk. No:14		
260	268	Konut	Latifiye Mah. 153 Sk. No:3	512	1
261	269	Konut	Latifiye Mah. 151 Sk. No:39	511	1
267	275	Konut	Latifiye Mah. 154 Sk. No:7	514	1
268	276	Konut	Latifiye Mah. 173 Sk. No:10	477	2
274	282	Konut	Şar Mah. 219 Sk. No:13	83	5
275	283	Konut	Şar Mah. 223 Sk. No:8	82	4-1
276	284	Konut	Şar Mah. 221 Sk. No:82	56	7-6
277	286	Konut	Şar Mah. 221 Sk. No:76	80	2
278	287	Konut	Şar Mah. 224 Sk. No:14	56	5
279	288	Konut	Şar Mah. 224 Sk. No:1	80	1

281	290	Konut	Şar Mah. 231 Sk. No:14	57	2
282	291	Konut	Şar Mah. 221 Sk. No:9	56	1
283	292	Konut	Şar Mah. 239 Sk. No:94	55	2
284	293	Konut	Şar Mah. 222 Sk. No:1	53	12
285	294	Konut	Şar Mah. 241 Sk. No:116	52	3
286	295	Konut	Şar Mah. 220Sk. No:1	53	1
287	296	Konut	Şar Mah. 213 Sk. No:5	53	2
288	297	Konut	Şar Mah. 239 Sk. No:102	33	2-3
289	298	Konut	Şar Mah. 220 Sk. No:29	32	18-10
290	299	Konut	Şar Mah. 220 Sk. No:112	38	4-5
293	302	Konut	Şar Mah. 142 Sk. No:126		
294	303	Konut	Şar Mah. 230 Sk. No:11	78	6-7-8
295	304	Konut	Şar Mah. 230 Sk. No:9	78	4
296	305	Konut	Şar Mah. 229 Sk. No:19	50	7
297	306	Konut	Şar Mah. 322 Sk. No:3		
298	307	Konut	Şar Mah. 372 Sk. No:50,52,54	81	3
299	308	Konut	Şar Mah. 228 Sk. No:31	88	6
301	310	Konut	Şar Mah. 250 Sk. No:7	63	2
302	311	Konut	Şar Mah. 235 Sk. No:7	74	1-2
303	312	Konut	Şar Mah. 239 Sk. No:28	75	8-13
304	313	Konut	Şar Mah. 239 Sk. No:22,24,26	75	9
305	314	Konut	Şar Mah. 239 Sk. No:30	75	5-6
306	315	Konut	Şar Mah. 239 Sk. No:42/A-B-C	75	2-14
310	319	Konut	Şar Mah. 239 Sk. No:9	89	5
311	320	Konut	Şar Mah. 228 Sk. No:2	89	4
312	321	Konut	Şar Mah. 239 Sk. No:16	73	2
313	322	Konut	Şar Mah. 251 Sk. No:34	65	13
314	323	Konut	Şar Mah. 238 Sk. No:14	73	9-

					10- 11- 12
315	324	Konut	Şar Mah. 240 Sk. No: 6-8	70	5
316	325	Konut	Şar Mah. 240 Sk. No:20-22	66	9
317	326	Konut	Şar Mah. 241 Sk. No:24	66	8
248	255	Konut	Necmettin Mah. 161 Sk. No:40	485	3-4
249	256	Konut	Necmettin Mah. 161 Sk. No:26	504	4
325	334	Konut	Necmettin Mah. 150 Sk. No:54	506	5-6- 7
266	274	Konut	Necmettin Mah. 165 Sk. No:4	496	1-3- 4
262	270	Konut	Necmettin Mah. 175 Sk. No:22	482	8
263	271	Konut	Necmettin Mah. 158 Sk. No:20	483	5
264	272	Konut	Necmettin Mah. 153 Sk. No:17	482	6-9

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: NURHILAL SIMSEK

Doğum Yeri ve Tarihi: D.BAKIR 1988

E-Posta: nurhilalsimsek@hotmail.com

Lisans: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü – 2005-2010

Mesleki Deneyimler: Çeşitli inşaat ve mimarlık ofislerinde deneyimleri olmuştur.